

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๒๕ ตอนที่ ๑๒๔๑ – ๑๒๕๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๒๔๑

สนทนาธรรม ณ สถานที่ทรงแสดงพระปฐมเทศนา สารนาถ

เขตพระนครพาราณสี

วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๒๖

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ไม่ใช่เวลาเมื่อไรคุณหมอมองจะเข้าชั้นเรียน และเมื่อจบปีก็ประมาณ ๑ ขึ้น
ประมาณ ๒ ไม่ใช่อย่างนั้น จะก็กับที่ก็กลับก็แล้วแต่บุคคล

ถ. ชาตินี้ก็ไม่ใช่

ส. ต้องเป็นความจริงว่า เริ่มจากสติระลึกหรือเปล่า ต้องเริ่มว่าสติระลึก
และรู้หรือยัง เมื่อสติระลึกแต่ยังไม่รู้ กิจคืออะไร ปัญญาต้องเจริญตอนที่สติกำลัง
ระลึก ไม่ใช่เฉยไปเฉย ๆ หรือไม่มีปัญญาอะไรเกิดขึ้นมาเลย และไม่ต้องไปหวังรอน
นามรูปปริจเฉทญาณด้วย อบรมไป เจริญไป ความรู้เพิ่มขึ้นเมื่อไร สภาพธรรม
ทั้งหลายเป็นอนัตตา เมื่อควรที่ผลขึ้นไหนจะเกิด ผลขึ้นนั้นก็เกิด

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ต้องคิดไปเรื่อย ๆ ปุถุชนก็ต้องคิด ตรงกันข้ามกับพระอริยะทั้งนั้น
ไม่อย่างนั้นไม่มีความต่างกันระหว่างปุถุชนกับพระอริยะบุคคล ต้องต่างกันแสนไกลมาก
ระหว่างหลงลืมสติซึ่งวันนี้ก็ไม่ว่ามากเท่าไร กับผู้ที่หมดความสงสัยในลักษณะของ
รูปธรรมและนามธรรมประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไป สามารถดับความเห็นผิด
ทั้งหมดได้

สำหรับผู้สนใจจริง ๆ ถึงขั้นนี้นับว่าเป็นมหากุศล เพราะในยุคสมัยอย่างนี้
ยากจริง ๆ ที่ใครจะศึกษาด้วยความละเอียดรอบคอบ เพราะโดยมากจะพอใจใน
สิ่งที่ง่าย อาจจะชอบว่าเร็วดี แต่เร็วไม่ได้แน่ ๆ เป็นไปไม่ได้

ถ. ไม่เข้าใจที่กล่าวเมื่อก็ ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. คือ สังขารธรรมทั้งหลายไม่เที่ยง สพุเพ สงฺขารว อนิจฺจา นี่เป็นพระพุทฺธพจน์ หมายความว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องดับ ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นมี ๒ อย่าง คือ นามธรรมกับรูปธรรม และนามธรรมที่เกิดขึ้นก็แยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ จิตกับเจตสิก ซึ่งเกิดพร้อมกัน

เพราะฉะนั้น ในขณะที่เรากล่าวว่าคนเกิด ก็ต้องมีจิตเจตสิกซึ่งเป็นนามธรรมเกิด และในภุมิที่มีขันธ์ ๕ ก็ต้องเกิดพร้อมกับรูปธรรม ดังนั้น ปฏิสนธิจิตเกิดพร้อมกับเจตสิกและรูป และรูปของมนุษย์ในขณะที่อยู่ในครรภ์ก็เล็กที่สุด

รูปธรรมดับช้ากว่านามธรรม เพราะว่ารูปธรรมรูปหนึ่งมีอายุเท่ากับจิตเกิดดับ ๑๗ ขณะ แต่เราจะรู้ได้อย่างไรว่าจิตเกิดดับ ๑๗ ขณะ ถ้าไม่มีวิธีจิตมาแสดง จะไม่สามารถรู้ได้เลยว่า ๑๗ ขณะนี้เร็วสักแค่ไหน เพราะฉะนั้น จึงทรงแสดงวิธีจิตเพื่อให้รู้ความรวดเร็วของการเกิดดับของจิต

ถ. ข้อความที่ปรากฏนี้ ทำให้มีสตรระลึกอย่างที่เราปฏิบัติอยู่ทุกวันนี้ ได้อย่างไรบ้าง

ส. ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน

ถ. ... ไม่ได้บ่งชัดอย่างนั้น ใช่ไหม

ส. ผู้ที่ฟังสามารถเข้าใจได้ แม้แต่ทุกข์ ข้อที่เป็นทุกข์ การเกิดเป็นทุกข์ หมายถึงขณะนี้จะมีอะไรเกิดด้วย เพราะสรุปย่อลงแล้วก็เป็น การเกิดของขันธ์ ๕ เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ก็มีขันธ์ที่กำลังเกิด รูปขันธ์ก็กำลังปรากฏ ถ้าไม่ปรากฏก็ไม่เกิด แต่ขณะใดที่ปรากฏ หมายความว่าขณะนั้นมีการเกิด และมีการดับ จึงไม่เที่ยง

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ฟังพระธรรม ไม่ว่าจะฟังโดยนัยใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้ามีความเข้าใจ เป็นพื้นฐานที่ถูกต้อง เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วสามารถจะเข้าใจได้ว่า พระธรรมเทศนานั้นหมายถึงการปฏิบัติอย่างไร

ถ. ที่ว่าแสงสว่างนั้น หมายความว่าอะไร

ส. หมายความว่าถึงปัญญา เพราะไม่มีอะไรสว่างกว่าปัญญา เวลานี้มีแสงอาทิตย์ สว่าง เห็นทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ไม่ได้เห็นตามความเป็นจริง จึงไม่ใช่แสงสว่างอย่างยิ่ง ถ้าเป็นแสงสว่างอย่างยิ่งต้องหมายความว่าถึงปัญญาที่สามารถแทงตลอดลักษณะของสภาพธรรม รู้ว่าสภาพใดเป็นนามธรรม ไม่ใช่ตัวตน สภาพใดเป็นรูปธรรม ไม่ใช่ตัวตน เกิดขึ้นและดับไป จึงจะเป็นแสงสว่าง แต่ถ้าในขณะนี้เห็นแล้วไม่รู้ ก็ชื่อว่ามืด ทุกคนมีตาสำหรับเห็นสิ่งที่ปรากฏ แต่เมื่อไม่รู้ความจริงก็ชื่อว่ายังมีมืดอยู่ เพราะยังไม่ประจักษ์ลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ที่เป็นอนัตตาของสภาพธรรมทุกอย่างที่กำลังปรากฏ

ถ. และญาณ

ส. เหมือนกันทุกคำ แสงสว่าง วิชา วิทยา ญาณ เหล่านี้หมายความว่าถึงปัญญาทั้งนั้น

ถ. ขันติเป็นโสภณธรรม ใช่ไหม

ส. แน่นนอน

ถ. แต่การปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน ขันติดูเหมือนว่าเราจำเป็นต้องข่มกิเลสไว้

ส. ขันติมีหลายระดับ จนกระทั่งถึงระดับที่ไม่หวั่นไหว เพราะว่าไม่มีความยินดียินร้ายในสิ่งที่ปรากฏ ซึ่งนั่นถือว่าเป็นขันติที่สะอาดขึ้น ๆ ประกอบด้วยปัญญาเพิ่มขึ้น ๆ

ถ. ขันติในระยะแรก ๆ นั้น จำเป็นจะต้องวิริติ หรือระงับไม่ให้กิเลสออกมา

ส. ขันติคือความอดทน ในขณะที่กุศลจิตเกิด ขณะนั้นชื่อว่าอดทน อย่างเช่น เวลาที่ร้อนมากเกิดหงุดหงิด ไม่สบาย ขณะนั้นไม่ชื่อว่าขันติ เพราะว่าอกุศลจิตเกิด แต่ถ้าสามารถมีกุศลจิตเกิดขึ้นแทนได้ขณะใด ก็ถือว่ามีความอดทนต่ออารมณ์ที่ไม่น่าพอใจทั้งหลาย แต่ไม่เพียงพอเท่านั้น จะต้องอดทนต่ออารมณ์ที่น่าพอใจทั้งหลายด้วย เพราะฉะนั้น เวลาที่เห็นอารมณ์ที่น่าพอใจและหวั่นไหวไป ขณะนั้นก็ เป็นอกุศล ไม่ใช่ขันติ เพราะอดทนต่ออารมณ์ที่น่าพอใจไม่ได้

เพราะฉะนั้น การอดทน ต้องอดทนเพิ่มขึ้น ๆ ทั้งอดทนกับอารมณ์ที่ไม่น่าพอใจได้แล้ว ยังต้องอดทนต่ออารมณ์ที่น่าพอใจด้วย

ถ. ขณะที่เรา... รู้สึกว่าขณะนั้นจิตเป็นอกุศล ไซ้ไหม

ส. แล้วแต่ อกุศลจิตกับกุศลจิตเกิดดับสลับกันอย่างรวดเร็วที่สุดเกินกว่าที่คนอื่นจะบอกได้ และเมื่อดับไปแล้วใครจะบอกได้ว่า จิตคนอื่นขณะนั้นเป็นกุศลหรืออกุศล ต้องอาศัยการเจริญสติปัฏฐานของบุคคลนั้นเองเท่านั้นที่จะรู้ได้ด้วยตัวเอง เป็นปัจจัยตัดสินว่า ขณะใดเป็นกุศล ขณะใดเป็นอกุศล

ถ. หลังจากที่เราวิปัสสนา ไม่แสดงอาการออกมาทางกาย ทางวาจา ขณะนั้นจึงจะเป็นขันติที่เป็นกุศล

ส. ขณะใดที่อกุศลจิตเกิด คนอื่นรู้ไม่ได้ เพราะว่าบางคนอาจจะข่ม ไม่แสดงออกมาทางกาย ทางวาจา แต่ทางใจเดือดร้อน ซึ่งขณะนั้นเป็นอกุศล เพราะฉะนั้น คนอื่นไม่สามารถจะรู้ได้ บางคนอาจจะมีมารยาทงามอย่างที่คนอื่นไม่สามารถรู้ได้เลยว่า จิตใจของคนนั้นเป็นอย่างไร แต่คนนั้นเองหลอกตัวเองไม่ได้ เมื่อสติระลึกรู้ทันทีว่า ขณะนั้นตัวเองหวนไหวมากหรือน้อย มีความขุ่นเคืองใจมากหรือน้อย หรือว่าเป็นกุศลจริง ๆ

เป็นเรื่องที่คนอื่นบอกไม่ได้ ต้องเป็นสติปัฏฐานของผู้ที่ตนเองที่จะระลึกจนกว่าจะรู้ มิฉะนั้นกิเลสเล็ก ๆ น้อย ๆ บาง ๆ เบา ๆ ก็ไม่มีการขัดออก แต่ผู้ที่เป็นพระโสดาบันรู้ตามความเป็นจริงว่า ยังมีทั้งโลภะ โทสะ โมหะ เมื่อสติระลึกรู้ก็เห็นลักษณะน่ารังเกียจของอกุศลเพิ่มขึ้นตามระดับขั้น ซึ่งหิริโอตตปปะของท่านก็ต่างกับของปุถุชน เมื่อถึงพระสกทาคามีก็ละเอียดยิ่งขึ้น ถึงพระอนาคามีก็ละเอียดยิ่งขึ้นอีก ท่านไม่ยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในสัมผัส และแม้ความยินดีในความสงบพระอนาคามีท่านก็ยังเห็นว่า นั่นเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ ถ้าไม่เห็นอย่างนี้ท่านก็ไม่ดับกิเลสจนเป็นพระอรหันต์

เพราะฉะนั้น การที่จะเห็นว่า สิ่งใดควรละ สิ่งใดเป็นเหตุของทุกข์ จะต้องละเอียดยิ่งขึ้นตามขั้นของปัญญา

ส. จะเห็นได้ว่า จิตเกิดดับเร็วมาก ถ้าย้อนกลับไปคิด ตั้งแต่เด็กเราทำบาปกรรมอะไรไว้ทั้งกายทั้งวาจา ก็คงมหาศาล แต่เป็นสิ่งที่สำเร็จไปแล้ว ได้กระทำไปแล้ว ผ่านพ้นไปแล้ว และกุศลจิตเราก็มีมาก ไม่ใช่มีแต่อกุศลอย่างเดียว เพราะฉะนั้น ถ้าจะระลึกถึงกุศลที่ได้ทำและเปรียบเทียบกับกันดู เราจะรู้จักตัวเราเองชัดขึ้นว่า เราสะสมบุญกุศลมาถึงขั้นไหน ระดับไหน และสั่งสมอกุศลมาถึงขั้นไหน ระดับไหน

สำหรับผู้คนที่สนใจธรรม คงจะสะสมกุศลมาขั้นที่ไม่ถึงกับล่องลอยทุกวัน อาจจะมีการล่องลอยเมื่อจำเป็น เมื่อคับขัน โดยที่ขณะนั้นไม่สามารถรักษาศีลไว้ได้ เพราะคุณธรรมยังไม่ถึงพระโสดาบัน ก็เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล และสำหรับผู้คนที่สนใจธรรม ถ้าไม่เคยสะสมความสนใจมาเลยในอดีต ก็ไม่มีหนทาง ไม่มีปัจจัยที่จะไปเรียกร้อง แม้ว่าพระธรรมเป็นสิ่งที่ควรเชิญให้มาดู เพราะเป็นของจริงทุกประการ แต่บุคคลเหล่านั้นก็ไม่สนใจได้

๓. กรรมนี้ต้องเกิดก่อน ...

ส. อย่าไปคิดถึงก่อน ถึงหลัง เป็นแต่ชื่อ แต่สภาพธรรมทั้งหมดสามารถที่จะระลึกได้

ถ. ช่มกิเลสที่เป็นโลภะ โทสะ...

ส. เวลาที่โกรธ และไม่อยากโกรธ ขณะนั้นคือลักษณะของความพยายามที่จะช่ม เคยโลภและอยากจะไม่โลภบ้างไหม ขณะนั้นคือลักษณะของความพยายามที่จะช่ม

ที่จริงแล้ว สภาพธรรมทั้งหมดที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงมีอยู่กับทุกคน แต่เวลาคิดถึงชื่อจะไม่เข้าใจว่า ชื่อนี้หมายความว่าถึงลักษณะไหน ขณะไหน

ถ้าสติปัฏฐานเกิดระลึก และอ่านพระไตรปิฎกอีกครั้งหนึ่ง แม้ว่าใครจะเปลี่ยนคำหรือจะใช้ชื่ออย่างไรก็ตาม ผู้นั้นก็สามารถรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงของตัวเองได้ เพราะไม่ได้ใช้คำเดียวในพระไตรปิฎกสำหรับธรรมที่เกิดขึ้นแต่ละครั้ง

อย่างโลภะ ความติดข้อง ความพอใจ มีหลายสิบชื่อ อาจจะได้ร้อยชื่อ เช่น ความหวัง ทุกคนหวังเป็นประจำ ซึ่งนั่นคือลักษณะหนึ่งของโลภะ ภาษาบาลีใช้คำว่า อาสา เพราะฉะนั้น ถ้าเห็นคำว่า อาสา ก็หมายความว่าถึงความหวัง แต่สติไม่เคยระลึก ก็ไม่รู้ว่าขณะนี้หวังอะไร หวังหรือไม่ หวังจะไปที่ไหน หรือหวังจะได้อะไร ซึ่งขณะนั้นก็เป็นลักษณะของโลภะ หวังในสิ่งที่ยังไม่ได้ และเมื่อได้มาแล้ว ลักษณะของโลภะก็คือ ความเพลิน ความพอใจในสิ่งที่ได้ เมื่อเพลินแล้ว พอใจแล้ว ลักษณะที่ติดข้องไม่สละสิ่งนั้น ก็เป็นอาการของโลภะอีก เพราะฉะนั้น ก็มีหลายสภาพ หลายลักษณะ เป็นเรื่องของชื่อทั้งนั้น

ถ. ลักษณะของอโลภะ

ส. ในขณะที่กุศลจิตเกิด ต้องไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ แต่มีอโลภเจตสิก อโทสเจตสิก เจตสิกที่เป็นโสภณธรรมต้องเกิดกับกุศลจิตอย่างน้อยที่สุด ๑๙ ดวง หรือ ๑๙ ประเภท เช่น สติต้องเกิด หิริต้องเกิด โอตตปปะต้องเกิด อโลภะต้องเกิด อโทสะต้องเกิด

ถ. เมื่อเข้าเดินผ่านท่าน้ำได้กลิ่นเหม็นตลอดเวลา ก็ทำความรู้สึกว่าเป็นกลิ่น แต่สติตามไม่ค่อยทัน

ส. อย่างหนึ่งที่ไม่อยากจะทำให้คิดเลย คือ ไม่ทัน ไม่จำเป็นต้องทันอะไรเลย
สภาพธรรมกำลังปรากฏ เมื่อยังไม่ประจักษ์ความเกิดดับ ไม่ต้องใช้คำว่า ทันอะไร
ทั้งนั้น แต่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ. ระลึกแล้ว ทนไม่ไหวเลย

ส. ไม่ใช่ระลึกให้ทน ระลึกให้รู้ จุดประสงค์เคลื่อนไปอีกแล้ว

ถ. ถ้ารู้แล้วเกิดอาการออกมาอีก

ส. ทุกอย่างที่เกิด มีเหตุปัจจัยจึงเกิด เพราะฉะนั้น สติให้รู้ ไม่ใช่ว่าสติ
ทำให้หมดเหตุปัจจัยนั้น เมื่อเหตุปัจจัยที่จะให้กลิ้งนั้นมี ไม่ใช่ให้สติระลึกเพื่อบด
เหตุปัจจัยไม่ให้มีกลิ้ง นั้นไม่ใช่จุดประสงค์ แต่จุดประสงค์ของการศึกษาธรรม การ
ฟังธรรม หรือแม้ในขณะที่สติเกิด ก็เพื่อรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ

ถ. อย่างนั้นต้องรู้เฉย ๆ ...

ส. เวลาที่สติเกิด ปัญญายังไม่ชัด อย่าลืมคำนี้ ขณะที่กำลังเจริญอบรม
ด้วยการฟังแล้วฟังอีก ก็ชาติที่ครั้งก็ตามแต่ แต่เวลาที่สติระลึกจริง ๆ ปัญญาไม่
สามารถที่จะรู้ชัดทันทีได้ เพราะฉะนั้น อีกกักปจะทันที่ได้

ปัญญาจะเจริญเมื่อไร

ปัญญาต้องเจริญในขณะที่สติระลึก เหมือนในขณะนี้ อย่าลืม สติระลึกสิ่งที่
กำลังปรากฏเหมือนในขณะนี้ และปัญญาจะค่อย ๆ เกิดพร้อมกับสติที่กำลังระลึก
จนกว่าจะเป็นความรู้ชัด สามารถที่จะแทรกคั่น อย่างระลึกที่แข็ง ยังไม่ถึงเสียงปรากฏ
ขณะที่สติกำลังระลึกลักษณะที่แข็ง ปัญญาที่เคยไม่รู้จะค่อย ๆ เจริญจนเป็นความรู้ชัด
ก่อนที่จะรู้เสียง จึงจะเป็นการอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตาม
ความเป็นจริง

ถ. เมื่อวานที่ไปเวียนเทียนรอบกุสินารา ผมก็พยายามระลึก เวลาที่ทำอย่าง
ไป ๆ แต่แทนที่จะเป็นแข็งหรืออ่อน กลับกลายเป็นเจ็บปวด ๆ

ส. ก็ไม่เป็นไร อะไรที่กำลังปรากฏ กำลังเป็นของจริง เราจะไปเปลี่ยน
เจ็บปวดให้เป็นแข็งก็ไม่ได้ นี่คือสภาพที่เป็นอนัตตา เพราะฉะนั้น ถ้าปัญญารู้ลักษณะ

ที่เป็นอนัตตาจะไม่เดือดร้อน จะหมดความสงสัย เพราะรู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมว่า แล้วแต่สิ่งใดจะปรากฏ

ถ. กายเรากระทบ ควรจะเป็นแข็งหรืออ่อน แต่กลายเป็นเจ็บปวด

ส. ก็ไม่เป็นไร แล้วแต่อะไรปรากฏ เพราะถ้าไม่มีกายที่กระทบแข็ง จะมีเหตุให้เจ็บหรือปวดได้ไหม

ถ. อาจจะเป็นเพราะเราละลឹกละหลวม

ส. ขอให้คิดดู เจ็บปวดจะอยู่ลอย ๆ โดยไม่อาศัยกายนี้ได้ไหม ไม่มีกายนี้ จะมีเจ็บปวดลอย ๆ ขึ้นได้ไหม ก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้น ขณะละลឹกละหลวมที่กาย จะแข็ง จะอ่อน จะร้อน จะเย็น จะเจ็บ จะปวด จะเมื่อย หรืออะไร ก็แล้วแต่สภาพธรรมใดจะปรากฏที่กาย

ถ. สภาพธรรมที่แท้จริง หมายความว่า ผมเหยียบลงไปแข็ง แต่ผมคงละลឹกละหลวม

ส. อย่าใช้คำว่า ไม่ทัน จะให้ทันอะไร ต้องการจะละลឹกละหลวม ลักษณะสภาพธรรมอะไรปรากฏ ก็ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ เลิกใช้คำว่า ไม่ทัน

ถ. ธรรมบางอย่างจะเป็นโสภณธรรมหรืออโสภณธรรมก็ตาม โดยเฉพาะเจตสิก ทำให้รู้จักสภาพตัวเองดีขึ้น รู้ลึกกว่าเป็นประโยชน์ที่ทำให้รู้จักจิตที่เป็นกุศลหรืออกุศล แต่ว่าธรรมบางอย่าง ที่จะรู้เย็น ร้อน อ่อน แข็ง รู้ลึกกว่าห่างไกลจากการละกิเลส

ส. คุณธงชัยยึดถืออะไรว่าเป็นตัวคุณธงชัย

ถ. ก็คงจะยึดเย็น ร้อน อ่อน แข็ง

ส. เมื่อยึดเย็น ร้อน อ่อน แข็ง จึงต้องรู้ความจริงของเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ด้วย ไม่อย่างนั้นก็ไม่ละการยึดถือเย็น ร้อน อ่อน แข็งว่าเป็นตัวคุณธงชัย

ถ. รู้ลึกกว่ายังไกลกว่าที่เราจะระลึกถึงสภาพจิตที่เป็นกุศลหรืออกุศล

ส. ทำไม่มีการเปรียบเทียบ ไกล ใกล้ เมื่อยังไม่รู้ก็ยังไม่ละ

ถ. เพราะเห็นประโยชน์ชัดเจนกว่า

ส. เมื่อไรรู้ ก็ละทุกอย่าง คุณธงชัยเลือกไม่ได้ ติดอะไรก็ต้องละทั้งนั้น ติดแข็งก็ต้องละแข็ง เลิกไปเลิกมา สติก็ไม่ระลึก

ถ. ก็ระลึกอยู่สภาพเย็นร้อนอ่อนแข็ง ขณะที่มิสตรระลึกนั้น เมื่อดูว่าจิตเป็น กุศลหรืออกุศล รู้สึกว่าดูไม่ค่อยออก

ส. จะไม่ออกทั้งนั้น จนกว่าจะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แยกออกจากกันทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ถ. ตรงกันข้ามกับขณะที่จิตเรามีเมตตาที่ดี หรือว่าละเว้นทุจริตต่าง ๆ ก็ดี รู้สึกว่าขณะนั้นจิตเป็นกุศล

ส. ก็ขณะที่ระลึก เราชินกับลักษณะไหนเราก็รู้ลักษณะนั้น แต่เราไม่ชินกับ ลักษณะไหนเราก็ไม่รู้ในลักษณะนั้น เพราะฉะนั้น จึงต้องระลึกจนกว่าจะชิน จนกว่า จะทั่วทั้งหมด

ใครระลึกทางไหนจนชินทางนั้นก็รู้ทางนั้น แต่ถ้าไม่ได้ระลึก ก็ไม่ชิน ก็ไม่รู้ และถ้าเป็นอย่างที่คุณธงชัยว่า บางคนอาจจะไม่รู้ความต่างกันของโลภะกับ เมตตาเลย เขาอาจจะคิดว่าเขาเมตตามาก แต่ความจริงเป็นโลภะ ซึ่งเขาเองอาจจะ บอกว่าเขาเมตตา ตราบใดที่เขายังไม่ศึกษาและสติไม่ระลึกตรงลักษณะของเมตตาที่ ต่างกับโลภะ

๑๒๔๒

สนทนาธรรม ณ สถานที่ทรงแสดงพระปฐมเทศนา สารนาถ

เขตพระนครพาราณสี (ต่อ)

วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๒๖

ถ. เมตตากับโลภะใกล้เคียงกันมาก

ส. เป็นเรื่องที่ดีจะต้องระลึก จึงจะเห็นความต่างกัน

ถ. เมื่อวานที่คุณศุกลให้ เป็นเมตตา ใช่มั้ย

ส. ถ้าสติไม่ได้ระลึก ใครจะตอบได้ คุณจริย์ไม่มีทางที่จะรู้ความรู้สึกของคุณศุกล เดาใจของตัวเองก่อนจะเดาใจของคนอื่น ถ้าเป็นใจของคุณจริย์ คุณจริย์ก็คิดเทียบเคียงว่า ขณะนั้นจะเป็นอย่างนี้หรือจะเป็นอย่างนั้น แต่ก็ไม่มีทางที่จะรู้ได้ เพราะว่าดับไปแล้ว ทำไมคุณจริย์ให้คนอื่นได้ แต่ให้คนอื่นไม่ได้ เป็นเมตตาหรือเปล่า

ถ. เขาให้ แสดงว่าเขามีเมตตา

ส. ใครจะรู้ใจของเขา คุณด้อยลองให้ และดูว่าขณะนั้นคุณด้อยมีเมตตาหรือโลภะ

ถ. เป็นเมตตา

ส. เพราะยังไม่รู้ว่าเมตตากับโลภะนั้นต่างกันอย่างไร เพราะฉะนั้น อย่าไปถามคนอื่นเลยว่า ให้ด้วยโลภะหรือด้วยเมตตา

ถ. ให้แล้วมานั่งสงสย

ส. สงสย ไม่มีทางรู้ก็อย่าสงสย แต่สามารถที่จะรู้อะไรได้ก็เจริญปัญญาเพื่อรู้อะไรนั้น ดีกว่าไปสงสยเรื่องอื่นร้อยแปดพันเรื่องซึ่งไม่สามารถจะรู้ชัดได้

ถ. เท่ากับเราเปิดโอกาสให้เขาทำกุศล

ส. ขณะนี้จิตของเราเป็นอย่างไร นั่นเป็นสิ่งที่รู้ได้ จิตของคนอื่นเป็นอย่างไร เป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะรู้ได้ เพราะฉะนั้น ก็ปิดเรื่องของคนอื่นออกไป

ถ. ศรัทธาจะเกิดขึ้นได้อย่างไร

ส. หลายอย่าง การฟังก็เป็นเหตุให้เกิดศรัทธาได้ การสะสมศรัทธาในอดีตก็เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดศรัทธาได้

ถ. สภาพจิตของผู้ที่เป็นอกุศลก็ดี อกุศลก็ดี ถ้าของผู้เป็นอกุศลก็มักจะเป็นเหตุปัจจัยให้ ...

ส. ก็ไม่ใช่อกุศลของคุณธงชัย

ถ. แต่มักจะทำให้เราเป็นอกุศลตามไปด้วย

ส. เพราะฉะนั้น คิดถึงใจของเราที่เป็นอกุศล อย่าไปคิดถึงอกุศลของคนอื่น

ถ. แต่ใจเราคิดว่า เดียวเขาคงให้ด้วยความเมตตา คิดว่า ...

ส. จะมีประโยชน์อะไร ก็ไม่รู้ผู้นั้นเอง ไม่มีทางที่จะรู้ได้ ก็อย่าไปสนใจสิ่งที่เรารู้ไม่ได้ จิตของเราเองรู้ได้ก็ยังไม่อยากจะรู้

ถ. รู้ได้ แต่ไม่ค่อยยอมรับ

ถ. ไม่ยอมรับ นี่คือโทษะ ใช่ไหม

ส. ก็ให้สติเกิด และระลึก เพราะสภาพธรรมมีมาก มานะก็ได้ อะไรก็ได้ เป็นเรื่องชื่อ เราไม่จำเป็นต้องพูด แต่ระลึกลักษณะที่กำลังปรากฏและจะรู้เองว่า ขณะนั้นเป็นสภาพธรรมชนิดไหน จะให้คนอื่นมาตอบแทนไม่ได้ แต่ถ้าสติระลึกจะรู้ได้ เช่น กำลังเห็น ไม่เคยรู้เลยว่ามิใช่อกุศล แต่เมื่อมีสติจะรู้ว่า ขณะที่มีสติต่างกับขณะที่หลงลืมสติซึ่งเป็นอกุศล แม้ในขณะที่กำลังเห็น เพราะฉะนั้น จึงมีเห็นอย่างมีสติและอย่างหลงลืมสติ สามารถที่จะรู้ว่า ขณะที่เห็นนี้เอง ก็ยังมีขณะจิตที่ต่างกัน คือขณะที่มีสติกับขณะที่หลงลืมสติ และยังสลับกันได้ด้วย

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ทำไมจะไม่ได้ สติพื้นฐานสามารถที่จะแทรกเกิดระลึกรู้สภาพธรรมทุกประเภทได้ พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงธรรมซึ่งเป็นของจริง เพื่อให้บุคคลอื่นเกิดปัญญา หรืออบรมเจริญปัญญาที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่ใช่เพียงให้หยุดอยู่ที่หนึ่งที่ใดด้วยความไม่รู้

ผู้ที่เป็นสาวก คือ ผู้ที่ฟังพระธรรม ซึ่งจุดประสงค์ของการฟัง เพื่อความเข้าใจ เพราะฉะนั้น เมื่อฟังแล้วก็พิจารณาจนกระทั่งเป็นความเข้าใจเพิ่มขึ้น จนสามารถประพฤติปฏิบัติตามได้ถูกต้อง จนสามารถประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงประจักษ์แจ้งแล้ว

ถ้าฟัง เลื่อมใส แต่ไม่ปฏิบัติตาม ก็ยังไม่พอ เพราะดีเท่าไร ๆ ก็ไม่มีวันพอ จนกว่าจะถึงความเป็นพระอรหันต์

สนทนาธรรม ณ พุทธคยา วันเพ็ญเดือน ๖

วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๒๖

ถ. ท่านอาจารย์ช่วยอธิบายปฏิจจสมุปปาทะ และปัจจัย ๒๔

ส. ปฏิจจสมุปปาทะ คือ ธรรมที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้น ปัจจัย หมายความว่า สภาพธรรมใดที่ทำให้สภาพอีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้น สภาพธรรมนั้นเป็นปัจจัย ส่วนสภาพที่เกิดเพราะปัจจัยนั้น เป็นปัจจัยยุบบัน คือ ธรรมที่อาศัยปัจจัยนั้นเกิดขึ้น

ถ. ที่กล่าวว่า วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป วิญญาณกับนาม น่าจะเป็นสิ่งเดียวกัน ใช่ไหม

ส. แต่ถ้าแยก วิญญาณหมายถึงจิต นามหมายถึงเจตสิก รูปก็ได้แก่รูปที่เกิดพร้อมกับปฏิสนธิจิต เพราะฉะนั้น ในขณะที่ปฏิสนธิจิตซึ่งเป็นวิญญาณเกิดขึ้น เป็นปัจจัยให้เจตสิกที่เป็นวิบากเกิดพร้อมกับปฏิสนธิจิต และเป็นปัจจัยให้กัมมชรูปเกิดพร้อมกับปฏิสนธิจิตด้วย เพราะถ้าปฏิสนธิจิตไม่เกิด นามคือเจตสิกก็เกิดพร้อมกับปฏิสนธิจิตไม่ได้ กัมมชรูปก็เกิดพร้อมกับปฏิสนธิจิตไม่ได้

ขณะแรกของทุกคนที่เกิด คือ ปฏิสนธิจิตเกิด และไม่ใช่ว่าแต่เฉพาะปฏิสนธิจิต แต่มีนามคือเจตสิกซึ่งอาศัยปฏิสนธิจิต จึงเกิดขึ้นพร้อมกัน และมีกัมมชรูปที่ต้องอาศัยปฏิสนธิจิตเป็นปัจจัย กัมมชรูปนั้นจึงเกิดได้ ถ้าไม่มีปฏิสนธิจิต กัมมชรูปคือรูปของแต่ละคนในขณะที่เริ่มเกิด ก็มีไม่ได้ เพราะฉะนั้น ทุกคนอาศัยกรรมต่างกันทำให้รูป

ต่างกัน ตั้งแต่ขณะปฏิสนธิก็มีกลุ่มของรูปที่ทำให้ร่างกายเจริญเติบโตขึ้นต่างกันไปตามกรรม

ถ. อาจารย์ช่วยกรุณาอธิบาย อุปาทานเป็นปัจจัยให้เกิดภพ

ส. อุปาทาน หมายความว่า การยึดติดมั่น ได้แก่ กามุปาทาน ๑ ทิฏฐุปาทาน ๑ สีลพตูปาทาน ๑ อัตตวาตูปาทาน ๑

ในหมวดของอุปาทาน ความยึดมั่น จะมีลักษณะของอุปาทาน ๔ อย่าง คือ

๑. กามุปาทาน หมายความว่า ความยึดมั่นในกาม คือ ยึดมั่นในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ซึ่งทุกคนซาบซึ้งดีในความเหนียวแน่น ในความติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะว่า ยากเหลือเกินที่จะละได้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นอุปาทาน เพราะว่ายึดติดแน่นมาก

๒. ทิฏฐุปาทาน หมายความว่า ความเห็นผิด ซึ่งยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนบ้าง หรือเห็นว่าตายแล้วสูญบ้าง หรือเห็นว่าโลกเที่ยงบ้าง แม้ว่าพระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงพระธรรม แต่ผู้ที่มีความยึดมั่นในความเห็นอย่างนั้นก็ไม่สามารถที่จะสละความยึดมั่นอย่างนั้นได้ นี่คือ ทิฏฐุปาทาน

๓. สีลพตูปาทาน สีละ กับ พรต หมายความว่า การยึดถือข้อปฏิบัติที่ผิดเป็นความยึดมั่นอย่างยิ่ง อย่างเช่น ที่เมืองพาราณสี เมื่อมีความเห็นผิดก็มีข้อปฏิบัติทางกายที่ผิด ๆ หลายอย่าง ซึ่งเป็นความยึดมั่นว่า ข้อปฏิบัติทางกายเหล่านั้น เช่น การลงอาบในแม่น้ำคงคาวันละ ๓ ครั้งจะทำให้หมดกิเลสได้ นั่นคือ สีลพตูปาทาน การยึดถือข้อปฏิบัติที่ผิดว่า เป็นหนทางที่ทำให้บริสุทธิ์หมดจดจากกิเลสได้

๔. อัตตวาตูปาทาน หมายความว่า การยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นอัตตาหรือเป็นตัวตน ต่างจากข้อที่ ๒ คือ ทิฏฐุปาทานว่า เมื่อแยกอัตตวาตูปาทาน การยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนออกแล้ว ทิฏฐิอื่นที่เหลือทั้งหมดเป็นทิฏฐุปาทาน

เป็นเรื่องของแต่ละคนในชีวิตประจำวัน ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงแสดงก็ไม่ทราบว่ามี การยึดติดในอะไรบ้าง เพราะฉะนั้น ผู้ที่ยังเป็นปุถุชนยังไม่ใช

พระอริยบุคคล จะต้องมีการยึดติดในทิวฏฐิบ้าง ในความเห็นผิดว่าเป็นตัวตนบ้าง ในข้อปฏิบัติที่ผิดบ้าง หรือในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะบ้าง

ถ. ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดภพ ภพคืออะไร

ส. ภพ คือ การเกิดขึ้น ได้แก่ กรรมภพและอุปัตติภพ คำว่า ภพ มี ๒ อย่าง กรรมภพ ได้แก่ เจตนา คือ กรรม การกระทำต่าง ๆ ตามความยึดมั่นนั้น ๆ และอุปัตติภพ คือ การเกิดขึ้น

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ตัณหาเป็นความพอใจ อุปาทานเป็นการยึดติดแน่น ตัณหาเหมือนมือที่แบ คอยที่จะรับ ยืนอยู่เรื่อย ๆ แต่อุปาทาน เมื่อรับแล้วก็กำไม่ปล่อย

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. โลกะนั้นนั้น แล้วแต่ขั้น แล้วแต่ระดับ ชื่อตั้งมากมายตามลักษณะของ โลกะ รูปลักษณะต่าง ๆ

ถ. ดูเหมือนว่ากิเลสเป็นปัจจัยให้เกิดกรรม กรรมทำให้เกิดวิบาก วิบากก็ทำให้เกิดไปเรื่อย ๆ

ส. พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยหลายหลากนัยตามอัธยาศัยว่า ผู้นี้จะเข้าใจธรรมที่ทรงแสดงโดยอย่างไร ถ้าแสดงอย่างนั้นไม่เข้าใจ แสดงอย่างนี้เข้าใจ ก็แสดงอย่างนี้ แล้วแต่ผู้ฟัง และสำหรับผู้ที่สามารถจะเข้าใจปฏิเสธสรุปปาทะได้ทั้งหมด ก็แสดงทั้งหมดทันที เพราะฉะนั้น ขึ้นกับผู้ฟังว่า เมื่อได้ฟังแล้วใครจะเข้าใจได้แค่ไหน

ถ. การละมานะ

ส. เจริญสติปัฏฐานจนถึงเป็นพระอรหันต์ พระโสดาบันละไม่ได้ พระสกทาคามีละไม่ได้ พระอนาคามีละไม่ได้

ถ้าไม่มีหนทาง คือ สติปัฏฐาน กิเลสทั้งหลายดับไม่ได้เลย หนทางอื่นก็ไม่มี อย่าลืมนะว่า หนทางอื่นไม่มี เงินซื้อไม่ได้ ไปกราบไหว้วิงวอนขอร้องใครให้กิเลสหมดก็ไม่ได้ ต้องเข้าใจว่า สติ คือ สภาพที่สามารถระลึกลักษณะที่กำลังปรากฏในขณะนี้

สิ่งที่เตือนใจที่ดีที่สุด คือ ขณะนี้มีสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ อาจจะลืมไปแล้วว่า มีสภาพธรรมกำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น เมื่อได้ฟังอีกว่า ขณะนี้มีสภาพธรรมกำลังปรากฏ ก็อาจจะมีภาระระลึกว่า ขณะนี้มีสภาพธรรมที่ปรากฏนั้นคืออะไร ทางไหน เพื่อสติจะได้ระลึกในลักษณะของสภาพนั้น และมีการสังเกต พิจารณา จนกว่าจะรู้ว่า ลักษณะซึ่งเป็นสภาพรู้เป็นอย่างไร เท่านั้น ไปเรื่อย ๆ ไม่ลืมที่จะรู้ว่าทางตาที่มีของจริง กำลังปรากฏ เป็นอริยสัจได้สำหรับผู้รู้จริงในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ทางหูมีสภาพธรรมกำลังปรากฏเป็นของจริง และสามารถที่จะเป็นพระอริยะได้ ถ้ารู้จริงในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางหู

ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็เหมือนกัน

สนทนาธรรม ณ พุทธคยา (ต่อ)

วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๒๖

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. เรื่องของคนอื่นเขาจะเข้าใจอย่างไร ไม่ใช่เรื่องของเราที่จะต้องไปวิตกกังวลถึง เพราะทุกคนมีอายุไม่มากเลย ที่เราพบกัน นั่งสนทนากันที่นี่ ก็เป็นช่วงหนึ่งในสังสารวัฏ และต่อจากนี้ไปแต่ละคนจะไปทิศทางไหน ก็ไม่มีใครสามารถที่จะรู้ได้ เพราะฉะนั้น แทนที่จะเสียเวลาเรื่องของคนอื่น ก็พยายามให้เป็นประโยชน์ โดยทำอย่างไรจึงจะเข้าใจในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏโดยนัยต่าง ๆ ที่เราจะสนทนากันเพื่อให้สัจจญาณ มีความมั่นใจ มั่นคง ในอริยสัจรอบที่ ๑ คือ ทุกขสัจ ซึ่งไม่ได้หมายความว่าถึงสิ่งอื่นเลย นอกจากสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ตามปกติในขณะนี้ ที่กำลังเกิดดับ

เมื่อความเห็นของเราถูกต้องแล้ว สติจะได้ระลึกถูกโดยมั่นคง ไม่หันเหไปที่อื่น เมื่อสติยังไม่ระลึก ก็สนทนากันเพื่อประโยชน์ คือ ให้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังเกิดปรากฏเดี๋ยวนี้ ซึ่งจะทำให้สัญญาความจำมั่นคงขึ้นในเรื่องของทุกขอริยสัจ เพื่อสติจะได้ระลึกจนกว่าจะรู้ชัด

ถ. เวลาที่เดินข้ามแม่น้ำเนรัญชรา สภาพธรรมที่ปรากฏแทนที่จะเป็นความร้อน ก็เป็นความหิว

ส. ทำไมคุณสุริย์ใช้คำว่า แทนที่จะเป็นความร้อน

ถ. เพราะระลึกถึงความหิว กระหายน้ำ

ส. ความหิวเกิด ความหิวก็ปรากฏ แต่ใช้คำว่า แทนที่จะเป็นความร้อนหวังอะไร หวังว่าความร้อนจะต้องปรากฏ นี่ก็ความเป็นตัวตน ความติด ความยึดมั่นที่จะหลุดออกไปแสนยาก แม้เข้าใจเรื่องของสติปัฏฐานแล้ว ฟังมาแล้วเรื่องตานุ จมูก ลิ้น กาย ใจ ว่าเป็นอนัตตา แล้วแต่สภาพธรรมใดปรากฏ เพียงคำเดียวขีดเส้นได้ลงไป แต่เมื่อถึงเวลาจริง ๆ ไม่ใช่แล้วแต่สภาพธรรมใดจะปรากฏ กลายเป็นว่าแทนที่จะร้อน

เพราะฉะนั้น จะต้องตรึกตรอง พิจารณาใคร่ครวญธรรมมากสักเท่าไร แม้แต่เพียงคำเดียว บรรทัดเดียว เราเข้าถึงความหมายจริง ๆ หรือยังในคำว่า แล้วแต่สภาพธรรมใดจะปรากฏ

ถ. เวลาที่สภาพธรรมปรากฏ ก็ทราบ แต่เวลาที่มาสนทนา ไม่ทราบว่า จะใช้คำพูดอย่างไรให้ถูกต้องตรงกับที่สภาพธรรม ...

ส. ก็ต้องบอกว่า ขณะนั้นความหิวปรากฏ ไม่ใช่บอกว่า แทนที่จะร้อน

ถ. เป็นการเรียบเรียงคำพูดที่ไม่ถูกต้อง

ส. แสดงความหวัง ความติด

ถ. อย่างนี้เรียกว่าเลือกใหม่

ส. ไม่ใช่ แต่หมายความว่า ความเป็นตัวตนนี้มากมาย จนกระทั่งแม้แต่ความคิดของเราที่จะพูดออกมาก็ไม่พ้นไปจากการแสดงถึงตัวตนซึ่งยังไม่ได้ละคลาย

ถ. ควรจะร้อน...

ส. แล้วแต่สภาพธรรมใดจะปรากฏ ไม่ต้องมีคำว่า แทนที่จะร้อน

ถ. เมื่อร้อนปรากฏก็รู้ร้อน เมื่อหิวปรากฏก็รู้หิว

ส. แต่ทำไมมีคำว่า แทนที่จะร้อน

ถ. ที่ใช้คำว่า แทนที่จะร้อน เพราะร้อนมาก ร้อนจึงควรจะปรากฏ

ส. ก็กลายเป็นคิดเรื่องร้อนควรจะปรากฏ มีตัวตนว่า ควรจะอย่างนี้ ควรจะอย่างนั้น

ถ. ความจริงไม่ได้เลือก แต่เวลาพูดรู้สึกว่าจะเรียบเรียงคำพูดไม่ถูกต้องตรงกับลักษณะที่ปรากฏ สภาพธรรมที่ปรากฏตอนสติเกิด คือ หิวปรากฏ

ส. เพราะฉะนั้น ถึงต้องคอยสะกิดนิด ๆ ว่า เวลานี้กำลังมีอะไรที่ยังเป็น ตัวตนเหลืออยู่โดยคำพูด

ถ. ... เมื่อทรงตรัสรู้ใหม่ ๆ ก็ทรงพระดำเนินไปสอนเวไนยสัตว์ ระยะเวลา สุดแสนไกลก็ต้องทรงพระดำเนินไป คงจะลำบากยากเข็ญยิ่งกว่าเราที่เดินข้ามแค่มแม่น้ำเนรัญชรา ทำให้ซาบซึ่งในพระมหากรุณาธิคุณในวันนี้ ซึ่งแต่ก่อนเมื่ออยู่ที่กรุงเทพฯ เคยกล่าวกับเพื่อนว่า เวลานั้นผมถึงพระพุทธคุณตามที่อาจารย์เคยสอนให้เจริญ พุทธานุสสติ เวลานั้นผมถึงพระพุทธคุณ พระปัญญาคุณจะปรากฏ เพื่อนคนหนึ่งก็บอกว่า เพราะคุณได้ศึกษาเรียนรู้พระธรรมก็ระลึกในพระปัญญาคุณ แต่คุณยังไม่ได้อ่านพระสูตร พระวินัย ถ้าคุณได้อ่านพระสูตร พระวินัย จะซาบซึ่งถึงพระมหากรุณาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ อย่างในวันนี้เป็นการระลึกถึงพระมหากรุณาคุณซึ่งซาบซึ่งที่สุดเลยจากความร้อนที่เดินบนทราย

ส. แต่ใครจะทุกข์กว่ากัน พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงพระดำเนินบนทรายกับเราที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรมเดินบนทราย ใครจะมีความทุกข์มากกว่ากัน

เราเปรียบเทียบตัวของเรากับบุคคลอื่น ซึ่งเราเข้าใจว่า พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณมาก ทรงมีพระบริสุทธิคุณ ทรงมีพระปัญญาคุณ ไม่มีผู้ใดสามารถเปรียบปานได้ แต่สติปัญญาของเราอันน้อยนิดที่เพิ่งจะเข้าใจพระธรรมดูเหมือนกับว่า เราเห็นพระปัญญาคุณมากมายเหลือเกิน หรือพระบริสุทธิคุณ พระมหากรุณาคุณมากมายเหลือเกิน แต่ก็นับว่ายังเห็นเพียงส่วนน้อยที่สุดตามปัญญาของเรา

ถ. แต่ก็ยังดีที่ระลึกได้ตรงลักษณะนั้น

ถ. สมาธิระหว่างที่ฟังอาจารย์แสดงธรรม กับสมาธิระหว่างที่เดินข้ามแม่น้ำเนรัญชรา ทำไมต่างกันมากนัก

ส. เพราะฝ่ายหนึ่งเป็นอกุศล สมาธิที่เป็นอกุศลก็มี และสมาธิที่เป็นกุศลก็มี เพราะฉะนั้น ในขณะที่ฟังธรรม จิตก็อ่อนเป็นกุศล ไม่เหมือนกับขณะที่เป็นสมาธิเป็นความตั้งใจ แต่ว่าเป็นอกุศล เพราะฉะนั้น ขณะนี้อะไรปรากฏ นี่สำคัญที่สุด แม้แต่ในขณะที่กำลังฟัง กำลังเห็นอย่างนี้

๑๒๔๓

สนทนาธรรม ณ พุทธคยา (ต่อ)

วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๒๖

ถ. ตอนที่ฟังวิทยุเกี่ยวกับเรื่องเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ที่อาจารย์กล่าว
ว่า ให้พิจารณาความสุขว่าเป็นเหมือนอย่างความทุกข์ พิจารณาความทุกข์เหมือนเป็น
ลูกศร พิจารณาอุเบกขาเหมือนเป็นของไม่เที่ยง ไม่เข้าใจที่ว่า พิจารณาความสุขว่า
เป็นเหมือนอย่างความทุกข์ ความทุกข์ในที่นี้หมายความว่าไม่เที่ยง ไซ้ใหม่ ไม่ได้
หมายความว่าถึงความทุกข์ที่ตรงกันข้ามกับความสุข

ส. ลักษณะของความสุขตรงกันข้ามกับความทุกข์ แต่ที่จะเห็นสุขเป็น
ทุกข์ได้ ก็ต่อเมื่อสุขนั้นไม่เที่ยง ไม่เหมือนกับความทุกข์ ไม่ต้องเอาอะไรมาเปรียบเลย
พอทุกข์เกิดขึ้นเท่านั้น ลูกศรมาแล้วมากมาย นั่นคือลักษณะของความทุกข์ ไม่ต้อง
เปรียบอะไรอีก แต่ที่สุขจะเป็นทุกข์ได้ ก็ต่อเมื่อไม่เที่ยง

ถ. คือ เมื่อระลึกได้ว่าไม่เที่ยง

ส. ไซ้

ถ. และที่ว่า พิจารณาอุเบกขาเหมือนเป็นของไม่เที่ยง ก็ซ้ำกับความสุข

ส. ก็เหมือนกัน จะซ้ำกันหรืออะไร เป็นเรื่องของพยัญชนะ ให้สติระลึกที่
ลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมเท่านั้น

ถ. คำว่า ทุกข์ มีความหมาย ๒ อย่าง คือ ไม่เที่ยงก็ได้ หรือตรงข้ามกับ
สุขก็ได้

ส. เป็นอะไรก็ได้ ขอให้สติระลึก จะพูดอย่างไหนก็ได้ ขอให้สติของ
คุณจารย์พรรณระลึกได้ ยังดีกว่าพูดอีกอย่างหนึ่ง แต่สติระลึกไม่ได้

ถ. การนั่งสมาธิกำหนดลมหายใจเข้าออก กำหนดไป ๆ จนกระทั่งลม
หายไป ไม่สามารถจะกำหนดต่อไปอีกได้ ในที่สุดไม่รู้จะแก้ปัญหาลงอย่างไร จึงอธิษฐาน

จิตที่เรียกว่า อธิษฐานสมาธิ อาตมาอยากทราบว่า วิธีแก้การกำหนดรู้ลมหายใจโดยไม่ให้หายไป จะมีวิธีอย่างไร

ส. ที่อธิษฐานจิต อธิษฐานอย่างไรเจ้าคะ

ถ. อธิษฐานเพื่อให้จิตเกิดสมาธิ คือ อธิษฐานให้อยู่ในสมาธิเลย คือ กำหนดให้เข้าประมาณสัก ๑๐ นาที หรือ ๒๐ นาที และออกมา

ส. เวลาที่กำหนดลมหายใจที่เป็นสมาธิ มีความรู้สึกอย่างไร หรือมีอะไรปรากฏบ้าง

ถ. ที่ปรากฏไม่มี แต่เมื่อกำหนดแล้ว ไม่สามารถกำหนดลมละเอียดอ่อนได้ คือ หายไปเลย ทำให้รู้สึกว่าตัวเราไม่มีลมหายใจ

ส. คำว่า ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ว่าจะเป็นในขั้นหนึ่งขั้นใดก็ตาม ที่เป็นการอบรมเจริญภาวนา ดิฉันมีความรู้สึกว่า คนส่วนใหญ่ไม่ได้ถึงจุดประสงค์จริง ๆ คือ การที่จะทำวิปัสสนา เจริญวิปัสสนา หรือทำสมถะ เจริญสมถะก็ตาม คนมักจะไม่นึกพิจารณาใคร่ครวญว่าเพื่ออะไร ส่วนมากไม่ได้คิดเพื่อที่จะละ และไม่รู้ว่าจะต้องละอะไรด้วย ส่วนใหญ่นึกแต่ว่าเมื่อทำแล้วจะได้ เช่น ต้องการให้จิตตั้งมั่นอยู่ที่หนึ่งที่ใด มีความยินดีพอใจที่จะให้จิตอยู่ที่หนึ่งที่ใด เพราะว่าตามธรรมดาของจิตใจ ก็หวั่นไหวไปในวันหนึ่ง ๆ ในเรื่องของความขุ่นเคือง หรือความโทมนัส ความขัดข้องต่าง ๆ เป็นลักษณะอาการของจิตที่ไม่สบาย เพราะฉะนั้น ก็มีหลายคนที่ไม่อยากจะให้จิตฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่าง ๆ ต้องการที่จะให้จิตตั้งมั่น แต่ในขณะนั้น ลืมที่จะพิจารณาว่า เพื่ออะไร

ถ. อยากจะทราบวิธีแก้ปัญหาวินัยว่า จะกำหนดอย่างไรให้รู้ในความละเอียดอ่อนของลมหายใจ โดยที่ไม่ให้มีความรู้สึกที่เราไม่มีลมหายใจ

ส. ก่อนที่สมาธิจะเกิด ลมหายใจเป็นปกติ แต่ถ้ามีการผิดปกติเกิดขึ้น เพราะการกำหนดลมหายใจ นั้นไม่ใช่ผลที่ควร เพราะฉะนั้น ผลที่ไม่สมควรนั้น ต้องมาจากเหตุที่ไม่สมควรด้วย ถ้าเป็นเหตุที่สมควรจริง ๆ ผลจะไม่เป็นอย่างนั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวิปัสสนาหรือเรื่องของสมถะก็ตาม

เพราะฉะนั้น โดยมากไม่ใช่ทั้งสมถะและไม่ใช่ทั้งวิปัสสนา ถ้ามีความเข้าใจจริง ๆ ว่า เมื่อไม่ใช่สมถะ ไม่ใช่วิปัสสนา ยังจะทำต่อไปไหม หรือถึงแม้จะทราบว่า ไม่ใช่ทั้งสมถะและวิปัสสนาก็จะทำ เพราะมีความพอใจที่จะทำ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีการพูดเรื่องของสมถะหรือวิปัสสนาให้เกิดความเข้าใจจริง ๆ ว่าเพื่ออะไร มีแต่บอกให้ทำวิธีทำมือนั่นอย่างนี้ แต่ไม่เกิดปัญญาที่จะรู้ว่าอะไรอะไร ละได้อย่างไร และเจริญอบรมอย่างไรจึงจะละกิเลสขั้นนั้น ๆ ได้ โดยมากจะบอกเพียงว่า ให้ทำอย่างนี้ให้หนึ่ง อาจจะมีวิธีหนึ่ง และวิธีกำหนดต่าง ๆ ให้เอาจิตตั้งไว้ตรงนั้นตรงนี้ แต่ไม่มีการละ เพราะเหตุว่าความรู้ไม่เกิดขึ้น

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ปัญญาเจ้าคะ จะต้องศึกษาทั้งการอบรมเจริญสมถะและการอบรมเจริญวิปัสสนาโดยละเอียดจริง ๆ อย่าเพิ่งทำ เพราะถ้ายังไม่เข้าใจและจะทำ ต้องฝึกแน่ ถ้ามีความเข้าใจถูกต้องแล้วไม่ฝึก การทำนั้นฝึกไม่ได้ เพราะทำตามความเข้าใจที่ถูกต้อง แต่เมื่อความเข้าใจไม่มีและจะทำ ต้องฝึก

ตามที่บรรยายอยู่ที่วัดบวรตอนนี้ กล่าวถึงเรื่องของการอบรมเจริญความสงบในชีวิตรประจำวัน แม้แต่คำว่า สมถะ ซึ่งพยานุชนะนี้แปลโดยตรงหมายความว่า ความสงบ ก็ไม่อยากจะให้ใคร ๆ เพียงได้ยินแล้วพอใจว่า สงบ ๆ แต่ต้องพิจารณาอีกกว่าที่ชื่อว่าสงบนั้น หมายความว่าอย่างไร และหมายถึงอะไร

คำว่า สมถะ หรือ ความสงบ โดยลักษณะต้องหมายความว่าสงบจากอกุศล ซึ่งอกุศลมีถึง ๓ อย่าง คือ เป็นโลภะก็มี เป็นโทสะก็มี เป็นโมหะก็มี

ขณะที่กุศลจิตเกิด จิตขณะนั้นต้องสงบ เพียงแต่ว่าลักษณะของมหากุศลซึ่งเป็นไปในทานบ้าง เป็นไปในศีลบ้าง เป็นไปในช่วงขณะที่เล็กน้อยเหลือเกิน ถ้าจะพิจารณาดูชีวิตตามความเป็นจริงในวันหนึ่ง ๆ เช่น ถ้าคิดที่จะให้ทาน สำหรับอุบาสกอุบาสิกา ก็จะต้องมีการซื้อหา มีการตระเตรียม แต่ในขณะนั้นไม่ได้หมายความว่ากุศลจิตเกิดโดยตลอด ถ้าเป็นแม่ครัวปรุงอาหารถวาย ในขณะที่กำลังตระเตรียมอาหาร โลภะก็เกิด โทสะก็เกิดได้ถ้าอาหารไม่อร่อย ไฟแรงเกินไป กลิ่นไหม้แล้ว

สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยให้โทสมูลจิตเกิดได้ทั้งนั้น ไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นกุศลไปโดยตลอด เพราะฉะนั้น ขณะที่กุศลจิตเกิด ขณะนั้นสงบ แม้แต่กุศลที่เป็นไปในทางก็เล็กน้อย จนกระทั่งสภาพความสงบจากอกุศลไม่ปรากฏ ถ้าสติไม่เกิดระลึกรู้ในลักษณะของจิตที่เป็นกุศล

ซึ่งสำหรับสมถกัมมัฏฐาน ๔๐ เป็นการระลึกรู้ลักษณะสภาพของจิตที่เป็นกุศลโดยอาศัยอารมณ์ต่าง ๆ จนกระทั่งสภาพของจิตที่สงบจากอกุศลเพิ่มกำลังของความสงบขึ้น จนกระทั่งลักษณะของความสงบนั้นประกอบด้วยสมาธิ คือ ความมั่นคงเป็นลำดับขึ้น

บางท่านอ่านวิสุทธิมรรคซึ่งชื่อบอกแล้วว่า หนทางแห่งความบริสุทธิ์ มีหัวข้อว่า สีนันทเทส สมานันทเทส ปัญญานันทเทส เมื่อได้ยินคำว่า สมานันทเทส ก็เข้าใจว่าในขณะนั้นไม่ได้กล่าวถึงเรื่องความสงบ กล่าวถึงเรื่องสมาธิ แต่ความเป็นจริงแล้ว สมานันทเทสทั้งหมด ตลอดทั้งนันทเทส เป็นการแสดงเรื่องความสงบของจิตซึ่งค่อย ๆ เพิ่มความมั่นคงขึ้นจนกระทั่งลักษณะของความสงบนั้นประกอบด้วยสมาธิขึ้นต่าง ๆ แต่คนลืมนึกว่า สัมมาสมาธิ หรือกุศลสมาธิ ตัดเอาเฉพาะคำว่าสมาธิคำเดียว ลืมความหมายของวิสุทธิมรรค คือ หนทางแห่งความบริสุทธิ์

เมื่อเป็นหนทางแห่งความบริสุทธิ์ แม้จะใช้คำว่า สมาธิ คำเดียวก็ต้องหมายความว่าเฉพาะสัมมาสมาธิ หรือสมาธิที่เป็นกุศล หรือความสงบจริง ๆ ซึ่งปราศจากอกุศล เพราะฉะนั้น คนส่วนมากเพียงแต่อ่านและต้องการสมาธิ เพราะทุกคนรู้จักลักษณะของสมาธิว่าเป็นสภาพที่ตั้งมั่นอยู่ที่อารมณ์เดียว แต่จะมีใครสักกี่คนที่รู้ลักษณะของกุศลจิตซึ่งเกิดสลับกับอกุศลว่า ลักษณะของกุศลจิตนั้นสงบจากอกุศล เพราะฉะนั้น ที่จะเป็นสมถภาวนาได้ ปัญญาต้องรู้ลักษณะที่ต่างกันของกุศลจิตและอกุศลจิต และรู้แม้ขณะที่กุศลจิตค่อย ๆ เพิ่มความสงบขึ้นจนกระทั่งถึงสมาธิที่ประกอบด้วยความสงบขึ้นต่าง ๆ

และถ้าขาดสติสัมปชัญญะ ข้อความในพระไตรปิฎกและอรรถกถาว่ามีว่าไม่สามารถเจริญทั้งสมถะหรือวิปัสสนาได้ เพราะฉะนั้น ต้องเริ่มด้วยปัญญา ไม่ว่าจะเป็น

เป็นปัญญาขั้นสมถะ หรือปัญญาขั้นวิปัสสนา จะต้องประกอบด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องในสภาพของความสงบว่า ต้องเป็นธรรมที่เป็นกุศลเท่านั้นจึงสงบได้ และถ้าขาดสติสัมปชัญญะก็ไม่สามารถที่จะรู้ชัดจนได้ว่า ขณะใดสงบ ขณะใดไม่สงบ

ท่านลองกล่าวถึงสมถกัมมัฏฐานที่ละอารมณ์ว่า เป็นลักษณะของความสงบอย่างไร แล้วแต่ที่ท่านจะต้องการกัมมัฏฐานไหนใน ๔๐ กัมมัฏฐาน

ถ. ตามปกติชอบนั่งกำหนดลมหายใจเข้าออก ยุบหนอพองหนอ และพุทโธ ๆ

ส. ก็มีระลึกถึงพุทโธ ระลึกถึงลมหายใจ และพองยุบ ๓ อย่าง

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ถ้าไม่คิดถึงสมาธิ แต่คิดถึงความสงบซึ่งเป็นกุศล ซึ่งลักษณะ ๒ อย่างนี้ต่างกัน คือ ลักษณะของสมาธิเป็นสภาพที่ตั้งมั่นในอารมณ์ เวลาที่มีความจดจ้องอย่างเช่น จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็ต้องอาศัยสมาธิ เพราะฉะนั้น ลักษณะของสมาธิเป็นแต่เพียงความตั้งมั่น จดจ้อง แน่วแน่มั่นในอารมณ์นั้นเท่านั้น ไม่ใช่ลักษณะที่สงบ

อย่างคำว่า พุทโธ จะท่องสัก ๑๐ ครั้ง ๒๐ ครั้ง ก็คงไม่เทียบเท่ากับขณะที่ศึกษาพระธรรม ไม่ว่าจะเป็นพระสูตร หรือพระวินัย หรือพระอภิธรรม และมีความเข้าใจในพระธรรมที่ทรงแสดง หรือเข้าใจในพุทธประสงค์ของการที่ทรงบัญญัติพระวินัย ข้อต่าง ๆ ขณะที่เข้าใจพุทธประสงค์ของการบัญญัติพระวินัย เข้าใจพระสูตรที่ทรงแสดงในแต่ละพระสูตร หรือเข้าใจในลักษณะของปรมัตถอารมณ์ ปรมัตถธรรม ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ในขณะที่เข้าใจนั้น จิตสงบเพราะซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ ขณะนั้นย่อมสงบกว่าที่จะท่องว่า พุทโธ พุทโธ พุทโธ

ในขณะนี้ ถ้าทุกคนจะนึกคำว่า พุทโธ พุทโธ พุทโธ จิตอาจจะมีสมาธิแน่วแน่น ไม่คิดถึงเรื่องอื่น แต่สภาพความสงบหรือการระลึกถึงพระพุทธานุภาพต่างกับขณะที่กำลังเข้าใจธรรม

สำหรับพระพุทธคุณ เวลาที่ระลึกถึงคำว่า พุทโธ ต้องหมายความว่า ระลึกในความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะเข้าใจพระธรรมที่ทรงแสดงจึงรู้ว่าพระธรรมนี้เป็นพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงแล้ว

ดิฉันไม่เคยคิดว่า การที่เพียงแต่ท่องคำหนึ่งคำใดจะเป็นกุศล หรือจะสงบแต่เป็นสมาธิได้ ซึ่งสมาธินั้นเมื่อไม่ประกอบด้วยปัญญา ก็ไม่ใช่การเจริญสมถภาวนา

ถ. หมายความว่า การศึกษาธรรมและเข้าใจธรรม นำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันนั้น ถือว่าเป็นความเข้าใจที่ถูกต้อง และได้ผลมากกว่าการที่เราจะไปปฏิบัติ ไปทำสมาธิ ไซ้ไหม

สุ. เจ้าคะ เพราะแม้แต่คำว่า พุทโธ ก็เปรียบเทียบได้ว่า การที่คนหนึ่งคนใดจะพูดคำว่า พุทโธ ไม่จำเป็นต้องเป็นพุทธศาสนิกชน คำนี้ใครก็พูดได้ ไม่ว่าจะศาสนาอิสลาม คริสต์ ฮินดู แม้ชาวพุทธด้วยกันก็พูดได้ อาจจะบอกว่า ทุกคนขอให้นึกถึงคำว่า พุทโธ แต่ทุกคนก็เป็นผู้ที่ตรงต่อตัวเองที่จะรู้ว่า ขณะที่พูดคำว่า พุทโธ จิตสงบหรือเปล่า หรือว่าไม่ได้สงบเลย แต่สามารถนึกถึงคำว่า พุทโธ ได้ โดยที่จิตไม่ได้สงบ

ถ้าจะให้แข่งกันท่องคำว่า พุทโธ ๕๐ ครั้ง ๑๐๐ ครั้ง ว่าใครจะได้เร็วกว่ากัน ก็สามารถจะทำได้ แต่จิตในขณะนั้นก็ไม่สงบในขณะทีกล่าว่าคำว่า พุทโธ

แต่ผู้ที่ซาบซึ้งในพระธรรม เพราะเข้าใจในพระธรรมที่ทรงแสดง ในขณะนั้นไม่จำเป็นต้องนึกคำว่า พุทโธ แต่ความซาบซึ้งในลักษณะของพุทโธมี คือ ในลักษณะของพระบริสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ และพระมหากรุณาคุณ ซึ่งเกินกว่าที่จะใช้คำว่า พุทโธ เพียงสองคำ

ถ. คงจะเป็นความรู้ของผู้ที่ได้เรียนรู้ธรรมลึกซึ้งแล้ว และได้เข้าใจธรรมที่ถูกต้องแล้ว แต่อาตมามีความเป็นห่วงสำหรับผู้ที่ยังไม่เข้าถึงธรรมที่แท้จริง ผู้ที่ยังไม่เข้าใจ เพราะฉะนั้น การที่จะให้เขาเข้าใจถึงขั้นที่โยมอาจารย์กล่าว ก็คงจะยากนัก นอกจากจะเป็นบุคคลผู้คงแก่เรียน ส่วนบุคคลที่ไม่ได้ศึกษา คงต้องใช้การฝึกจิตพอสมควร เจริญพร

ส. การฝึกจิตในทางที่ถูก ก็ควรฝึก แต่ถ้าฝึกจิตในทางที่ผิด ก็จะมีผลตลอดไป โดยที่ไม่ได้เพิ่มหรือหันมาสู่การฝึกจิตที่ถูกต้อง เพราะถ้าจะฝึกก็ควรที่จะฝึกอบรมในทางที่ถูก เพื่อที่จะได้เป็นปัจจัยให้ความเห็นถูก ข้อปฏิบัติที่ถูกต้องนั้น เจริญขึ้น แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าฝึกผิด ก็จะมีความเห็นผิด การปฏิบัติที่ผิดเป็นปัจจัยที่จะทำให้ผิดต่อไปข้างหน้าอีก

เรื่องของการปฏิบัติธรรม เป็นเรื่องที่ละเอียดมาก และเป็นเรื่องที่จะต้องมีความเห็นถูกก่อนที่จะมีการปฏิบัติ เพราะเป็นห่วงจริง ๆ ว่า ถ้าไม่มีปัญญา ความเห็นที่ถูกต้อง แต่ปฏิบัติกันก่อน ก็จะติดในข้อปฏิบัตินั้น และข้อปฏิบัติที่ผิดก็จะแพร่หลายไปเรื่อย ๆ เมื่อสอบถามแล้วก็ไม่ตรงกับที่ทรงแสดงไว้ ตามที่ได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีมาที่จะทรงแสดงธรรมไว้โดยละเอียด

ถ้าทุกคนคิดว่า เป็นเรื่องง่าย ๆ หรือไม่มีเวลาพอที่จะศึกษาให้เข้าใจโดยถูกต้อง ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะไม่ศึกษา คราวนี้ความเห็นของแต่ละบุคคลก็จะเพิ่มเข้ามา และปฏิบัติคล้อยตามกันไปทั้งหมด พระธรรมก็จะลบล้างกันไปเรื่อย ๆ

ถ. ในทัศนะของโยมอาจารย์ เน้นในด้านการศึกษาธรรม และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ส. ถ้าคิดถึงพระมหากรุณาที่ทรงแสดงพระธรรมถึง ๔๕ พรรษา ก็น่าที่จะพิจารณาว่า เพื่อใคร ถ้าเพื่อบุคคลที่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้อย่างรวดเร็วในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงปรินิพพาน ก็ไม่ต้องทรงแสดงถึง ๔๕ พรรษา ไม่ต้องทรงแสดงโดยละเอียดถึงพระอภิธรรมด้วย เพราะในพระสูตรมีข้อความว่า บางท่านเมื่อได้ฟังพระธรรมแล้วก็สามารถบรรลุถึงความเป็นพระอรหันต์ได้ ก็ไม่จำเป็นต้องแสดงเรื่องของจิต เรื่องของเจตสิก เรื่องของกุศลธรรม อกุศลธรรมโดยละเอียด

แต่พระมหากรุณาที่ทรงแสดง ไม่ใช่ทรงแสดงสำหรับผู้ที่เป็นอุคฆฏิตัญญูบุคคล วิปัลลิตัญญูบุคคล หรือเนยยบุคคล แต่ทรงแสดงสำหรับเวลาที่หลังจากปรินิพพานแล้ว ๑๐๐๐ ปี ๒๐๐๐ ปี เป็นต้นไป เพื่อที่จะให้บุคคลในยุคซึ่งไม่สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมโดยข้อความสั้น ๆ ได้ศึกษาธรรมเทียบเคียงโดยละเอียด

๑๒๔๔

สนทนาธรรม ณ พุทธคยา (ต่อ)

วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๒๖

ส. การเพ่งสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยปราศจากปัญญา จิตย่อมสงบไม่ได้แน่นอน แม้จะอธิบายไว้ว่า การเพ่งกสิณหนึ่งกสิณใด เช่น ปฐวีกสิณ ให้อาศัยดินสีอรุณ ในลักษณะที่เป็นรูปกลม ขนาดไม่กว้างใหญ่เกินไป และวางไว้ในที่ไม่สูงต่ำเกินไป ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ใครก็ตามถ้าทำตามนั้น หมายความว่า ทำด้วยความต้องการ ไม่ใช่ด้วยความเข้าใจในลักษณะของจิตที่สงบกับลักษณะของ จิตที่ไม่สงบ เพราะถ้าศึกษาโดยละเอียด แม้แต่พญูชนะที่ว่า กสิณ และการบริกรรม ว่า ปฐวีกสิณ ปฐวีกสิณ ก็เพื่อให้จิตน้อมระลึกถึงดินทั้งปวง เพื่อให้เห็นว่า ไม่มีอะไร เลยนอกจากดิน นอกจากปฐวี นอกจากสิ่งที่อ่อนหรือแข็งเท่านั้น ไม่ว่าจะที่กาย หรือ ที่วัตถุอื่น ๆ รูปทั้งหลายที่จะปราศจากธาตุดิน ลักษณะซึ่งเป็นปฐวีนั่น ไม่มี

เพราะฉะนั้น ที่เคยยึด เคยติด เคยถือ เคยพอใจ ซึ่งเป็นอกุศล ถ้าจิตน้อมมา ระลึกว่า ทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งเคยเป็นที่พอใจนั้น โดยลักษณะที่แท้ก็เป็นเพียงธาตุดิน เท่านั้นเอง จะแก่งแย่ง จะชงวชิง จะริษยา จะต้องการกันสักเท่าไร ก็คือต้องการ สิ่งที่แข็งเท่านั้น เมื่อกระทบสัมผัสก็แข็งทั้งนั้น เพชรนิลจินดาก็แข็ง วัตถุเครื่องใช้- ไม้สอยอะไรต่าง ๆ ก็แข็ง ปราสาทราชวังก็แข็ง เสื้อผ้าก็เป็นแต่เพียงลักษณะของปฐวี เมื่อกระทบสัมผัส เพราะฉะนั้น ที่ติดกันมาก คือ ติดในลักษณะของสิ่งที่แข็ง แต่ เมื่อจิตไม่น้อมไปรู้สภาพที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ ก็ติดในสี่สัณฐานะ ในรูปร่างสัณฐาน ของสิ่งที่เคยยึดถือแข็งนั้นว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด จึงต้องอาศัยปฐวี เพื่อนำน้อมระลึกถึง ความเป็นแต่เพียงธาตุดินเท่านั้นเอง จนกว่าจะจิตจะสงบ

ผู้ที่ในชาติก่อน ๆ เคยเจริญความสงบโดยอาศัยธาตุดินมาแล้ว แม้เพียงเห็นดิน ที่คั่นนา จิตก็ยังสามารที่จะสงบได้ถึงขั้นอุปจารสมาธิ แต่ต้องเข้าใจความหมาย ว่าเพราะอะไรท่านจึงสงบได้เมื่อเห็นดินที่คั่นนา โดยที่ไม่ใช่ปฐวีกสิณ แต่คนที่ไม่เข้าใจ

ก็พยายามที่จะหาดินมา และไม่รู้ความหมายเลยว่า เพราะเหตุใดจึงต้องระลึกถึงดิน เพราะเหตุใดจึงต้องระลึกถึงธาตุน้ำ เพราะเหตุใดจึงต้องระลึกถึงลม เพราะเหตุใดจึงต้องระลึกถึงไฟ

ถ. ตามที่อาจารย์อธิบายมา รู้สึกว่าจะเป็นลักษณะของผู้ที่รู้แจ้งในกสิณต่าง ๆ หรือในนิมิตต่าง ๆ แล้ว สามารถทำให้จิตเกิดสมาธิ หรือพูดง่าย ๆ ว่า บุคคลที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดโดยอาศัยกระแสจิตที่สะอาดแล้ว ก็สามารถจะรู้แจ้งได้ดี แต่บุคคลที่ยังไม่มีจิตที่ปราศจากธุลี หรือว่ายังหนาด้วยกิเลสอยู่ ก็เป็นการยากที่จะปฏิบัติถึงขั้นนั้น อย่างไรก็ตามอาจมาคิดว่า ผู้ที่สามารถจะรู้แจ้งหรือเข้าใจลึกซึ้งถึงขั้นที่โยมอาจารย์อธิบายมา ต้องอาศัยจิตที่เป็นสมาธิ เป็นพื้นฐานก่อน

ส. เป็นพื้นฐานมาจากไหนเจ้าคะ มาจากการระลึกถึงอารมณ์อะไร นี่เป็นเหตุที่จะต้องเริ่มตั้งแต่ตอนต้น ถ้าเหตุผิดตั้งแต่ต้น ผลก็ต้องผิดไปเรื่อย ๆ จนไกล ซึ่งตอนต้น ๆ ผลที่ผิดจะยังไม่ปรากฏ จนกว่าผลที่ใหญ่จะปรากฏว่าผิดแล้ว คราวนี้จะแก้ไขก็ลำบาก เพราะผิดไปตั้งแต่ตอนต้น แต่ถ้าตอนต้นถูก ผลที่ถูกก็จะค่อย ๆ เกิดขึ้นอย่างเวลาที่ท่านปฏิบัติแบบพองยุบ ไม่ทราบว่ามีผลอะไรเกิดขึ้นบ้างเจ้าคะ

ถ. ไม่ค่อยจะมีอะไรเกิดขึ้น เพียงแต่จิตเกิดเป็นสมาธิ เกิดความรู้สึกซาบซ่านในใจเท่านั้นเอง

ส. ผลคือความซาบซ่านในใจ อย่างนั้นจะเป็นสมถะ หรือจะเป็นวิปัสสนา

ถ. อาจมายังไม่เข้าใจลึกซึ้งพอที่จะอธิบายได้ เพียงแต่พยายามศึกษาและถามผู้รู้ไปเรื่อย ๆ บางทีเข้าใจผิดไป อย่างที่โยมอาจารย์พูด คือ ความเข้าใจที่ถูกต่อนั้นบางทีถูกต้องตามความเข้าใจของตัวเองเป็นส่วนมาก แต่ไม่ได้เข้าใจตามหลักที่แท้จริง หรือบางทีเข้าใจตามหลักแต่ยังตื้น ๆ เพราะฉะนั้น ยากที่จะอธิบายได้แจ่มแจ้งเหมือนกัน

ถ. ... การเจริญสติ คือ การพิจารณาภายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต ธรรมในธรรม และยังให้เราเจริญสัมปชัญญะด้วย โดยอธิบายว่า อิริยาบถ

ต่าง ๆ นั้นเป็นเรื่องของสัมปชัญญะ การเจริญกายานุปัสสนาสติปัฏฐานผมเข้าใจ แต่ให้เรามีสัมปชัญญะด้วย หมายความว่าอย่างไร

ส. ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ขณะใดที่สติระลึก ขณะนั้นก็ประกอบด้วย สัมปชัญญะ

ถ. สัมปชัญญะ พุดถึงอริยาบถต่าง ๆ ใช่ไหม

ส. เดิน สติก็ระลึกทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะคุณธงชัยจะเดินโดยไม่มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจไม่ได้ ในขณะที่กำลังเดิน แล้วแต่ลักษณะสภาพธรรมใดปรากฏ คุณธงชัยจะเลือกให้จิตระลึกที่กายหรือเปล่า

ถ. ขณะที่เดินระลึกที่กายก็ได้

ส. ก็ได้ แต่คุณธงชัยจะเลือกให้จิตระลึกที่กายหรือเปล่า หรือว่าเมื่อมีตา คือ ทางที่จะรู้อารมณ์ปรากฏต้องอาศัยตา ๑ หู ๑ จมูก ๑ ลิ้น ๑ กาย ๑ ใจ ๑ มีอยู่ ๖ ทาง ไม่ว่าจะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดิน เพราะฉะนั้น เวลาที่พุดถึงกายก็ดี เวทนาก็ดี จิตก็ดี ธรรมต่าง ๆ ก็ดี จะพ้นจากตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจไม่ได้ จะเป็น คนละเรื่อง หรือจะเป็นเรื่องเดียวกัน

พุดถึงกายานุปัสสนาสติปัฏฐานทุกบรรพ เวทนानุปัสสนาสติปัฏฐานทุกบรรพ จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานทุกบรรพ ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานทุกบรรพ จะรู้ได้ ทางไหน ขณะที่กำลังมีตากำลังเห็น จะระลึกบรรพไหน ขณะที่มือกำลังได้ยินเสียง จะระลึกบรรพไหน หรือไม่ว่าจะเป็นตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ บรรพไหนสติก็ระลึก ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่จำเป็นต้องไปใส่ใจชองว่ากำลังเป็นบรรพนี้ ในหมวดนั้น หมวดนี้

ถ. ไม่ได้คิดว่าจะปฏิบัติตามบรรพไหน แต่ว่าในพระไตรปิฎกกล่าวไว้ชัดเจน

ส. ในทุกบรรพแสดงว่า เป็นผู้มีปกติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ นี่คือความหมายของสติสัมปชัญญะ เป็นผู้มีปกติ ขณะนี้เป็นปกติ ระลึกรู้ ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เมื่อใช้คำว่า ที่กำลังปรากฏ จะพ้นจากตา หรือหู หรือจมูก หรือลิ้น หรือกาย หรือใจไม่ได้ จะพ้นจากอริยาบถไม่ได้ กำลังนั่งอยู่

กำลังเหยียวกี่ไม่พ้น ขณะเหยียวกี่มีสติตามปกติ กำลังพูดก็มีสติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะที่พูด ไม่ใช่ว่าขณะนี้คุณธงชัยจะต้องเลือกบรรพหนึ่ง บรรพใด กำลังเป็นปกติอย่างไร ก็ตรงตามความเป็นจริงว่า อยู่ในบรรพไหนอยู่แล้ว โดยไม่ต้องมานึกว่าจะทำบรรพไหน

ถ. อริยาบทบรรพ ผมเข้าใจที่อาจารย์อธิบาย

ส. เพราะฉะนั้น ขณะนี้ที่คุณธงชัยกำลังนั่ง ถ้าสติระลึก เป็นอริยาบท บรรพได้ไหม

ถ. ได้

ส. เป็นสัมปชัญญะบรรพได้ไหม

ถ. ในสัมปชัญญะบรรพบอกว่า เมื่อเราเหยียว เราก็รู้ตัวว่าเหยียว

ส. เพราะฉะนั้น เป็นสัมปชัญญะบรรพได้ไหม

ถ. รู้ว่าเหยียว ก็ต้องรู้ว่าเหยียว อาจารย์

ส. เพราะฉะนั้น ในขณะที่คุณธงชัยกำลังนั่ง เป็นสัมปชัญญะบรรพได้ไหม นั่งพูดอยู่เดี๋ยวนี้เป็นสัมปชัญญะบรรพได้ไหม แสดงให้เห็นว่า เป็นผู้มีปกติเจริญสติ เท่านั้นเอง เดี๋ยวจะคิดว่า นี่อริยาบทบรรพ เมื่อเหยียวกี่ไม่ได้แล้ว นั่นก็ผิดอีก เพราะถ้าเหยียวสติเกิดก็เป็นสัมปชัญญะบรรพ จะต้องอยู่ในบรรพหนึ่งบรรพใดทั้งหมด แสดงไว้โดยไม่เหลือ ไม่ว่าจะเป็นกาย หรือเวทนา หรือจิต หรือธรรม กำลังคิด เป็นบรรพไหน เพราะฉะนั้น ต้องอยู่ในบรรพหนึ่งบรรพใด โดยไม่ต้องเป็นห่วงว่า บรรพไหน

ถ. ผมไม่ได้เป็นห่วง แต่อ่านแล้วอดสงสัยไม่ได้

ส. ก็ห่วงอยู่นี่

ถ. ผมต้องเตรียมตัวให้พร้อมที่จะตอบปัญหากับใคร ๆ อีกมากมาย

ส. ถ้าเป็นผู้มีปกติเจริญสติปฏิฐาน เขาจะต้องรู้ว่า อยู่ในทุกบรรพ ถามเขาว่า ระลึกทางตา จะให้เป็นบรรพไหน เขาก็ต้องหาบรรพใส่เข้าไปจนได้

ถ. ความจริงผมเองก็ยังจำบรรพทั้งหมดไม่ได้เลย

ส. ไม่ใช่เราจะจำ ถ้าเขาถามมา ก็ให้เขาไปดูว่าอยู่บรรพไหน

ถ. ถ้าอ่านเดิน ๆ อาจจะทำให้เข้าใจผิดว่า ถ้าเรารู้ตัวว่าเหลียว กับการที่เราเจริญสติในชีวิตประจำวัน ขณะที่เราเหลียว ในอริยาบถจะเหลียว ในขณะที่เดินก็ดี ขณะนั้นสติก็จะระลึกที่ทวารตาก็ได้ ทางโสททวารก็ได้ ใช่ไหม

ส. ก็มีอยู่ ๖ ทาง ไปดูในพระไตรปิฎกไม่พ้นจาก ๖ ทางเลย

ถ. ขณะที่เหลียว ขณะที่เดิน ขณะที่ลุกขึ้น คือ อารมณ์นั้นจะเกิดทางทวารไหนก็ได้

ส. เป็นผู้มีปกติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จึงจะเห็นความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมแต่ละอย่างได้ว่า ไม่ได้อยากหรือต้องการให้สภาพธรรมนั้น ๆ เกิดขึ้น แต่สภาพธรรมนั้น ๆ เกิดขึ้นตามปัจจัย เวทนา ความรู้สึกใครสร้างได้ ไม่มีใครสร้างได้เลย มีปัจจัยก็เกิด

ถ. อริยาบถบรรพที่ว่า นั่งก็รู่ว่านั่ง เราจะรู้ชัดว่านั่ง มีอยู่ทางเดียว คือสิ่งที่ปรากฏทางกาย ผมเข้าใจดี แต่สัมปชัญญะบรรพ ผมยังไม่เข้าใจ

ส. เหมือนกัน ใครจะนั่งเฉย ๆ ต้องมีขุยกขยิกบ้าง นั่นสัมปชัญญะบรรพได้ไหม

ถ. ขณะที่ขุยกขยิก อาจจะเกิดทางกายก็ได้

ส. แน่นนอน นั่นละสัมปชัญญะบรรพ อะไรก็ได้ ไม่พ้นจากตา หู จมูก ลิ้น กาย และในทุก ๆ ขณะที่จะไม่ให้เป็นผู้หลงลืมสติ

ถ. ในอริยาบถบรรพที่ให้เรา ...

ส. ไม่อย่างนั้นคุณธงชัยต้องนั่งตัวแข็ง ไม่มีการขยับเขยื้อนเลย อริยาบถบรรพ

ถ. ถ้าพิจารณาอย่างนั้น ในอริยาบถบรรพ เป็นการถอนอหัตตสัญญา เป็นการถอนความเป็นตัวตนได้ชัดเจนดี

ส. ในวันหนึ่ง ๆ คุณธงชัยนั่งเฉย ๆ มีไหม

ถ. ก็มีบ้าง

ส. และในวันหนึ่ง ๆ คุณธงชัยนั่ง แต่ไม่เคย มีไหม

ถ. มี

ส. เพราะฉะนั้น ก็เป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ขณะที่นั่งเฉย ๆ ก็เป็นอิริยาบถบรรพ ขณะที่นั่งไม่เฉยก็เป็นสัมปชัญญะบรรพ คือ เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ

ถ. ก็อยู่ในเวทนานุปัสสนาอยู่แล้ว

ส. คุณธงชัยจะต้องเดือดร้อนทำไมถ้าเป็นเวทนานุปัสสนา เป็นก็เป็นทำไมจะต้องมีถ้า

ถ. ในแง่ปฏิบัติไม่มีปัญหา แต่ในเรื่องทฤษฎี ผมต้องการความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในเหตุผล

ส. เพราะฉะนั้น ถ้าเจริญสติปัฏฐานตามปกติ เราก็ถามเขาได้อย่างนี้ทุกขณะ เมื่อไม่หลงลืมจะต้องเป็นบรรพหนึ่งบรรพใด เขานั่งเฉย ๆ มีไหม มี ยืนเฉย ๆ มีไหม ก็เป็นอิริยาบถบรรพ แต่ยืนไม่เฉย นั่งไม่เฉยก็มี ก็เป็นสัมปชัญญะบรรพ

ถ. เรา รู้ชัดว่า เราเหลียวนั้น โดยที่สติเกิดทางทวารใดทวารหนึ่ง

ส. แน่นนอน จักรู้ว่าลักษณะที่ปรากฏนั้นไม่ใช่ตัวตน เพราะไม่มีเรา แต่มีสภาพธรรมปรากฏ ก่อนเจริญสติเป็นเราเหลียว แต่เมื่อรู้ชัดแล้วไม่มีเรา แต่มีสภาพธรรมปรากฏ

ถ. ก็ไม่เกี่ยวกับเหลียวเลย ถ้าเกิดทางหู

ส. เกิดทางหู ไม่เกี่ยวกับเหลียว ก็ไม่ใช่บรรพนี้

ถ. สัมปชัญญะบรรพ ตัดออกไปก็ได้

ส. ทรงแสดงไว้ ก็ต้องพิจารณาว่า ทำไมทรงแสดง ก็เพื่อให้ไม่หลงลืมสติ จำแนกออกไปเพื่อให้รู้ว่า ไม่หลงลืมสติเท่านั้นเอง ไม่ใช่ให้เราสงสัย แต่เพื่อให้เราไม่หลงลืมสติ

ถ. คำที่แปลไว้ เรื่องที่หนักคือ นั่ง ก็ให้รู้นั่ง

ส. นั่ง ก็ให้รู้ชัดว่าเรานั่ง

ถ. เพราะฉะนั้น เราก็เลยนั่งจริง ๆ เหมือนกัน จึงจะเรียกว่านั่ง

ส. และต้องรู้ชัดด้วยว่า เรายัง ก็เลยไม่มีสภาพธรรมปรากฏ มีแต่เรา

ถ. แต่ที่เขียนเอาไว้

ส. มิได้ คือ พระธรรมที่ทรงแสดงไว้ ผู้ที่เข้าใจอรรถแล้วก็เข้าใจอรรถ โดยตลอดไปเลย แต่คนที่ไม่เข้าใจอรรถก็ว่า อันนี้คงจะเป็นอย่างนี้ ต้องเป็นอย่างนี้ ก็เป็นเรื่องที่สงสัย หรือเป็นเรื่องที่เข้าใจผิดไปเลย

แต่ต้องสอดคล้องกับส่วนอื่น เช่น ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เมื่อเป็นอนัตตา เราไม่มี อะไรมี ก็มีธรรมซึ่งเป็นอนัตตา เพราะฉะนั้น กว่าจะเข้าถึงว่า ธรรมที่เป็น อนัตตาปรากฏในขณะที่นั้นมีลักษณะอย่างไร ก็ต้องอาศัยปรากฏทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ เพราะทางที่จะรู้อารมณ์ที่ปรากฏ ต้องอาศัยตา ๑ หู ๑ จมูก ๑ ลิ้น ๑ กาย ๑ ใจ ๑ มีอยู่ ๖ ทาง ถ้าไม่อาศัยตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ธรรมจะไม่ปรากฏเลย

เพราะฉะนั้น เมื่อกำลังนั่ง ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา และที่จะปรากฏลักษณะ ของธรรมได้ ต้องทางหนึ่งทางใด ก็ยืนยันกันอยู่แล้วว่าต้องเป็นอย่างนี้

ถ. กังกันมากที่แปลออกมาว่า ให้รู้ชัดว่าเรายัง

ส. แต่ถ้าเข้าใจความหมายของธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ก็ถ่วงถอนความ เป็นเราออกได้ รู้ว่าธรรมปรากฏ ไม่ใช่เรา

ถ. ผมเข้าใจ

ส. เข้าใจแล้ว คนอื่นเขาจะเป็นอย่างไร ไม่ต้องไปเกี่ยวข้อง

ถ. การเข้าใจปริยัติ ก็เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สติเกิดได้

ส. เข้าใจ แต่ไม่ใช่ไปสงสัย

ถ. ก่อนจะเข้าใจก็ต้องสงสัยก่อน

ส. ขณะสงสัย ไม่เข้าใจ เมื่อหมดสงสัยแล้วจึงเข้าใจ หรือเมื่อเข้าใจแล้ว ก็หมดสงสัย

ถ. สำหรับอิริยาบถบรรพ ผมไม่สงสัย

ส. สัมผัสัญญบรรพก็เหมือนกัน เหมือนกันหมดทุกบรรพ เมื่อถึงตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจแล้ว ทุกบรรพเหมือนกัน

เวลายืน ลมพัด เย็นไหม เย็น มีแข็งที่เท้าไหมขณะที่ยืนปรากฏ เท้าเย็นหรือ ตรงไหนเย็น

ถ. แข็งก็มี เย็นก็มี

ส. เพราะฉะนั้น ไม่ได้หมายความว่า เมื่อคุณธงชัยยืนแล้วจะต้องมีแข็ง ที่เท้าแน่ ๆ จะเป็นอะไรก็ได้ที่ปรากฏ เพื่อความเป็นตัวตนจะได้หมดเสียที่ อยากจะ หมดความเป็นตัวตนก็ต้องไม่เอาเท้ามาไว้ที่แข็ง หรือเอาแข็งมาไว้ที่เท้า อะไรก็ได้ ที่ปรากฏ ชั่วขณะเดียว

ถ. ... สภาพที่รู้ร้อนอีกอย่าง...

ส. นี่คือนามธรรม พูดว่าจิต เข้าใจ แต่เมื่อถึงสภาพที่รู้ร้อน ไม่เข้าใจ เพราะฉะนั้น เข้าใจคำ แต่ไม่เข้าใจลักษณะ จนกว่าสติจะระลึก จนกว่าลักษณะของ นามธรรมนั้นจะปรากฏ

เรื่องของปัญญา ไม่ใช่เรื่องง่าย แต่เป็นเรื่องที่อบรมเจริญได้แน่นอน สามารถ ที่จะค่อย ๆ อบรมเจริญไปจนกว่าปัญญาจะคมกล้า จะรู้ชัด แต่ต้องเริ่มจากความ เข้าใจ ซึ่งความเข้าใจก็เริ่มจากการพิจารณาสิ่งที่ได้ยินได้ฟังว่า สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด สิ่งใดที่พิสูจน์ได้ สิ่งใดที่พิสูจน์ไม่ได้ สิ่งใดเป็นของจริง สิ่งใดไม่ใช่ของจริง

ถ. ศรัทธาอย่างเดียวไม่พอใช่ไหม

ส. ไม่พอ เพราะศรัทธาในขั้นของท่านก็ทำท่านไปเรื่อย ๆ ศรัทธาใน ขั้นของศีลก็วิริตฺตจริต เทานั้นเอง แต่ศรัทธาที่จะอบรมเจริญปัญญาต้องมีด้วย ไม่อย่างนั้นไม่สามารถที่จะดับกิเลสได้ จะอาศัยทานดับกิเลสไม่ได้ อาศัยศีลดับกิเลส ไม่ได้ ต้องอาศัยปัญญาจึงจะดับกิเลสได้ และอยู่ดี ๆ ปัญญาก็เกิดไม่ได้ ไม่มีทางที่จะ เกิดขึ้นเองลอย ๆ เหมือนอย่างอกุศลที่ต้องเกิดอยู่เรื่อย ๆ เพราะมีเหตุปัจจัยของ อกุศลมาก

๑๒๔๕

สนทนาธรรม ณ พุทธคยา ต่อที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเมืองนาลันทา

วันที่ ๒๗ – ๒๘ เมษายน ๒๕๒๖

ส. ความเป็นตัวตน ถึงแม้ว่าเสียงปรากฏ และได้ยิน กำลังได้ยิน ความเป็นตัวตนก็นิ่งกลับมาที่เรื่องนิ่งอีกแล้ว เพราะฉะนั้น ถ้ายังมีการตั้งมาอยู่ที่หนึ่งทีใด จะเป็นอะไรก็ได้ ตั้งมาที่หนึ่งทีใด นั้นแสดงถึงความเหนียวแน่นของตัวตนมี่ความเป็นตัวตนกที่กำลังตั้งอยู่ เพราะฉะนั้น ที่จะละความเป็นตัวตน ต้องแล้วแต่ว่าสภาพธรรมใดจะปรากฏ ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมซึ่งเกิดเพราะเหตุปัจจัย และก่อดับเท่านั้นเอง

ถ. ได้ยินแล้ว ก็พยายามทำเฉย

ส. นี่คือลักษณะหนึ่งของตัวตนซึ่งมาในรูปร่างต่าง ๆ ลักษณะต่าง ๆ อาการต่าง ๆ จนกว่าปัญญาจะรู้ ความเป็นตัวตนนั่นจึงจะค่อย ๆ ลดลง

ถ. เวลาที่เราได้ยินเสียง เรามีสติรู้ว่า เสียงนั้น...

ส. นี่มีความเป็นตัวตนที่จะทำเฉย

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ความจริง คือ ไม่เคยรู้ในลักษณะของได้ยินและเสียง แม้ว่าเสียงปรากฏ ก็อาจจะนึกว่าเป็นเสียงหนึ่งเสียงใด หรือคิดถึงความหมายหนึ่ง ความหมายใดโดยที่ไม่มีการระลึก ไม่มีการสังเกตจนกระทั่งรู้จริง ๆ ว่า เป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง

เสียงมีจริง ทุกคนไม่ปฏิเสธ แต่ว่าขณะนี้เสียงใคร มีความเป็นตัวตนอยู่ในเสียงหรือเปล่า เพราะฉะนั้น ที่จะรู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ต้องคลายการที่จะจดจ้อง และต้องไม่ติด เพราะสังเกตรู้ โดยเฉพาะจะต้องรู้ลักษณะที่ต่างกันของเสียงกับสภาพที่ได้ยิน จึงจะแสดงว่า เริ่มที่จะไม่มีตัวตนเข้าไปก้ำก๋าย ที่จะไปทำอย่างหนึ่งอย่างใด เพราะที่กำลังศึกษาในลักษณะของนามธรรม คือ สภาพที่ได้ยิน

แยกออกจากเสียง และถ้าไม่มีการระลึกที่เสียง จะไม่มีการแยกเสียงออกจากนามธรรมที่ได้ยิน ก็จะเป็นเรากับเสียง แต่ที่จริงเราไม่มี เพราะฉะนั้น เมื่อเราไม่มีสภาพที่รู้เสียงอยู่ตรงไหน แต่เมื่อยังไม่สามารถที่จะสังเกต ไม่สามารถที่จะสำเนียง ไม่สามารถที่จะโน้มไปรู้ ความเป็นเราก็ก่อกองอยู่

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. มีแล้วเพราะเหตุปัจจัย เมื่อมีเหตุปัจจัยก็เกิดตา เกิดหู เกิดจมูก เกิดลิ้น เกิดกาย เกิดใจ จะบังคับกายไม่ให้เกิดได้ไหม มีแล้ว มีปัจจัยที่จะให้เกิดแล้ว

ถ. อาจารย์เคยบอกว่า กายมีเพื่ออาศัยระลึก

ส. เพราะฉะนั้น จึงต้องอาศัยระลึก

ถ. ต้องตัดทิ้งออกไปไหม

ส. ไม่ใช่ตัด เมื่อก็พูดว่าอาศัยระลึก อย่าเปลี่ยนเป็นตัด เปลี่ยนไม่ได้ พูดอย่างไรต้องเป็นอย่างนั้น เมื่อพูดว่าอาศัยระลึก ก็ต้องอาศัยระลึก อย่าไปตัด

ถ. ทุก ๆ ทวารหรือ

ส. ทุก ๆ ทวาร ตัดไม่ได้ แต่อาศัยระลึกเพื่อที่จะรู้ความจริง

ถ. ตอนนี้พอจะเข้าใจ แต่พอเดินกลางทะเลทราย เอ๊ะ ระลึกอะไร รู้สึกกระวนกระวาย ขาดสติ

ส. แต่เป็นผลของการฟัง ถ้าไม่เคยฟังเลย จะไม่มีการกระตุกกระตักขึ้นมา ก็เป็นอีกขั้นหนึ่งแล้ว การฟังมาเกื้อกูล และต่อไปจะค่อย ๆ เพิ่มความรู้ จนไม่กระตุกกระตักอย่างนี้

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. นั่นก็เป็นปกติธรรมดา ต่อไปปัญญาจะรู้ว่า ขณะนั้นที่คิดนึกไม่ใช่ ขณะที่ระลึกจริง ๆ เป็นเรื่องที่พิสูจน์สำหรับปัจจัยตั้งจริง ๆ ใครก็ไม่รู้ว่าใครจะคิดอะไร ไรใหม่

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. แต่พอสติเกิด ไม่จำเป็นต้องปรักษา ปัญญาที่ได้ฟังมาเขาก็รู้เลย และจะคิดอีก ก็รู้ว่าผ่านไปแล้ว ช่วงขณะนั้นผ่านไปแล้ว และมีสภาพธรรมอื่นเกิดปรากฏต่อ แสงที่จะรวดเร็ว เรื่องของการหมดไปแต่ละขณะ

ถ. บางทีเสียดายความหมดไป

ส. เพราะฉะนั้น คนที่ปฏิบัติแล้ว จึงเข้าใจคนที่เริ่มฟังและเริ่มปฏิบัติว่า จะเป็นอย่างนี้แหละ ไม่มีการที่จะพิเศษแตกต่างจากกันไปได้ ก็เหมือนกัน

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. นามธรรมและรูปธรรม โดยขั้น ๕ ทรงใช้คำว่า อุปาทานขั้น ๕ ให้เราเห็นชัด ๆ เลยว่า ตัวที่เรายึดติดอยู่มีอะไรบ้าง รูปขั้นนี้แน่ ๆ ที่ยึดติด เวทนาขั้น ความรู้สึกซึ่งเป็นนามธรรมแน่ ๆ สุขเกิดขึ้น ทุกข์เกิดขึ้น ก็ยึดถือว่าเป็นเรา สัญญาขั้น ความจำ ที่กำลังจำทุกสิ่งทุกอย่างได้ นี่ก็แน่ ๆ เพราะฉะนั้น ตัวตนของท่าน ส่องให้เห็นว่าอยู่ตรงนี้ อยู่ที่สัญญา และสติต้องระลึกใหม่ ที่สัญญา

เพราะฉะนั้น กว่าจะถึง มิฉะนั้นสัญญาก็คือเราอีก และถ้าไม่ทรงแสดง นามธรรมและรูปธรรมโดยขั้น ๕ ชี้บ่งลงไปเลยว่า นี่คืออุปาทานขั้น เราจะมีใหม่ เราจะได้ระลึกที่สัญญา เพราะฉะนั้น อย่าเพ่งหมดไปง่าย ๆ ความเป็นตัวตน

เรายังไม่ได้ระลึกที่สังขารขั้น โสกะ โทสะ มัจฉริยะ อะไร ๆ ก็ตามแต่ วิริยะ ความตั้งใจ เจตนา ยังไม่ได้ระลึกว่าเป็นแต่เพียงลักษณะที่ตั้งใจ เป็นแต่เพียงลักษณะสภาพที่กำลังพยายามขวนขวาย ทุกอย่างต้องเป็นธรรมทั้งหมด จึงจะเป็นอนัตตา จนกว่าจะดับการยึดถือว่าเป็นตัวตนได้

ไม่ใช่ว่าทำอะไร ๆ มา ประเดี๋ยวก็จะเป็นพระโสดาบัน แต่ว่าอุปาทานขั้น ๕ รู้หรือเปล่า และก็ได้เลยว่า ใครรู้หรือใครไม่รู้ ใครระลึกหรือไม่ระลึก ใครข้ามหรือไม่ข้าม ผู้ที่ปฏิบัติแล้วย่อมรู้ได้ว่า กว่าจะผ่านเป็นขั้น ๆ นั้นเป็นอย่างไร จิตโน้มไป ประเดี๋ยวก็หลงลืมอย่างมากมาย เมื่อก็ก้าวไม่สติเกิด ต่อไปทำไม่สติไม่เกิดทางนั้น ทางนี้

และสภาพธรรมก็จะเปลี่ยนไปตามการปรุงแต่งทุกขณะ เมื่อวานนี้เอามะลิกไม่ได้เลย เพราะขณะนี้เป็นอย่างหนึ่ง ถ้าเออะไรมาวัด มาเทียบ ก็จะไม่เหมือนกับของเก่าเลย เพราะว่าเพิ่มความเป็นตัวตนระหว่างที่หลงลืมสติเข้ามาอีกแล้ว เพราะฉะนั้น ปัญญาที่เกิดพร้อมกับสติที่แสนจะน้อยขณะเมื่อเทียบกับขณะที่หลงลืมคิดก็แล้วกันว่าอีกกี่กัป และถ้าไม่ฟังเรื่องสติปฏิฐานเลยจะเป็นอย่างไร ถ้าสติไม่เกิดเลยจะเป็นอย่างไร

เพราะฉะนั้น วันหนึ่งสติจะเกิดสักขณะสองขณะ สามเดือนสี่เดือนจะเกิดสักขณะสองขณะ ก็ยังดีกว่าที่จะไม่เกิดเลย และเป็นผู้ที่ชวนชวายเป็นการฟัง โดยการพิจารณา โดยการหาเหตุปัจจัยที่จะให้ปัญญาเกิดโดยความไม่ประมาท แต่ไม่ใช่ด้วยความต้องการ ด้วยความเป็นตัวตนที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมโดยเร็ว แต่ให้เห็นว่าเป็นเรื่องละเอียด ยาก และเข้าใจยาก และจะต้องเป็นความจริง ๆ ด้วย

ถ้าไม่เจริญสติปฏิฐาน จะไม่เข้าใจเหตุผล ไม่เข้าใจจริง ๆ ว่า ทำไมทรงแยกนามธรรมเป็นชั้น ๔ และรูปธรรม ทั้งหมดเป็นอุปาทานชั้น ๕ ชี้นำชัดอย่างนี้ ก็เพื่อให้สตรระลึก ถ้ายังไม่ระลึกก็สักกายทิฐิ ๒๐

สักกายทิฐิเพียงประการเดียวยังไม่พอ เพราะฉะนั้น ทรงแสดงเลยว่า สักกายทิฐิ ๒๐ ให้เห็นว่ามันยาก ให้เห็นโทษเห็นภัยของสักกายทิฐิ คิดว่าน้อยแต่น้อยเลย แจกไปตามขั้นแล้วมีถึง ๒๐ และกว่าจะได้ทรงตรัสรู้ ต้องทรงบำเพ็ญพระบารมีมามากมายเพื่อที่จะทรงแสดงธรรม สามารถให้ผู้ฟังได้เข้าใจและน้อมประพฤติปฏิบัติตาม ถ้าพูด ๒ – ๓ บรรทัด ไม่มีทางที่ใครจะปฏิบัติตามได้

เพราะฉะนั้น ถ้าได้เข้าใจธรรม จิตสงบจากอกุศล ก็เป็นพุทธานุสสติ อัมมานุสสติ สังขานุสสติ แล้วแต่ว่าขณะนั้นจิตจะน้อมระลึกถึงพระพุทธ หรือพระธรรม หรือพระสงฆ์ แต่ไม่ใช่ว่าเพียงสวดไป ท่องไป โดยไม่เข้าใจ อย่างนั้นก็ไม่ได้แต่ไม่สงบ ท่องเร็ว ๆ ก็ไม่สงบ แต่ก็ยังมีศรัทธาและกุศลจิตเกิดแทรก คั่นจึงท่อง นิด ๆ หน่อย ๆ แต่ถ้าเทียบกำลังแล้ว ก็เป็นกุศลซึ่งอ่อนมาก

ถ. อนิจจังหมายถึงอะไร

ส. อนิจจัง หมายถึงลักษณะที่ไม่เที่ยง เกิดขึ้นและดับไป ลักษณะที่ไม่เที่ยง เกิดขึ้นและดับไปนั้นแหละ เป็นทุกข์ เพราะว่าทุกคนอยากจะให้เที่ยง หรือไม่อยากจะให้หมดไป

ผู้ฟัง ถ้าเป็นความทุกข์ไม่อยากให้เที่ยง ถ้าเป็นความสุขก็อยากให้เที่ยง

ถ. ความจริง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นสิ่งเดียวกัน ใช่ไหม

ส. อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สภาพที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ความไม่เที่ยง ไม่มีใครชอบจึงเป็นทุกข์ และสภาพที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์นั้นแหละ เป็นอนัตตา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา ไม่ใช่ตัวตน

ถ. ให้เข้าใจง่ายขึ้น ใช่ไหม

ส. ให้เราเข้าใจลักษณะที่แท้จริงทั้ง ๓ ลักษณะ บางคนอาจจะบอกว่าไม่เที่ยงก็ไม่ใช่ไร ฉันทชอบ นั่นแสดงว่าไม่เห็นว่าเป็นทุกข์ แต่ไม่เที่ยงจริง ๆ เป็นทุกข์ เพราะไม่เที่ยง แต่ทุกข์นี้ไม่ใช่ทุกข์เวทนา

ถ. ไม่เที่ยงกับอนัตตา คือ สิ่งเดียวกัน ใช่ไหม

ส. นิพพานก็เป็นอนัตตา แต่นิพพานนั้นเที่ยงและเป็นสุข เฉพาะสังขารทั้งหลายเท่านั้นที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา แต่อนัตตานี้รวมทุกอย่างไม่เหลือ

สนทนาธรรมที่วัดอโศการาม ซึ่งครั้งหนึ่งในอดีตเป็นเขตเมืองปาดลิมุต

วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๒๖

ส. ที่น่าสนใจที่สุด คือ อัมพปาลี เพราะว่าชีวิตของท่านน่าอัศจรรย์ คือ เป็นหญิงงามเมือง และยังได้เป็นพระอรหันต์ด้วย

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. อย่างชีวิตคนธรรมดา ก็ไม่ใช่ไร แต่ท่านก็ต้องเจริญสติตามปกติของท่าน จนกระทั่งสามารถเป็นพระอรหันต์ได้ในที่สุด

ถ. ... เป็นปาวีนาหรือไหม

ส. กำเนิดของมนุษย์มีถึง ๔ อย่าง คือ เกิดในครรภ์ ในท้องก็ได้ เกิดในไข่ เหมือนไข่ไก่ก็ได้ เกิดเป็นสังเสทชะ แบบในเถาไค้ก็ได้ และเป็นโอปปาติกกำเนิด คือ ผุดเป็นตัวขึ้นมาก็ได้ อย่างในสมัยปฐมกับ ตอนตั้งต้นยังไม่มีมนุษย์เลย เทพชั้นพรหม จุตติลงมาด้วยผลของกรรมในปฐมกับ มนุษย์ไม่ได้เกิดในครรภ์ แต่หลังจากนั้นมา ก็มีเหตุการณ์ที่ทำให้ค่อย ๆ พัฒนา จนกระทั่งมาถึงมนุษย์อย่างเดี๋ยวนี้

ถ. อย่างที่ว่า เกิดมาเป็นหอยสังข์ จะเป็นไปได้ไหม

ส. พวกนี้ต้องมีเหตุ เราเอานิยามมาจากความเชื่อ หรือคำสอนใน พระพุทธศาสนา ซึ่งไม่ใช่เป็นกรณีทั่วไป เป็นกรณีพิเศษจริง ๆ ในแต่ละบุคคล

ถ. ถ้าอย่างนั้นพระผู้มีพระภาคประสูติมาแล้วทรงพระดำเนินได้ ก็เป็นไปได้ แน่นนอน

ส. อย่างลูกม้าเกิดม้ายังเดินได้ และนี่เป็นบุรุษผู้ยิ่งใหญ่กว่าอะไร ๆ ทั้งหมด ลูกคนธรรมดาเท่านั้นที่เดินไม่ได้ แต่คิดดูสิ่งที่เป็นไปได้ ทำไมลูกสัตว์เกิด มาแล้วเดินได้ นี่พระองค์ยิ่งกว่าอะไร ๆ ทั้งหมด แต่เรื่องเหล่านี้เราอย่าไปพยายามคิด คิดอย่างไรก็ไม่มีคำตอบ เพราะเป็นสิ่งที่ผ่านไปแล้ว

ถ. มีผู้มาพูดกับเราเรื่อยว่า เป็นไปไม่ได้

ส. การตอบปัญหา ต้องคำนึงถึงประโยชน์ว่า ถ้าตอบไปแล้วคนถามยัง สงสัยไหม ถ้ายังสงสัยหรืออาจเกิดโทษกับเขาด้วย ก็ผ่านปัญหานั้นไปจะดีกว่า ถ้าเราจะให้ข้อคิด เราก็ให้ข้อคิดเขาได้ แต่เรารู้ว่า คำถามอย่างนี้ถึงเราจะตอบ อย่างไรเขาก็ไม่หมดความสงสัย เพราะว่าเขาสงสัยความสงสัยมานาน

ถ. มีเหตุอย่างไรที่จะทำให้ชาวพุทธที่มาศึกษาธรรมเชื่อว่า มีการเวียนว่าย ตายเกิด คือ ตายแล้วต้องเกิด

ส. ลองคิดอย่างนี้ว่า ตายคืออะไร เกิดคืออะไร เพราะว่าปัญหาทั้งหมด ไม่ใช่พูดตอนกลางหรือตอนปลาย แต่ต้องย้อนไปถึงตอนต้นทุกครั้งว่า เมื่อจะพูดเรื่อง นี้ คำนี้คืออะไร และคำนี้หมายความว่าอะไร

คนทั่วไปจะคิดว่า เมื่อหมดลมหายใจก็คือตาย แต่เขาไม่ได้พูดถึงเรื่องขณะจิต แต่ในพระพุทธศาสนา ความตาย คือ เมื่อจิตดวงสุดท้ายเกิดขึ้นทำกิจเคลื่อนจากภพนี้ เพราะวาจิตทุกดวงเกิดขึ้นต้องมีกิจหน้าที่ จะไม่มีสภาพธรรมซึ่งเป็นนามธรรมที่เกิดขึ้น โดยไม่ได้ทำกิจของสภาพธรรมนั้นเลย มิฉะนั้นแล้วเราก็ไม่รู้ว่า นี่โลภะกำลังทำกิจของโลภะ นี่โทสะกำลังทำกิจของโทสะ เพราะฉะนั้น จิตแต่ละประเภทเกิดขึ้นต้องมีกิจของจิตนั้น ๆ

และที่ชื่อว่าตาย ได้แก่ จิตดวงสุดท้ายของชาตินี้ ซึ่งเกิดขึ้นกระทำกิจเคลื่อนจากความเป็นบุคคลนี้และดับไป ทันทีกุติจิตดับ ชื่อว่าตาย ในขณะที่จิตเกิดและยังไม่ดับ ก็ยังไม่ตาย เพราะวาจิตเกิดต้องทำกิจเคลื่อนจากภพนี้ เมื่อจิตดับ จึงตาย แต่ว่าจิตดวงนี้มีอนันตรปัจจัย คือ นามธรรมทุกดวงเกิดขึ้นโดยไม่อาศัยปัจจัย เป็นไปไม่ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อจิตดวงสุดท้ายซึ่งไม่ใช่จิตจิตของพระอรหันต์ดับแล้ว อนันตรปัจจัย คือ สภาพของจิตที่เมื่อเกิดแล้วจะทำให้จิตดวงต่อไปเกิดต่อทันทีเมื่อจิตดวงนั้นดับแล้ว นี่คือสภาพของจิตแต่ละดวง เพราะฉะนั้น เมื่อจิตดับ จิตดวงต่อไปต้องเกิดต่อ ชื่อว่าปฏิสนธิจิต

ปฏิสนธิ หมายความว่า เกิดสืบต่อจากจิตของชาติก่อน โดยกรรมเป็นปัจจัย ซึ่งเราก็ไม่ยอมมีจิตขณะนี้เลย ทุกคนก็บอกว่า ถ้าไม่มีความรู้สึกได้ก็จะมีทุกข์ ไม่มีเห็นก็สลาย ไม่มีได้ยินอะไร ๆ ดับหมดทุกอย่างก็จะดีมาก ชักจะเบื่อสังสารวัฏฏ์ เบื่อภพ เบื่อชาติ แต่ใครจะยับยั้งการเกิดของจิตได้ ทั้ง ๆ ที่บอกว่าไม่อยากเกิด แต่เพราะว่ามีปัจจัยที่จิตจะต้องเกิดดับ ๆ อย่างนี้ เป็นธาตุที่ไม่มีใครสามารถจะดับหรือทำลายได้ นอกจากปัญญาขั้นโลกุตระที่จะดับการเกิดดับของจิตได้ในที่สุด เมื่อเป็นพระอรหันต์แล้ว เพราะฉะนั้น ปฏิสนธิจิตก็เกิดสืบต่อจากจิตจิต

นี่คือคำอธิบายเหตุและผล ซึ่งถ้าเขาจะไปเข้าห้องทดลอง เขาจะเอาจิตที่ไหน มาทดลอง ในเมื่อจิตเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ ถ้าเขาอยากพิสูจน์อย่างวิทยาศาสตร์ อย่างที่เขาสามารถจะทำได้ ก็คือเรื่องของรูป เพราะเขาจะพิสูจน์เรื่องเสียง จะทำโทรทัศน์หรืออะไรต่าง ๆ ก็ไม่พ้นจากรูป ซึ่งประกอบด้วยมหาภูตรูป

ซึ่งรูปในพระพุทธานุสสาเกิดดับเท่ากับการเกิดดับของจิต ๑๗ ขณะ เร็วจนกระทั่งเราประมาณไม่ได้เลย เพราะขณะที่เห็นทางตาขณะนี้ และก็ได้ยินเสียง ทางหู เราว่าเร็วที่สุดแล้ว คือ ทั้งเห็นด้วย ทั้งได้ยินด้วย เรายังแยกออกจากกันไม่ได้เลย แต่ในช่วงว่างระหว่างเห็นกับได้ยิน จิตเกิดดับมากกว่า ๑๗ ขณะ เพราะว่า มีภวังคจิตคั่นด้วย เมื่อเป็นอย่างนี้ รูปในพระพุทธานุสสาต้องเกินกว่าที่จะเอาเข้าไปในห้องทดลองว่ามีการเกิดขึ้น เพราะเกิดแล้วดับแล้ว แต่รูปของเขาเกิดแล้วไม่ดับ รูปของเขาเกิดแล้วเจริญสลับต่ออยู่เรื่อย ๆ จะเป็นในหลอดแก้ว หรือที่ไหน ๆ ในกรรมหรืออะไรก็ตาม ค่อย ๆ เจริญขึ้นเป็นลำดับ แต่ของพระพุทธานุสสา ทุกรูปในขณะนี้เกิดแล้วดับแล้ว ถ้าไม่ปรากฏ

เพราะฉะนั้น กว่าเราจะละความเป็นตัวตน ที่เคยยึดถือทั้งหมดตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าว่าไม่ใช่ตัวตน ต่อเมื่อสติระลึกรังไหน เช่น แข็งตรงนี้ ที่นิ้ว หรือที่อะไรที่เรากำลังกระทบสัมผัส เมื่อไรสติญาณความจำว่ายังมีตัวเรานั่งอยู่หมดสิ้นไป เมื่อนั้นจึงจะรู้ว่า แท้ที่จริงแล้วสภาพธรรมปรากฏที่ละอย่าง สิ่งใดซึ่งไม่ปรากฏ สิ่งนั้นเกิดแล้วดับแล้ว จึงไม่มีตัวตนใด ๆ ทั้งสิ้น

นี่เป็นเหตุหนึ่งที่จะแสดงให้เห็นว่า ไม่มีรูปนัง รูปยืน รูปนอน รูปเดิน ไม่มีท่าทาง เพราะเหตุว่านึกและก็คิดเรื่องกิริยาอาการ แต่ลักษณะของรูปไหนละที่ปรากฏ รูปนี้เกิดแล้วยังไม่ดับจึงปรากฏ แต่เมื่อปัญญาเจริญขึ้น รูปนี้ที่เกิดขึ้นแหละ ดับ และก็เกิดแล้วดับ เกิดแล้วดับ ระหว่างที่กำลังปรากฏ ซึ่งในขณะนั้นไม่มีสิ่งอื่นเจือปนเลย เป็นนามธรรมซึ่งไม่ใช่เรา กำลังรู้ลักษณะของรูป จึงละความเป็นตัวตนได้

เขาจะเอาไปพิสูจน์แบบอื่นก็ไม่มีทาง เพราะฉะนั้น ใครจะเชื่อไม่เชื่อ จะคิดแบบไหน พิสูจน์แบบไหน เป็นเรื่องของเขาทั้งหมด ชีวิตของเราสั้นเกินกว่าจะเอาความสงสัยของคนอื่นเข้ามา ไปแก้ไขเขา จนกว่าเขาจะเข้าใจเรื่องนามธรรมและรูปธรรม

ถ้าไม่ได้ฟังพระธรรม ไม่มีทางเลยที่จะเข้าใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้อะไร และทรงแสดงธรรมข้อปฏิบัติอย่างไร เพราะฉะนั้น ป้องกันไว้ทุกอย่าง ทั้งพระวินัย

พระสูตร และพระอภิธรรม ที่จะต้องสอดคล้องกัน ที่จะไม่ให้ผิด ถ้าผิดนิดหนึ่ง ผู้มีปัญญาต้องรู้แล้วว่า ข้อปฏิบัตินี้คลาดเคลื่อน ใช้ไม่ได้ ไม่ตรงตามพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงบำเพ็ญพระบารมีเพื่อที่จะทรงตรัสรู้และทรงแสดงให้คนอื่นบรรลุด้วย สามารถที่จะประพฤติดุติปฏิบัติตามได้ด้วย

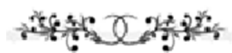
เพราะฉะนั้น ผู้ประมาท ผู้ไม่ศึกษา ไม่สามารถที่จะเข้าใจพระพุทธศาสนาได้ คิดว่าพระพุทธศาสนาสำหรับอ่าน เป็นไปไม่ได้ เพราะอ่านแล้วเข้าใจตามความคิดของตนเองซึ่งผิด เรื่องตายแล้วเกิด วิญญาณล่องลอยไป สารพัดที่จะไปค้นคว้ากันโดยอาจารย์แต่ละท่าน ถ้าท่านไม่ศึกษาจริง ๆ ไม่มีทางที่จะเข้าใจได้ว่า นั่นคือความคิดของตัวเอง ท่านอาจจะอ้างบรรทัดหนึ่งจากพระไตรปิฎก แต่บรรทัดอื่นเอาไปไว้ที่ไหน และก็เพิ่มเติมจนกระทั่งพระไตรปิฎกจริง ๆ ไม่ได้เป็นอย่างนั้น

๑๒๔๖

สนทนาธรรมที่วัดอโศการาม เขตเมืองปาดลีบุตร ต่อที่
โรงแรมอโศก เมืองปัตตะนะ ซึ่งครั้งหนึ่งในอดีตเป็นเมืองปาดลีบุตร
วันที่ ๒๙ - ๓๐ เมษายน ๒๕๒๖

ถ. ในครั้งพุทธกาลมีบุคคลที่สะสมบารมีมามากสามารถสำเร็จเป็น
พระอรหันต์ได้ง่าย ๆ ในสมัยนี้ก็มีชาวพุทธตั้งร้อยล้าน พันล้าน จะไม่มีสักหนึ่งหรือ
สองคนหรือที่จะสามารถบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ง่าย ๆ เหมือนในครั้งพุทธกาล

สุ. ยังดีที่ลดจำนวนลงมาแล้วหนึ่งหรือสอง แต่จะรู้ได้อย่างไร ปัญหาอยู่
แค่นี้เอง จะรู้ได้อย่างไร มีใครที่รู้ธรรมแล้วจะประกาศตัวเองว่ารู้ ลองคิดถึงประโยชน์
ว่าเพื่อประโยชน์อะไร มีประโยชน์อะไร ในเมื่อในยุคนี้เต็มไปด้วยคนที่ไม่ได้ศึกษาธรรม
เข้าใจธรรมผิด และปฏิบัติธรรมผิด

ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ไม่ว่าจะที่เมืองปัตตะนะ เมืองเวสาลี
เมืองโกสัมพี พระนครราชคฤห์ หรือที่ไหนก็ตามที่เราผ่านมาแล้วทั้งหมด พระอรหันต์
พระอนาคามี พระสกทาคามี พระโสดาบัน ปุณฺณชน เดินกันไปตามถนน ใครรู้

พระอรหันต์ท่านครองจีวรอย่างพระภิกษุปุณฺณชน เดินไปกับพระภิกษุปุณฺณชน
รักษาศีลตามพระวินัย ใครจะรู้ว่าองค์ไหนเป็นพระอรหันต์ ชาวบ้านจะรู้ไหม และ
ชาวบ้านผู้ครองเรือนที่เป็นพระโสดาบันก็มาก ที่เป็นพระสกทาคามีก็มาก ที่เป็น
พระอนาคามีก็มาก ท่านก็มีชีวิตอย่างนี้ สนทนาอย่างนี้ พูดอย่างนี้ คิดอย่างนี้
สนุกอย่างนี้ โกรธอย่างนั้น แต่ใครจะรู้ว่าท่านเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี และ
ท่านจะบอกเขาได้อย่างไร มีประโยชน์อะไร ในเมื่อเขาไม่มีหนทางที่จะรู้เลย ธรรมก็
ไม่ได้ฟัง หรือฟังแล้วก็ไม่สนใจ

แม้แต่มารดาของท่านพระสารีบุตร ท่านโกรธท่านพระสารีบุตรมาก เพราะ
น้อง ๆ ของท่านพระสารีบุตรทั้งหมด บวชหมดไม่เหลือเลย และท่านจะคิดหรือว่า

ลูก ๆ ของท่านเป็นพระอรหันต์ ในฐานะความรู้สึกของผู้เป็นแม่ ทุกคนยังเป็นลูกของท่าน ท่านจึงโกรธท่านพระสารีบุตร

เพราะฉะนั้น ในเมื่อเขาไม่มีทางที่จะรู้ จะบอกทำไม บอกเพื่อประโยชน์อะไร บอกเพื่อให้เขาสงสัยว่าคนอย่างนี้หรือจะเป็นพระโสดาบันอย่างนั้นหรือ

ถ. ก็บอกชาวพุทธด้วยกัน

สุ. บอกเพื่ออะไร

ถ. อย่างในกลุ่มพวกเรา ทุกคนก็อยากเป็นพระโสดาบัน

สุ. แต่ไม่หมดความสงสัย สมมติมีคนบอกว่า คนนั้นเป็นพระโสดาบัน คนอื่นจะไม่หมดความสงสัยเลย และความสงสัยมีประโยชน์กับใคร หรือว่ามีประโยชน์อะไร ตรงกันข้าม ถ้าคนนั้นเขาสามารถช่วยเกื้อกูลบุคคลอื่นแต่ละบุคคลในข้อธรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ นิด ๆ หน่อย ๆ ที่เขาคิดว่าจะเป็นประโยชน์ และข้อปฏิบัติก็ตรงตามวินัยบัญญัติ ซึ่งคนนั้นก็มักจะกล่าวว่า พระไตรปิฎกว่าอย่างนี้ พระธรรมวินัยว่าอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคว่าอย่างนั้น แต่จะไม่มีทางเปิดเผยตัวเองออกมาว่า นี่ฉันบอกอย่างนี้ หรือว่าฉันเป็นพระอรหันต์แล้วนะ พระผู้มีพระภาคท่านสอน ฉันปฏิบัติตามจนกระทั่งฉันนี้เป็นพระอรหันต์ ไม่มีเลย เพราะความเป็นตัวตนค่อย ๆ น้อยลงจนกระทั่งหมดสิ้น จึงเป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกทาคามี ท่านไม่ได้หวังอะไร ท่านหวังประโยชน์อยู่อย่างเดียวว่า อะไรจะเป็นประโยชน์กับคนอื่น ไม่ใช่ไปทำให้เขาเกิดความสงสัยและลังเลไปตลอด แต่ทางที่เขาจะหมดความสงสัยเป็นอย่างไร คือ ศึกษาพระธรรม และเจริญสติปัฏฐาน

.... ท่านพระอานนท์ หลังพระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้ว ท่านเป็นพระอรหันต์ มีอิทธิฤทธิ์มาที่สังคายนา เทวดาเห็นท่านพระอานนท์งดงามผ่องใส เทวดาบางท่านก็มีความคิดว่า พระอานนท์ยังกับพระผู้มีพระภาค พระอานนท์ท่านจึงได้ตรัสคำว่า เอวัมเม สุตัง แปลว่า ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ ทุกครั้งที่วิสันหา

เพราะฉะนั้น แม้แต่ท่านพระอานนท์ แม้แต่ท่านพระสารีบุตร แม้แต่พระอรหันต์องค์อื่น ๆ ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลแล้วท่านไม่ใส่ใจ ใครจะว่าร้าย ใครจะ

ติณนินทา ใครจะคิดว่าท่านเป็น ใครจะคิดว่าท่านไม่ได้เป็น ไม่ใช่เรื่องที่จะทำร้ายท่านได้ เพราะท่านหมดเรื่องที่จะไปสู้รบยาภูมิแล้ว แต่ว่าจะอย่างไรให้เขาเข้าใจถูกต้องตามพระธรรม เพราะฉะนั้น ท่านเอ่ยแต่พระธรรม จะไม่มีความเป็นตัวของท่านว่าท่านแสดง

ถ. ในครั้งพุทธกาล ทราบได้อย่างไรว่าคนนั้นคนนี้เป็นพระโสดาบัน

ส. พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ทั้งนั้น ท่านซึ่งจะเป็นพระโสดาบัน ท่านอนาถปิณฑิกะเป็นพระโสดาบัน ท่านวิสาขามิคารมารดาเป็นพระโสดาบัน ท่านทรงพยากรณ์ทั้งนั้น โดยท่านพระอานนท์เป็นผู้ทูลถาม บางครั้งท่านพระอานนท์ก็ยังได้ทูลถามว่า ที่มคธใครเป็นพระโสดาบันบ้าง ที่นี้ใครเป็นพระโสดาบันบ้าง ที่โน้นใครเป็นพระโสดาบันบ้าง เพื่อให้บุคคลทั้งหลายได้เกิดปีติ ได้เบิกบานว่า ชาวเราหรือชาวเขา ก็สามารถที่จะปฏิบัติธรรมจนกระทั่งบรรลุผล แต่ไม่ใช่ท่านเหล่านั้นเองบอก พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์

ถ. หลังพุทธกาล ไม่มีพระผู้มีพระภาคแล้ว

ส. ก็ต้องแล้วแต่พระอรหันต์ อย่างท่านเดินตามกันไป ๒ รูป ท่านก็ยังไม่บอก แม้ภิกษุที่อยู่ข้างหลังถามว่า พระอริยะเป็นอย่างไร ๗ องค์ที่อยู่ข้างหน้าก็บอกว่า แม้เดินตามหลังกันก็ยังไม่รู้ ซึ่งคนนั้นก็ไม่ว่าจริง ๆ พูดอย่างนั้นแล้วก็ยังไม่รู้ จะรู้ได้อย่างไร เห็นกันอยู่ทุกวัน ไม่มีอะไรที่ต่าง สถิติใครจะเกิดเวลานี้ คนอื่นจะรู้ได้อย่างไร

ถ. และใครเป็นคนรู้ว่า ครั้งนั้นมีพระอรหันต์หลายรูป

ส. ในสมัยนั้น ท่านรู้กัน ท่านสนทนากัน เพราะฉะนั้น ท่านพระมหากัสสปะท่านก็เลือกพระภิกษุที่ประกอบด้วยปฏิสัมมิตาและอภิปัญญาที่จะกระทำสังคายนาได้ถูก และในสมัยสังคายนาครั้งที่ ๒ ที่เวสาลี ท่านก็สามารถที่จะรู้ได้ถูก แต่ในยุคนี้สมัยนี้ ๒๕๐๐ กว่าปี ไม่มีพระอรหันต์ แม้ที่ได้ปฏิสัมมิตาก็ไม่มี อภิปัญญาที่ไม่มี หรือพระอรหันต์สุกขวิปัสสกะก็ไม่มี ถ้าสมัยนี้จะมีได้ ก็เพียงพระอนาคามีบุคคล

ถ. คนหนึ่งเป็นพระอรหันต์ อีกคนเป็นพระอนาคามี คนที่เป็นพระอรหันต์สามารถจะรู้ได้

ส. ถ้าสามารถจะรู้ได้ ท่านพระสารีบุตรแสดงธรรมกับพระรูปหนึ่ง พระรูปนั้นท่านเป็นพระอรหันต์ แต่ท่านพระสารีบุตรคิดว่า พระรูปนั้นเป็นพระอนาคามี พระผู้มีพระภาคต้องตรัสกับท่านพระสารีบุตรว่า พระภิกษุรูปที่กำลังฟังอยู่นั้นเป็นพระอรหันต์ ขณะที่แสดงธรรม ท่านไม่สามารถรู้ได้ว่า สติของบุคคลนั้นขณะที่กำลังฟัง บรรลุเป็นอรหันต์แล้ว

เพราะฉะนั้น เรารู้ได้ เมื่อเรารู้ไม่ได้ก็อย่าไปคิดดีกว่า เวลานี้เราพูดถึงกำลังของพระผู้มีพระภาค เราพูดถึงกำลังของท่านพระสารีบุตร เราพูดถึงกำลังปัญญาของพระอรหันต์ที่ท่านมีปฏิสัมภิทาและอภิญญา ไม่ใช่กำลังของเรา แต่เราก็เฝ้าแต่สงสัยว่า กำลังนั้นจะเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้น ตัดออกไปเลย

ถ. คนทุกวันนี้อยากจะรู้ว่าใครเป็นอริยะ

ส. เพราะฉะนั้น ขอเชิญเขามาศึกษาธรรม เมื่อเขาอยากจะรู้

ถ. เขาไม่มา

ส. เขาไม่มา เขาก็ไม่รู้ บอกเขาว่า คุณไม่มาคุณก็ไม่มีทางรู้ เพราะทางเดียวที่คุณจะรู้ได้ คือ คุณต้องศึกษาธรรม

ถ. บางคนก็ว่าเป็นเรื่องนิยาย

ส. ก็ตามใจ เมื่อไม่เรียน นิยายก็นิยาย คนไม่เรียนและจะให้คนอื่นไปนั่งบอก อย่างนี้ไม่ได้

ถ. เราก็พอที่จะรู้คุณธรรมของบางคน โดยการสนทนากัน

ส. จนกว่าเราจะรู้ว่า สภาพธรรมที่ปรากฏที่ลึกซึ้ง ที่ว่าคัมภีระ ที่รู้ยากนั้น คืออย่างไร เมื่อไรเรารู้ เมื่อนั้นเราจึงจะรู้ว่า อ้อ คนนี้เขารู้ เพราะเขาสามารถที่จะชี้แจงหนทางพร้อมทั้งสภาพธรรมได้ แต่ว่าผู้นั้นต้องรู้ด้วยตัวเอง

ถ. เราประมาณว่า ...

ส. เราประมาณ พุดได้ แต่ถูกหรือผิด

ถ. ประมาณว่า อย่างน้อยเขาก็สูงกว่าเรา คือ เราเทียบท่านไม่ได้เลย

ส. เท่านั้นพอ แต่ประมาณเกินกว่านั้นไม่ได้ เพราะไม่สามารถเข้าถึงได้

ถ. ที่จะรู้ คงรู้ด้วยคุณธรรมที่เสมอกัน ใช่ไหม

ส. แน่نون เพราะถ้าใครรู้ อีกคนหนึ่งต้องรู้ทันทีว่า เมื่อพูดออกมาแล้ว คนนั้นรู้ ถ้ามีพระโสดาบันรูปหนึ่ง แล้วอีกคนหนึ่งยังไม่เป็นพระโสดาบัน เมื่อคนนั้นเป็นพระโสดาบันเมื่อไหร่ หรือยังไม่ต้องถึงพระโสดาบัน วิปัสสนาญาณแต่ละขั้นก่อน คนที่ผ่านวิปัสสนาญาณแต่ละขั้นก็รู้ว่าคนนี้รู้แล้ว และคนที่ผ่านก็รู้ว่าคนนี้เขาต้องรู้ก่อน เขาจึงได้รู้ เพราะเป็นทางสายเดียว และสภาพธรรมไม่เปลี่ยน จิตเจตสิกแต่ละลักษณะที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงมาจากการที่ทรงตรัสรู้ เพราะฉะนั้น การที่สภาพธรรมแต่ละอย่างจะปรากฏ ต้องมีหนทางที่จะให้ปรากฏ และเมื่อปรากฏแล้ว สภาพธรรมนั้นเปลี่ยนไม่ได้ ไม่มีทางจะเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นเลย

ที่คิดว่ารู้และมาศึกษา และรู้ว่าไม่รู้ นั่นประเสริฐ เพราะรู้ว่าหนทางที่จะรู้ยังไกล และยังไม่พอ จนกว่าสติจะมั่นคง ถ้าสติมั่นคงก็สบาย เป็นกัลยาณปุุชชนเต็มขั้น ก่อนที่จะเป็นพระโสดาบัน

ผู้ฟัง เมื่อเรียนครั้งแรก ทราบนิดหน่อย คิดว่าตัวเอง ... เมื่อเรียนต่อ ๆ ไป รู้สึกว่าอีกหลายชาติ หลายภพ

ส. ก็จริง ไม่ได้พูดถึงอย่างอื่นเลย เห็นกำลังเกิดดับ จริง ได้ยินกำลังเกิดดับ สิ่งที่ปรากฏทางตา เมื่อไรจะคลายความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ ทุกคนต้องเป็นผู้ที่ตรงต่อตัวเอง และละลายโดยอย่างไร ก็โดยสติระลึกรู้ ถ้าไม่ระลึกรู้ ไม่มีทาง และต้องโดยทั่วด้วย ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์อย่างไร ไม่ว่า จะดูละคร ดูหนัง กำลังโกรธ กำลังคิด กำลังอะไร ๆ ทุกอย่างหมด ก็ต้องสภาพนั้น ๆ เป็นแต่เพียงนามธรรมหรือรูปธรรม

ถ. พระโสดาบันละสักกายทิฏฐิหมดหรือยัง

ส. ถ้าไม่หมด ไม่เป็น

เพราะฉะนั้น ก็เข้าใจในความหมายของอุปาทานขันธ ๕ เป็นเครื่องเตือนให้ระลึกว่า รูปขันธ ระลึกรู้ทางตาหรือยัง ทางหูหรือยัง ทางจมูกหรือยัง ทางลิ้นหรือยัง ทางกายหรือยัง

เวทนาขันธ ทุกขณะที่เป็นอุเบกขา หรือโสมนัส หรือโทมนัส หรือทุกข หรือสุข
สัญญา ความทรงจำในความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล ในความเป็นเราที่กำลังเห็น
สังขารขันธ ก็แล้วแต่ว่าจะเป็นโลภะ หรือโทสะ

ถ. ถ้าละสักกายทิฐิได้หมด น่าจะละกามราคะได้ ละปฏิฆะและมานะได้

ส. ความติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณฏฐัพพะ เป็นสภาพธรรม
อย่างหนึ่ง ไม่ใช่ตัวตน ความติดในรูป พอใจที่จะเห็นสิ่งต่าง ๆ ความติดในเสียง
ความติดในกลิ่น ความติดในรส ความติดในโณฏฐัพพะ เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง
ซึ่งไม่ใช่เรา เพราะฉะนั้น การสะสมความติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส
ในโณฏฐัพพะมากสักแค่ไหน มากยิ่งกว่าความเห็นผิดหรือเปล่า

วันนี้เรามีความเห็นผิดเกิดขึ้น หรือว่าเรามีโลภะในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส
ในโณฏฐัพพะ โดยไม่มีความเห็นผิดเลย จำนวนก็ไม่เท่ากันแล้ว

อย่างเราตื่นมา พอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณฏฐัพพะ ซึ่ง
ความเห็นผิดไม่ได้เกิดประกอบด้วยเลย ฉะนั้น ความเห็นผิดก็ต้องน้อยกว่าความติด
ในรูป เสียง กลิ่น รส โณฏฐัพพะ และเมื่อรู้ความติดในรูป เสียง กลิ่น รส
โณฏฐัพพะเป็นเพียงนามธรรมชนิดหนึ่งซึ่งเกิดเพราะเหตุปัจจัย ผู้นั้นก็รู้ว่า ยังมี
เหตุปัจจัยที่ทำให้ความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โณฏฐัพพะต้องเกิดอยู่
จนกว่าสติปัญญาจะระลึกรู้ต่อไป เมื่อระลึกรู้ต่อไป ก็ยังดับไม่ได้ เพราะยังไม่ใช่
พระอนาคามี จนกว่าหิริโอตตปปะเพิ่มขึ้นอีกเป็นขั้น ๆ จนกว่าจะถึงความ เป็น
พระโสดาบัน ความเป็นพระสกทาคามี และจนกว่าจะถึงความ เป็นพระอนาคามี
เห็นโทษแม้แต่การติดในกุศลที่สงบของตน ซึ่งปราศจากการติดในรูป เสียง กลิ่น รส
โณฏฐัพพะแล้ว จึงจะเป็นพระอรหันต์ได้

เพราะฉะนั้น แสดงให้เห็นขั้น หลายขั้น หลายเชิงของโลภะ ซึ่งโลภะที่
ประกอบกับความเห็นผิดต้องดับก่อน แต่โลภะที่ไม่ประกอบกับความเห็นผิดยัง
ดับไม่ได้ จนกว่าจะเป็นไปตามขั้นจริง ๆ

ถ. ผมเข้าใจว่า เมื่อดับสังกายทิฏฐิหมดแล้ว คือ ดับตัวเราหมดแล้ว ไม่น่าจะยึดติด

สุ. ไม่ติดในความเห็นผิด และรู้ว่าความติดในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะเป็นสภาพธรรมซึ่งไม่ใช่เราอีกต่อไป แต่มีปัจจัยเกิดก็เกิด จนกว่าปัญญาอีกชั้นหนึ่ง อีกชั้นหนึ่ง ๆ จะเกิด จึงจะดับได้

ไม่อย่างนั้นเราประมาทกิเลสของเราเหลือหลาย มีปัญญาแค่นี้จะดับกิเลสแล้ว มีปัญญาแค่พระโสดาบัน จะไปเป็นพระอรหันต์

ถ. ผมเข้าใจว่า ยังดับสังกายทิฏฐิไม่หมด

สุ. อย่างนั้นก็ไม่เป็นพระโสดาบัน จากความเป็นปุถุชนไปสู่ความเป็นอริยะขั้นที่สูงมากขั้นหนึ่งซึ่งก้าวยาว คือ ดับสังกายทิฏฐิอย่างเดียว และวิจิกิจฉาที่เกิดเพราะอาศัยสังกายทิฏฐิ เมื่อยังมีสังกายทิฏฐิ ก็ยังมีวิจิกิจฉา ธรรมอื่นในฐานะเดียวกับทิฏฐิดับหมด

ถ. ในปฏิภูมมนสิการบรรพกล่าวไว้ว่า มีการพิจารณาความเป็นปฏิภูมของร่างกาย ปอด ตับ ไต ใส พุง และตอนที่สองให้พิจารณาธรรมที่เกิดขึ้นและที่เสื่อมไปในกาย คือ ตอนแรกให้พิจารณาความเป็นปฏิภูมของกาย ตอนที่สองให้พิจารณาธรรมที่เกิดขึ้นและเสื่อมไปในกาย อ่านแล้วทำให้เข้าใจว่า ก่อนที่จะมีสติระลึกในชีวิตประจำวัน จำเป็นต้องพิจารณาความเป็นปฏิภูมก่อน ใช่ไหม

สุ. ไม่ใช่ ข้อหนึ่งที่จะต้องจำไว้ไม่ว่าจะไปเจอที่ไหนในมหาสติปัฏฐานสูตร หรือที่ใด ๆ ก็ตาม สติปัฏฐาน ที่ทรงแสดงว่า มหา คือ มาก กว้างขวาง ใหญ่โต ก็เพื่อไม่ให้หลงลืมสติ เมื่อจับข้อนี้ได้ ทั้งหมด เพื่อเพียงสติระลึก และเมื่อระลึกแล้ว ธรรมก็ปรากฏ คือ นามธรรมหรือรูปธรรม

ถ. ไม่ได้หมายความว่า ถ้าระลึกถึงสิ่งที่เป็นปฏิภูมแล้วจะทำให้สติเกิดหรือ

สุ. ทุกอย่างที่เราเห็น จะปฏิภูมหรือไม่ปฏิภูม ก็เพื่อเป็นเครื่องระลึกให้สติเกิดได้ เห็นปอด เห็นตับ ไปตลาดไม่เห็นใครระลึกเลย ควรระลึกไหม นั่นคือ

มหาสติปัฏฐาน ไม่ทิ้งอะไรสักอย่างเดียวยกอย่างนั้นดีกว่า เพราะฉะนั้น จะแยกเป็น บรรพใด ๆ ก็ตามแต่ ทุกประการ ให้รู้ที่ทรงแสดงไว้เพื่อไม่ให้หลงลืมสติ

ถ. ถ้าเราเป็นพระโสดาบันแล้วก็ไม่มีความวิจิตร ใตใหม่ เพราะฉะนั้น พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี ไม่จำเป็นต้องสนทนากัน เพราะ การสนทนาธรรมเนื่องจากเรามีวิจิตร งามกันไปงามกันมา คนนี้ตอบ คนนั้นถาม ก็เนื่องจากเรามีวิจิตร

ผู้ฟัง เวลาสนทนากัน ไม่สงสัยก็ได้ สนทนาให้สติเกิดก็ได้

ส. อย่างที่ท่านผู้ฟังตอบ ถูกต้องแล้ว ก็ต้องสนทนาธรรม หรือแม้แต่จะฟัง พระธรรมก็ได้ เพราะเหตุว่าพระอริยะท่านรู้หนทางข้อปฏิบัติ ท่านจะไม่มีทางผิดเลย เพราะฉะนั้น ชีวิตของท่าน ท่านก็ต้องรู้แล้วว่า อย่างไหนจะเป็นจันทะ เป็นอภัยาศัย ของท่าน ท่านก็ค่อย ๆ พยายามจากชีวิตของฆราวาส แต่ว่าตามการสะสม อย่างท่าน มหาอุบาสิกาวิสาขา ท่านบรรลุโสดาบันเมื่ออายุ ๗ ขวบ แต่ตามการสะสมของท่าน ท่านยังครองเรือน มีลูกมีหลาน ยังร้องไห้ แต่ไม่มีทางที่กิเลสของท่านจะเท่ากับปุถุชน กิเลสที่ยังไม่ดับก็ยังแสดงออกมาตามอภัยอาศัย ท่านมีเครื่องประดับที่หญิงอื่นไม่มี ทุกสิ่งทุกอย่างตามการสะสม เมื่อตามการสะสมท่านจึงได้ทราบว่า เป็นธรรม ไม่ใช่ ตัวตน ซึ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นตามการสะสมทั้งนั้น เป็นปกติ เป็นชีวิตจริง ๆ

ถ. เวลานั้นระลึกถึงพระคุณของผู้มีพระภาค รู้สึกว่า ...

ส. จะระลึกแบบไหน

ถ. ถ้าแบบเจริญสติ

ส. ถ้าเจริญสติปัฏฐาน สติระลึกว่า ขณะคิดเป็นสภาพของนามธรรม ชนิดหนึ่ง กำลังคิดนั่นเองเป็นนามธรรมชนิดหนึ่งที่กำลังคิดคำ แต่เป็นกุศลจิตที่คิด เพราะธรรมดาในวันหนึ่ง ๆ อกุศลจิตคิดทั้งนั้น ถ้าคิดถึงเรื่องของที่จะซื้อ อกุศลจิต คิดเรื่องอาหารที่จะรับประทาน อกุศลจิต คิดเพียงคำสองคำในขณะนั้นก็ยังเป็น อกุศลจิต เช่น คิดว่า ตลาดพาราณสี ดูเหมือนไม่มีกุศลอะไรเลย เพียงแต่คิดว่า ตลาดพาราณสี แต่จิตอะไรที่คิดคำว่า ตลาด-พาราณสี ถ้าไม่มีความผูกพัน ถ้าไม่มี

ความต้องการ ถ้าไม่มีการที่จะโยงใยเรื่องหนึ่งเรื่องใด คำว่า ตลาด-พา-ราณ-สี ก็ไม่เกิดคิดขึ้นมาได้ แต่เพราะเหตุใดจึงคิด ตลาด-พา-ราณ-สี

ปุณฺณคิดเรื่องราวต่าง ๆ ทุกวัน ด้วยอกุศลจิต เมื่อเป็นพระอรหันต์แล้วคิดคำว่า ตลาด-พา-ราณ-สี เหมือนกัน คำไม่ได้ผิดกันเลยกับสมัยเมื่อเป็นปุณฺณ แต่จิตที่คิดคำว่า ตลาด-พา-ราณ-สี ของพระอรหันต์เป็นมหากิริยาจิต ดังนั้น ไม่ได้อยู่ที่คำ แต่อยู่ที่สภาพของจิตที่คิด

เพราะฉะนั้น จึงเห็นได้ว่า คิดทุกขณะเป็นนามธรรม ซึ่งไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงลักษณะที่เมื่อเกิดก็คิดถึงคำแต่ละคำ

๑๒๔๗

สนทนาธรรมที่โรงแรมอโศก เมืองปัตตะ
ซึ่งครั้งหนึ่งในอดีตเป็นเมืองปาตลีบุตร
วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๒๖

ถ. มหาสติปัฏฐานสูตรในกายนุปัสสนาที่กล่าวว่า ภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั่ง
ก็รู้ชัดว่าเรานั่ง ผมไม่เข้าใจว่า มหาภูตรูปเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างไร

ส. คนที่อ่านเดิน ๆ ต้องมีเรา เพราะบอกว่า เมื่อนั่งก็รู้ชัดว่าเรานั่ง ต้องมี
เรา แต่ความจริง เรามีไหม

ถ. ไม่มี

ส. เมื่อเราไม่มี ที่นั่ง นั้นอะไร

ถ. เป็นสภาพธรรมของแข็ง หรือว่าความรู้สึกที่ทรงตัวอยู่

ส. ก็ถูกต้อง เราจะไม่ใช้คำว่า มหาภูตรูป แต่ใช้คำว่า แข็ง ใช้คำว่า เย็น
ใช้คำว่า ร้อน ใช้คำว่า ตึง หรือใช้คำว่า ไหว ก็ได้ เป็นคำที่แทนลักษณะของ
สภาพธรรมที่มีจริง ๆ ที่กระทบสัมผัส ที่ปรากฏให้รู้ได้

ทุกคนเชื่อว่ามีตัว ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า เชื่อว่าอย่างนี้ ซึ่งเวลาที่กระทบสัมผัส
จะมีแข็ง จะมีอ่อน จะมีร้อน จะมีเย็น จะมีตึง จะมีไหว เท่านั้นเอง แต่ทุกคนก็
ยังเชื่อว่าทุกคนมีตัว ทั้ง ๆ เวลาที่กระทบสัมผัส ไหวนตัว เพียงแข็งนั้นหรือตัว
เพียงอ่อนนั้นหรือตัว ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเรียกลักษณะที่แข็ง อ่อน เย็น
ร้อน ตึง ไหวว่า เป็นมหาภูตรูป

สนทนาธรรมที่โรงแรมนารายณ์ นครกฐินาถนุ ประเทศเนปาล

วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๒๖

ถ. ทุกครั้งเราต้องกล่าว นะโม ตัสสะ หรือไม่

ส. นะโม ตัสสะ แปลว่าอะไร

ถ. ขอนอบน้อมต่อพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ส. เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่เรา ไม่มีใครบังคับ ความนอบน้อมแสดงได้หลายอย่างตามกาละและเทศะ

ถ. อย่างการชุมนุมเทวดาทุกครั้ง เป็นหลังพุทธกาล หรือในสมัยพุทธกาล

ส. มีแต่ชุมนุมเทวดาทั้งหลายเพื่อฟังธรรมจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ในมหาสมัยสูตร

ถ. ในสมัยพุทธกาล เวลาที่จะแสดงธรรมต้องมีการอาราธนาเหมือนในปัจจุบันหรือเปล่า

ส. นี่เป็นพิธีการ แต่จริง ๆ แล้ว เมื่อทรงตรัสรู้แล้วไม่ทรงน้อมพระทัยที่จะแสดงธรรม เพราะฉะนั้น เมื่อทำวสัหมติพรหมทราบบพระปริวิตก ก็มาเฝ้า และอาราธนาให้แสดงธรรม เราก็ถือหลักนั้นมา เท่านั้นเอง

ถ. การแสดงธรรมหลังจากที่พระผู้มีพระภาคปรินิพพานไปแล้ว กับการแสดงธรรมในปัจจุบันนี้เหมือนกันหรือต่างกัน

ส. หมายความว่าอย่างไร

ถ. คือ อยากจะรู้ว่า การแสดงธรรมในครั้งพุทธกาลกับในปัจจุบันแตกต่างกันอย่างไร

ส. คุณศุกลก็เปิดพระสูตรขึ้นมาสักเล่มหนึ่ง สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน และบุคคลใดก็ได้ จะเป็นพรหมณชี้อะไรก็ได้ไปเฝ้า กราบทูลถาม แล้วแต่ว่าจะเป็นเรื่องอะไร พระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงธรรมที่บุคคลนั้นไม่เข้าใจหรือสงสัยให้เข้าใจชัดเจน นี่ตามพระสูตร ตามพระไตรปิฎกว่าอย่างนี้ และคำถามของคุณศุกลว่าอย่างไร

ถ. คำถามของผม คล้าย ๆ กับการบรรยายหรือการเทศนาสมัยนี้ มีการอาราธนาและรับศีล จากนั้นพระก็เทศน์ไปเลย

ส. เพราะฉะนั้น คำตอบคือ ในพระสูตรว่าอย่างไร แล้วเดี๋ยวนี้เป็นอย่างไร ก็คิดคำตอบได้เอง

ถ. และที่กล่าวว่า ในวันพระพวกเดียรฉัตรประชุมกัน พวกเราก็เลยประชุมกันบ้าง แต่นั่งเฉยๆ ภายหลังจึงให้มีการเทศน์ มีการสนทนาธรรม

ส. คือ ได้รับการติเตียนว่า ลัทธิศาสนาอื่นเขามีการสนทนาธรรม มีการแสดงธรรม แต่ทำไมสาวกทั้งหลายนั่งเฉยๆ ไม่มีการกล่าวธรรมหรือแสดงธรรม พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติให้แสดงธรรม เพราะว่ามีประโยชน์หลายประการ

ถ. สมัยนี้เป็นการเทศน์ ไม่ใช่เป็นการสนทนาธรรม ไม่ใช่เป็นการตอบข้อสงสัยของผู้ที่มาฟังธรรม เพราะฉะนั้น สิ่งที่ได้รับจากพระพุทธศาสนาก็อาจจะน้อยลงๆ

ส. ที่กรุงเทพฯ มีมาก ทั้งสถานีวิฑู สถานี่ที่เปิดสอนอภิธรรมก็หลายแห่ง แต่ตามต่างจังหวัดไม่มี นับว่าการศึกษาพระธรรมมีไม่ก็เปอร์เซ็นต์ของพุทธศาสนิกชน เพราะส่วนใหญ่ตามต่างจังหวัดไม่มีการแสดงเลย นอกจากการเทศน์ เพราะฉะนั้น ชาวบ้านก็ฟังเทศน์ พระท่านก็นำเอาที่เขาเขียนไว้ ผูกไว้ในใบลานมาเทศน์เท่าที่ท่านสามารถจะทำได้ เมื่อคิดถึงจำนวนของพุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์ ทั้งบรรพชิต จำนวนที่ศึกษาจริง ๆ น้อยมาก เพราะไม่มีที่จะเรียน เพราะฉะนั้น ใครที่ได้ฟังพระธรรมก็เป็นบุญของคนนั้น ซึ่งตามกาลสมัยเราไม่สามารถจะบอกว่า พระท่านนั้นที่ได้เรียน

ถ. ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาธรรม แต่อยากจะทำปฏิบัติ โดยที่ผู้สอนเองก็มีความเข้าใจส่วนหนึ่งของตัวเอง ทำให้มีการปฏิบัติผิด ยิ่งในต่างจังหวัดห่างไกลเมืองหลวง ทำให้คิดว่า การสนทนาธรรมหรือการแสดงธรรมในปัจจุบันกับในครั้งพุทธกาล คงต้องมีผลแตกต่างกัน แต่ไม่ทราบว่าคุณค่าต่างอยู่ตรงไหน

ผู้ฟัง คนสมัยนี้ไม่มีความรู้มากเหมือนในครั้งพุทธกาล

ส. ที่ไหนที่มีการสนทนาธรรม

ถ. ไม่มีเลย

ส. เพราะอะไร

ถ. การสนทนาธรรม จะต้องมีการศึกษา และเมื่อมีข้อสงสัยจากการศึกษา จึงจะมาสนทนากัน

ส. นี่เป็นคำตอบ เพราะไม่มีที่ศึกษา หรือไม่ได้ศึกษา และในบรรดาผู้ที่ศึกษาแล้ว ก็ยังผิดอีก เพราะฉะนั้น ก็ต้องกรองลงไปว่า กว่าที่จะถึงขั้นละเอียดยิบสุดท้ายแล้วจะเหลือสักเท่าไร ขั้นที่ถูกต้อง ที่พิจารณาเหตุผลถี่ถ้วน

ขั้นศึกษา ก็มีอยู่ส่วนหนึ่งซึ่งดูเหมือนมากอยู่ และขั้นที่ศึกษาแล้วแต่ปฏิบัติไม่ตรงตามที่ศึกษาก็มี เพราะการพิจารณาธรรมไม่ละเอียด เพราะฉะนั้น ส่วนที่กรองมาแล้ว ที่จะถูก จะเหลือสักเท่าไร ก็เป็นเรื่องที่ทุกคนจะต้องพิจารณาไป และประพฤติปฏิบัติ ระวังตัวเองไม่ให้ผิด

ถ. นามรูปเกิดดับ สิ่งปรากฏทางหู เมื่อได้ยินที่หูก็ต้องดับที่หู ปรากฏที่ตาดับที่ตา ใช่มั้ย

ส. คุณศุกลรู้ที่ แต่สามารถจะรู้สภาพธรรมที่เกิดดับได้หรือเปล่า

ถ. ยังไม่ได้

ส. เพราะฉะนั้น จะต้องรู้อะไรก่อน

ถ. ต้องรู้ความต่างกันของนามธรรมและรูปธรรม

ส. ต้องรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

ผู้ฟัง ตามทฤษฎีเกิดที่ไหน ดับที่นั่น

ถ. นามบางอย่างรู้ยากมาก เช่น เห็นกับนามคิดนึก นามคิดนึกง่าย หรือเวทณาก็ดี แต่นามเห็น นามได้ยิน นามได้กลิ่น ...

ส. สติเริ่มระลึกที่ไหน ความคุ้นเคยในลักษณะของนามนั้นรูปร่างนั้น ย่อมมีมากกว่านามอื่นรูปอื่นซึ่งสติยังไม่ได้ระลึก

ถ. ก็พยายามระลึกนามกับรูปทางหู แต่ก็ไม่ได้

ส. ก็ต้องตรงต่อตัวเอง เมื่อไม่ได้ก็คือไม่ได้ แต่ก็เพียรอีก ระลึกไปเรื่อย ๆ จนกว่าเมื่อไรจะได้ ฝนทั้งไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเป็นเข็ม

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ก็แล้วแต่ว่าสติเริ่มระลึกทางไหนบ้าง และที่ว่าง่าย ๆ ต่อไปจะรู้ว่า
ง่ายจริงหรือเปล่า

ถ. เสียงมากกระทบหู เหมือนกับเครื่องส่งวิทยุส่งมาเข้าคลื่นของเรา ...

ส. เสียงต้องมีเครื่องรับอะไร หรือว่าเสียงปรากฏ ง่ายที่สุด คือ ตัด
ทุกอย่างหมด ไม่ต้องมีเสียงมาจากวิทยุและมาถึงหูเรา นั่นเป็นความคิดเรื่องเสียง
แต่ไม่ใช่ลักษณะของเสียง เพราะฉะนั้น เมื่อเป็นลักษณะของเสียง ต้องตัดเรื่องราว
เหล่านี้ทั้งหมด ระลึกระเฉพาะเสียง สภาพของเสียงที่ปรากฏ เวลาที่นึกว่าผ่านอะไร
มาเข้าอะไร นั่นเป็นเรื่องเสียงอีกแล้ว ไม่ใช่ระลึกลักษณะสภาพของเสียง

ถ. เสียงมา ไม่รู้ว่ามาจากไหน

ส. เพราะไปอธิบายกันมาก เพื่อพยายามปรับให้เข้ากับวิทยาศาสตร์บ้าง
อะไรบ้าง ใจก็เลยไปผูกกับเรื่องราวของเสียง แทนที่จะรู้ว่าสภาพธรรมปรากฏ
ทีละลักษณะ โดยที่ไม่ต้องมีชื่อ หรือไม่ต้องไปสาวต้นตอว่ามาจากไหน เข้าเครื่องนั้น
เปิดเครื่องนี้ อะไรอย่างนี้ แต่ว่าขณะที่เสียงปรากฏ เสียงดับ เพราะฉะนั้น เมื่อ
ไม่ได้พิจารณา แต่ไปนึกถึงเรื่องของเสียง จึงคิดว่าเสียงดับ เพราะต้องผ่านอย่างนี้ ๆ
นั่นไม่ใช่การรู้สภาพของเสียง ซึ่งต่างกับได้ยิน เราต้องตั้งต้นที่จุดนี้

ถ. ทางตายังยากที่สุด

ส. เพราะฉะนั้น ไม่ง่ายทั้งนั้น

ถ. ความจริงเกิดพร้อมกัน แต่มีความรู้สึกเหมือนกับเราต้องรู้ทีละที

ส. อะไรเกิดพร้อมกัน

ถ. นามกับรูป ไม่อย่างนั้นจักขุวิญญาณ ...

ส. ไม่ใช่ หมายความว่า ขณะที่รูปปรากฏ แสดงว่าต้องมีสภาพที่กำลังรู้
รูปนั้น มิฉะนั้นรูปนั้นปรากฏไม่ได้ เราต้องกรองความจริงไปที่ละชั้น เวลารูปปรากฏ
หมายความว่าต้องมีสภาพรู้ รูปนั้นจึงปรากฏได้ ไม่ว่าจะเป็นทางตา ก็ฟังไป
พิจารณาตามไป จนกว่าปัญญาจะค่อย ๆ เข้าใจ ค่อย ๆ ศึกษาลักษณะของ
สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ คือ ขณะนั้นสติระลึก

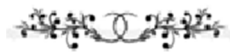

ถ. เวลาที่ได้ยินเสียง เสียงปรากฏ รู้สึกว่า ตัวรู้จะรู้ทีหลัง รู้คนละทีกัน

ส. การที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรม อย่าไปคิดว่า ก่อนหรือหลัง เพราะถ้ามีก่อนหรือหลัง ใครกำหนด ถ้าไม่ใช่ตัวตน ความแฝงของตัวตนมีอยู่รอบด้าน เมื่อปัญญายังไม่สมบูรณ์ ใครก็เอาตัวตนนั้นออกไม่ได้ แต่เมื่อปัญญาสมบูรณ์ที่จะรู้ลักษณะของนามธรรม ...

ถ. หมายความว่าคนละที รูป คือ เสียงที่ปรากฏ เวลาได้ยิน รู้สึกว่าคนละทีกัน

ส. ก็ไม่เป็นไร ก็ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะรู้ว่า สภาพรู้คืออย่างนี้ สภาพรู้นั้นต้องปราศจากรูปใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นแต่เพียงธาตุรู้ ลักษณะรู้ หรืออาการรู้

๑๒๔๘

สนทนาธรรมที่โรงแรมนารายณ์ นครกฐินาณทุก ประเทศเนปาล

วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๒๖

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ถ้าเสียงเบาเหลือเกินปรากฏ หรือไกลเหลือเกินปรากฏ หรือว่าใกล้ที่สุดปรากฏ หรือว่าดังที่สุดปรากฏ สติระลึกในสภาพที่กำลังปรากฏเท่านั้น เราจะเปลี่ยนเสียงเบาให้ดังไม่ได้ เราจะเปลี่ยนเสียงใกล้ให้ไกลไม่ได้ ไม่มีการทำอะไรใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะว่าสภาพธรรมแต่ละอย่างเกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย แต่สติระลึกตรงลักษณะที่ปรากฏ เมื่อปรากฏอย่างใด สติก็ระลึกอย่างนั้น ไม่ผิดปกติเลย และปัญญารู้ว่าขณะนั้นสภาพนั้นไม่ใช่ตัวตนอย่างไร จะต้องไปถึงลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตนอย่างไร

เพราะฉะนั้น ความเป็นตัวตนเหนียวแน่นแค่ไหน คอยเข้ามาในรูปร่างลักษณะอาการต่าง ๆ เพราะอะไรที่ทำให้ติดในไกล ในใกล้ ซึ่งความจริงแล้ว เพียงรู้แล้วละนี่คือการที่จะค่อย ๆ คลาย ขอให้ไม่ผิดพลาด นี่สำคัญที่สุด

อย่างที่คุณกันเมื่อคืนนี้ว่า ทำไมวันหนึ่ง ๆ มีแต่หลงลืมสติ ซึ่งดิฉันก็บอกว่าปัจจัยที่จะให้สติไม่เกิดมีมากกว่าที่จะให้สติเกิด และทำไมสงสัย ทุกอย่างต้องเกิดตามเหตุตามปัจจัย เมื่อมีปัจจัยที่จะไม่ให้สติเกิด สติก็ไม่เกิด เมื่อไม่มีปัจจัยที่จะให้สติเกิด จะสงสัยทำไมว่า ทำไมสติไม่เกิด ก็ต้องตามเหตุตามปัจจัย

อย่างเมื่อเข้าตลอดมา มีความติดมากมา และมาสงสัยว่า ทำไมสติไม่เกิด ก็ดูเหตุปัจจัยว่าเมื่อเข้านี้มีปัจจัยของอะไร มีปัจจัยของโลภะ โลภะก็เกิด เมื่อโลภะเกิด ๆ และยังสงสัยว่าทำไมสติไม่เกิด ก็เอาปัจจัยของสติที่ไหนมา

ถ. เหตุปัจจัยของสติมาจากไหน

ส. มาจากขั้นการฟัง พิจารณา และเข้าใจ ถ้าไม่เคยได้ฟังเลย มีใครที่ไหนที่สติปัญญาจะเกิด แม้ได้ฟังแล้ว แต่ไม่พิจารณา ใคร่ครวญ ไตร่ตรอง ระลึกอยู่เรื่อย ๆ ถึงเหตุถึงผล เมื่อไรสติจะเกิด

อย่างที่ฟังธรรมกันเป็นปี จะสังเกตได้ว่า พอเริ่มเข้าใจแล้ว ความสนใจก็จะเพิ่มขึ้น ศรัทธาก็จะเพิ่มขึ้น การใคร่ที่จะฟังธรรม พิจารณาธรรม ได้ยินได้ฟังก็เพิ่มขึ้น จนในที่สุดมีกำลังขั้นของการฟัง เมื่อมีกำลังขั้นของการฟัง ก็เป็นปัจจัยที่จะให้ขั้นระลึกได้เกิด ลองเทียบดูระหว่างขั้นของการฟังยังต้องอาศัยพื้นฐานถึงอย่างนั้น บางคนฟังครั้งที่หนึ่งแล้วผ่านไปเลย ก็ดี แต่ไม่สนใจ อีก ๑๐ ปีมาฟังอีก ก็ดี เหมือนเดิม แต่ก็ยังไม่สนใจอีก จนกว่าจะถึงเวลาที่ไม่ใช่เพียงที่ดีเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่น่าติดตามไปตลอดชีวิต หรืออะไรอย่างนี้ ก็ยังต้องอาศัยถึงอย่างนี้แม้ขั้นการฟัง และสำหรับขั้นสติปัฏฐาน สติระลึกชนิดหนึ่ง แหม อยากได้ทีเดียวกกลุ่มโต ๆ อะไรอย่างนี้ก็จะมาได้อย่างไร เหตุกับผล

ถ. ถ้าเรากำหนดเสียง จะได้ยินเป็นแผ่วเบา หรือดัง แรง เสียงสูงเสียงต่ำ โดยไม่ได้นึกถึงคำ อย่างนี้พอใช้ได้ไหม

สุ. คุณกาญจนายังมีคำว่า เรากำหนด ถ้าเปลี่ยนเป็น ขณะที่สติเกิด ถ้าคำนี้ยังไม่เป็นที่พอใจก็เป็น ขณะที่ระลึกได้ หรือขณะที่กำลังพยายามโน้มไปที่จะรู้ลักษณะของเสียง หรือขณะที่กำลังโน้มที่จะรู้ลักษณะของได้ยิน

ที่ใช้คำว่า โน้มไปที่จะรู้ คือ ความหมายของคำว่า ลึกชา ซึ่งเป็นไตรลึกชา หรือที่ใช้คำว่า ศึกษา ซึ่งไม่ใช่ศึกษาขั้นอ่าน ขั้นเขียน แต่เป็นศึกษาในขณะที่สติเกิด ระลึกที่ลักษณะหนึ่งลักษณะใด เมื่อปัญญายังไม่รู้ในลักษณะนั้น ช่วงนั้นที่กำลังโน้มไปที่จะรู้ นั่นคือศึกษา อีกระดับหนึ่ง

เพราะฉะนั้น ไม่มีเรากำหนด แต่ให้ทราบว่าเป็นขณะที่มีการระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใดและโน้มไปที่จะรู้ ขณะนั้นเป็นสติ และสัมปชัญญะ และวាយามะ คือ อาตาปี สัมปชาโน สติมา ซึ่งจะเข้าใจอรรถของ ๓ คำนี้เลยว่า ในขณะที่นั้น ลักษณะของความเพียรต้องมี ไม่ใช่เฉย ๆ ถ้าเฉย ๆ จะไม่รู้เลยว่าขณะนั้นเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม แต่เป็นสภาพของความเพียร คือ เพียรที่จะรู้ แม้ว่ายังไม่รู้ แต่เพียรที่จะโน้มไปที่จะรู้ว่า ลักษณะของสภาพรู้ที่กำลังรู้ สิ่งที่กำลังปรากฏก็เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ ไม่ใช่ลักษณะรู้ จะไม่มีเรากำหนดอะไรทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น จึงไม่ใช่ว่า เสียงแผ่วและเราจะไปทำให้ดังขึ้น หรือเสียงดังเราจะไปทำให้แผ่ว เสียงใกล้เราจะไปทำให้ไกล ไม่มีการสนใจว่า เสียงนั้นแผ่ว หรือใกล้ หรือไกล แต่สนใจน้อมที่จะสังเกตลักษณะที่เป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม

ถ. ในขณะที่กำลังพิจารณา ขณะนั้นก็มีเสียงดังกว่าเข้ามา เสียงแผ่วก็จะหายไป

ส. ตัวตนอยู่ตรงไหน กำลังจะแยก กำลังจะคิด อันนี้ต่างจากอันนั้น นั่นคือลักษณะของตัวตน สักกายทิฏฐิอยู่เสมอ

ผู้ฟัง แคว່ว่า เป็นเสียงก็แล้วกัน ...

ส. ลักษณะของนามธรรม ที่ได้ยินคำว่า นามธรรม ๆ อาจจะมี ๑๐ - ๑๕ ปี เมื่ออภิธรรมเริ่มขึ้น ก็นามธรรมกับรูปธรรม เมื่อสติปัฏฐานเริ่มขึ้น ก็นามธรรมกับรูปธรรม คำว่า นาม ไม่ใช่ชื่อ แต่กำลังเป็นสภาพเห็น สภาพรู้ ชาติรู้ อการรู้ทางตานามธรรมไม่ใช่อื่นนอกจากที่กำลังรู้เสียง คือ ได้ยินเสียงในขณะนี้ แต่หาไม่เจอ มีแต่เสียงกับตัวเรา จะเอาเราออกไปได้ก็ต่อเมื่อรู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพที่กำลังรู้เสียง

ที่คิดว่าเสียงนี้ดังกว่า เสียงนั้นเลยหายไป นั่นใครกำลังคิด

เพราะฉะนั้น กว่าที่จะทั่ว คิดดูก็แล้วกัน ถ้าสติไม่ระลึกรู้จริง ๆ ไม่น้อมไปที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมแต่ละทางจริง ๆ ตัวตนก็ซ่อนอยู่แทรกอยู่อย่างสบายมาก โดยไม่รู้ว่าขณะไหนเป็นตัวตน ไม่อย่างนั้นอุปาทานขันธไม่มี ๕ และไม่แยกออกเป็น ๒๐

ถ. ขณะนั้นไม่มี แต่เราจะพิจารณาว่า เสียงเบา ...

ส. แทนที่คุณภาวนาจะพิจารณาสภาพรู้หรือเสียง คุณภาวนาจนกลับไปพิจารณาเสียงเบา เอาเบาเข้ามาสนใจว่า เสียงเบา

ถ. ไม่ใช่อย่างนั้น คือ ต่างกับการได้ยินอีกครั้งหนึ่ง

ส. แทนที่จะศึกษาลักษณะของเสียงกับสภาพรู้ ก็มาเปรียบเทียบว่า เมื่อก็เบา ตอนนี้แรง ก็ไม่ใช่สติปัฏฐาน

ถ. และที่คิดว่า รูปนั้นดับไปแล้ว มีรูปใหม่เกิด

ส. นามธรรมก็มาอยู่ทีคิดแล้ว ตัวตนก็มาอยู่ทีกำลังคิดแล้ว สตินิดเดียว และกลุ่มก็มา มากันทั้งกลุ่มนั้นแหละตัวตน เพราะฉะนั้น จึงเข้าใจความหมายว่า ปัญญาจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อมีการเริ่มพิจารณา เริ่มสังเกต และไม่ขาดความเพียร ที่จะสังเกต ที่จะพิจารณา แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่ธรรมดา ๆ คือ แข็งอย่างนี้ และมีรู้แข็ง เมื่อแข็งปรากฏตรงนี้ ก็ต้องมีรู้แข็งตรงนี้ แต่เมื่อยังไม่รู้ลักษณะของสภาพรู้ว่าการรู้ ซึ่งต่างกับแข็ง ก็โน้มไปที่จะรู้ในขณะที่แข็งกำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น จึงต้องมีความเพียร และต้องมีการโน้มไปที่จะรู้

ถ. (ได้ยินไม่ชัด)

ส. สภาพคิดก็แทรกเข้าไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะชินกับลักษณะที่คิด ไม่หวั่นไหว ไม่ว่าจะคิดอะไรทั้งนั้น และเมื่อไม่หวั่นไหว สติก็จะลึกได้ละเอียดขึ้นว่า ขณะนั้นคิด ขณะนี้แข็ง ขณะนั้นรู้ สามารถที่จะแทรกไปตามอารมณ์ทุกอย่างที่สติระลึกไปเรื่อย ๆ

ถ. อย่างอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จะมีบางโอกาสใหม่ที่จะไม่รับรู้เลย คือ ว่างไปเลย มีไหม

ส. ขณะเกิด ปฏิสนธิจิตขณะแรก ๑ ขณะ ไม่มีใครรู้สึกตัว เพราะว่า ปฏิสนธิจิตมีอารมณ์เดียวกับขณะสุดท้ายก่อนจุติ เป็นอารมณ์ของชาติก่อน ไม่ใช่ อารมณ์ของโลกนี้ แต่ที่เรากำลังอยู่ในโลกนี้ ที่เราบอกว่าเรากำลังนั่งอยู่ เป็นเรานั้นคนนั้นนั่งอยู่ทีนี้ในเมืองการุณมาณทุก เพราะกำลังเห็นโลกนี้

แต่ถ้าทุกคนจะหลับสนิทเดี๋ยวนี้ การุณมาณทุกก็ไม่มี ห้องนี้ก็ไม่มี อะไรก็ไม่มี นั่นคือขณะที่ไม่รู้อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดทางหนึ่งทางใด

เพราะฉะนั้น ขณะนี้เป็นปฏิสนธิขณะหรือเปล่า เป็นภวังคขณะหรือเปล่า เป็นจุติขณะหรือเปล่า ถ้าไม่ใช่ ๓ ขณะนี้ เป็นวิธิจิตทั้งหมด ฉะนั้น จึงมีคำว่า วิธิจิต กับวิธีมุตตจิต

วิธิจิต หมายความว่า จิตที่รู้อารมณ์ทางตา กำลังเห็นโลกนี้จริง ๆ กำลังได้ยิน เสียงของโลกนี้ กำลังได้กลิ่น ลิ้มรส สัมผัสกับโลกนี้ คตินึกเรื่องของโลกนี้ กำลังเป็น

ตัวเราที่อยู่ในโลกนี้และคิด นั่นคือรู้อารมณ์ทางหนึ่งทางใด เป็นวิถีสติ แต่ขณะที่เป็น ปฏิสนธิ เป็นภวังค์ เป็นจติ เพียง ๓ กิจนี้เท่านั้น ที่เป็นวิถีมุตตจิต

เพราะฉะนั้น ถ้าใครทำสมาธิและว่างไปหมด ตรวจสอบกับพระอภิธรรมได้เลย ทำไมทรงแสดงพระอภิธรรม ก็เพื่อให้เข้าใจผิดคิดว่าข้อปฏิบัตินั้นถูกแล้ว เพราะเมื่อ ไม่ใช่ปฏิสนธิจิต ไม่ใช่ภวังคจิต ไม่ใช่จติจิต ต้องเป็นวิถีสติ คือ ต้องรู้อารมณ์ทางหนึ่งทางใด แต่เมื่อไม่รู้ ขณะนั้นเป็นอะไร ก็ต้องเป็นโมหะ เพราะไม่รู้

ถ. เมื่อก่อนนี้ไม่รู้จักคำว่า นามรูป ไม่รู้จักคำว่า สติปัฏฐาน ดิฉันทำงานเหนื่อยมาก ไปนั่งพักและหลับตา ทั้งตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่รับรู้อะไรเลย ว่างเฉยไปเลย ดิฉันไม่ทราบว่าเป็นอะไร

สุ. ถ้าไม่รู้อารมณ์ที่กำลังปรากฏ ต้องเป็นโมหะ ถ้าไม่ใช่ภวังค์

ถ. ไม่ใช่สมาธิหรือ

สุ. สมาธิคืออะไร ถ้ายังไม่รู้ว่าเป็นอะไรถามไม่ได้ เพราะเรายังไม่รู้ว่าเป็นอะไร

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. มี แต่ไม่รู้ เพราะฉะนั้น ต้องเป็นโมหะในเมื่อไม่รู้

ถ. (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. ภวังค์ ต้องหลับสนิท ไม่รู้อารมณ์ทางหนึ่งทางใด

ถ. (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. จำไว้เลยว่า ขณะที่นอนหลับสนิท ไม่รู้อารมณ์ทางหนึ่งทางใด ทั้ง ๖ ทาง ขณะนั้นเป็นภวังค์ หรือแม้ขณะที่กำลังคุยกันในขณะนี้ ทั้งเห็นและได้ยิน ก็มีภวังคจิตคั่นมากอยู่แล้วโดยไม่รู้ตัว เพราะฉะนั้น จะเห็นความรวดเร็วของการเกิดดับของจิตว่า ทั้ง ๆ ที่ภวังค์คั่น ก็ไม่ปรากฏลักษณะของภวังค์

ถ. แต่ก่อนไม่รู้จักนามรูป อ่านหนังสือของนโปเลียนที่บอกว่า เหนื่อยมาก ๆ แล้วไปนั่งพัก ประสาททุกส่วนจะไม่รับรู้อะไรเลย และก็เป็นอย่างนั้นจริง ๆ

สุ. คนชอบนะแบบนี้ โมหะ อยากมี อยากให้ว่างไปเลย เฉย ๆ

ถ. ก็สบาย เข้าใจผิดคิดว่า ...

ส. ญาณชนิดหนึ่ง ขึ้นหนึ่งขึ้นใด เพราะเขาเข้าใจคำว่า ญาณ ผิด

ถ. อย่างที่เขาเรียกกันว่า รวมลงไปทีจุดเดียว อารมณ์เดียว

ส. แต่อารมณ์หมายถึงสิ่งที่จิตกำลังรู้ และถ้าอารมณ์ไม่ปรากฏก็มีอยู่ ๓ ขณะ คือ ขณะปฏิสนธิ ขณะที่เป็นภวังค์ และขณะจุติ นอกจากนั้นแล้ว เช่น ทางตาเห็น จะว่าอารมณ์ไม่ปรากฏไม่ได้ ทางหูได้ยินเสียง จะว่าอารมณ์ไม่ปรากฏไม่ได้ และเมื่อขณะนั้นไม่ใช่หลับสนิท ก็ต้องเป็นโมหะ คือ ไม่รู้ว่าเป็นขณะนั้นเป็นอารมณ์อะไร

ถ. หลับตาแล้วก็ไม่ฟัง

ส. ไม่สำคัญ เพราะขณะนั้นไม่ได้หลับ ก็ไม่ใช่ภวังค์

ถ. คือ ประสาททุกส่วนไม่รับรู้อะไรเลย เพราะดิฉันเหนื่อยมาก และสั่งเด็กว่า ไม่ให้ใครมาทวน ...

ส. ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงแสดงวิธีจิต ลักษณะของจิตไว้โดยละเอียด ก็เข้าใจว่าดี เพราะทุกคนชอบ ว่าง สบาย

ถ. นี่ถือว่าเป็นสมณะ หรือว่าเป็น...

ส. นี่ก็ได้ แต่ถ้าไม่ทรงแสดงไว้โดยละเอียด ก็ไม่รู้ว่าจะหาใช่สมณะไม่

ถ. แต่หายเหนื่อยจริง ๆ

ส. ก็ชอบ ใช่ไหม นั่นละเรื่องติด เรื่องติดต้องตรงกันข้ามกับเรื่องรู้แล้วละ เพราะฉะนั้น บางคนเข้าใจว่าตัวเองละมากเลย เพราะเคยไปหมด แต่ความจริงไม่ใช่เลย เมื่อไม่มีความรู้ ก็ไม่มีทางละ

ถ. การน้อมระลึกลักษณะของสภาพธรรม คล้ายกับมีตัวตนคอยไปจดจำ

ส. ถูกต้อง เพราะในขั้นต้น ใครจะละตัวตนได้

ถ. ตัวอย่างเช่น เมื่อไปนั่งใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ สติเกิดระลึกรู้เวลาที่กระทบแจ้งที่เท้า และก็หมดไป และดูเหมือนจะคอยว่า...

ส. ก็เป็นความจริง เพราะตัวตนยังเต็มอยู่

ถ. และจะมีลักษณะของลมเย็นมากระทบ ก็ระลึกลงลักษณะนั้น รู้ว่าเป็นอะไร เช่น เป็นเวทนา มีความรู้สึกสบาย ก็รู้ในลักษณะที่สบายนั้น และก็วางไปอีก ขณะที่เดินผ่านจังกมเจดีย์ที่ท่านเดินจงกรม ก็ระลึกลงสภาพที่ท่านย่างก้าวพระบาทไป ขณะนั้นก็เป็นสภาพรู้ที่เป็นการนึกคิด ดูเหมือนเราเพียรที่จะรู้สภาพธรรมบ่อย ๆ ภายหลังก็เอามาคิด อ้อ อันนั้นคือกายา ...

ส. เป็นเรื่องธรรมดา ความคิด ทุกคนคิด ห้ามไม่ได้ จนกว่าสติจะระลึกลง ขณะนั้นกำลังเป็นสภาพคิด

ถ. ภายหลังก็คิดว่า อันนั้นกายานะ เพราะระลึกลงที่แข็ง อันนี้สบายนะ เป็นเวทนา ลมพัดเย็น ในขณะที่กำลังคอยสภาพธรรมใดสภาพธรรมหนึ่ง จริง ๆ ไม่ใช่คอย แต่เพียรที่จะระลึกลงศึกษาอย่างที่อาจารย์ว่า เพียรระลึกลงศึกษาลักษณะที่กำลังจะปรากฏ

ส. กำลังจะปรากฏ นี่แสดงให้เห็นว่าตัวตนอยู่ตรงไหน ถ้าไม่รู้ทัน ก็ไม่รู้ว่า ขณะที่กำลังเพียรรู้สิ่งที่กำลังจะ ขณะนั้นก็คือ ตัวตนอยู่ตรงนั้น

ถ. ไม่ได้หมายความว่า จะตั้งใจ ...

ส. ไม่จำเป็นต้องตั้งใจ แต่ตราบใดที่ไม่รู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ตัวตนก็เป็นกลุ่มเข้าไปแล้ว เข้าไปเป็นกลุ่มแล้ว

ถ (ได้ยินไม่ชัด)

ส. จนกว่าตัวตนจะคลายเมื่อปัญญาเพิ่มขึ้น เพราะฉะนั้น เป็นการดีที่เรา รู้ว่าตัวตนอยู่ตรงไหน ถ้าเราไม่รู้ว่าตัวตนอยู่ตรงนี้ จะไม่มีการคลายตัวตนตรงนี้ จะไม่มีการระลึกลงศึกษารู้ลักษณะที่เกิดต่อจากสติ

เพราะฉะนั้น เห็นไหมว่าทางไกลแค่ไหน ละเอียดแค่ไหน ไม่ใช่เป็นเรื่องหายาบ ๆ ใกล้เคียง ๆ ง่าย ๆ แต่เป็นเรื่องที่เราจะต้องพิจารณา จนกระทั่งปัญญาค่อย ๆ เพิ่มขึ้นจริง ๆ เราจึงจะรู้ว่า การที่ปัญญาเพิ่ม เพิ่มได้อย่างไร และปัญญาขั้นไหนเพิ่มขึ้นไหนยังไม่เพิ่ม เพราะว่ามีหลายขั้น

ณ. ขณะที่มีสติ เกิดทุกทวารพอสมควร แต่ยังไม่ถึงนามรูปปริจเฉทญาณ มีโอกาสที่จะทำให้กิเลสอื่นลดลงบ้างไหม

ส. หวังผลอีกแล้ว คุณธงชัยสามารถที่จะรู้สงสัยแยกแยะกับที่เคยสะสมอะไร ๆ ไว้บ้างไหม และรู้หรือไม่ว่า เคยสะสมโลภะขั้นไหนไว้ อิสสาขั้นไหนไว้ มัจฉริยะขั้นไหนไว้ ชาตินี้ยังไม่มีเหตุปัจจัยที่จะให้อิสสาขั้นนั้นเกิดหรือว่าในเรื่องนั้นเกิดก็ไม่เกิด แต่ไม่ใช่ว่าไม่มี

๑๒๔๙

สนทนาธรรมที่โรงแรมนารายณ์ นครกฐาณนุ ประเทศเนปาล

วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๒๖

ถ. ผลจากการปฏิบัติธรรมตามที่อาจารย์บรรยาย ผมรู้สึกว่า ผมรู้ว่าอะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล และขณะที่เกิดอกุศลจิต จากการที่เรามีสติระลึกได้ว่า เรามีอกุศลจิต เมื่อรู้เรา ก็รู้โทษ สิ่งไม่ดีต่าง ๆ ผมขอยกตัวอย่างให้เป็นประโยชน์ คือผมซื้อทับทิมแล้วเก็บใส่กระเป๋ และลืมไปเลย กระเป๋าก็ยกขึ้นหลังคารถไปแล้ว ซึ่งผมไม่ผ่านตาเลย คิดว่าลืมไว้ในห้อง รถจวนจะออกก็รีบขึ้นไปดูในห้องที่โรงแรมปรากฏว่าทำความสะอาดไปเรียบร้อยแล้ว ก็เกิดอกุศลคิดขึ้นมาว่า พนักงานในโรงแรมคงเอาไป และก็คิดว่า หายก็หาย ถ้าเรายังกังวลแบบนี้ก็เป็นอกุศลไปทั้งวัน ทำให้รู้สึกดีขึ้น

ส. คราวหน้ามีเรื่องอะไรอีก ก็ค่อย ๆ ศึกษา สังเกตไป

ถ. รู้สึกว่า ไม่ใช่เป็นตัวตน คือลดไปเอง

ผู้ฟัง เป็นตัวตนที่ลด

ส. ถูกต้อง

ถ. ขณะนั้นมีหิริโอตตปปะ ใช่ไหม

ส. แน่นนอน ทุกครั้งที่กุศลจิตเกิด ต้องมีเจตสิกซึ่งเป็นฝ่ายดี คือโสภณเจตสิกเกิดด้วยอย่างน้อยที่สุด ๑๙ ประเภท คือ ต้องมีหิริ ต้องมีโอตตปปะ ซึ่งหิริก็ตามขั้น หิริของปุถุชน หิริของพระโสดาบัน หิริของพระสกทาคามี หิริของพระอนาคามี

ถ. ขอดถามเรื่องอารมณ์เดียวอีกครั้ง ที่ดิฉันเข้าใจ อารมณ์เดียว คือในขณะที่เรารู้อยู่ที่ตา หรือที่เสียง เพียงอย่างเดียว

ส. ใช่ ที่ละอย่าง

ผู้ฟัง สติทางทวารอื่น ๆ ก็เกิด ที่รู้ว่าเกิดก็เพราะสามารถเปรียบเทียบได้ ในระหว่างที่มีสติกับหลงลืมสติ ผมคิดว่าเปรียบเทียบแล้วเห็นชัด แต่ทางทวารกาย การเคลื่อนไหวอิริยาบถต่าง ๆ เช่น การกระพริบตาที่ดี การเดินไปก็ดี สติไม่เกิดเลย ไม่ค่อยรู้เรื่องสัมปชัญญะด้วย

ส. ค่อย ๆ พากเพียรไป หลาย ๆ กัป ให้นานไว้ก่อน ให้อย่างสูงสุดไว้ จะได้รู้ว่าเราต้องเพียรมาก และเมื่อเพียรมากจริง ๆ อาจจะน้อยกว่านั้นก็ได้อีก

ถ. การกระพริบตานี้ อะไรเป็นรูป อะไรเป็นนาม

ส. ถ้าทางกายคุณธงชัยรู้ คุณธงชัยก็เอาความรู้ทางกายน้อมมารู้ในขณะที่กำลังกระพริบตาได้ ไม่ต่างกันเลย เพราะเป็นส่วนของกาย จิตกระพริบได้ไหม

ถ. ได้

ส. จิตเป็นนามธรรม จะกระพริบตาได้อย่างไร จิตเป็นลักษณะรู้ อากาารู้ อะไรกระพริบ

ถ. ตากระพริบ

ส. ตาเป็นอะไร

ถ. ตาเป็นรูป

ส. ถ้าคุณธงชัยรู้รูปอื่น จะไม่พ้นจากเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ฉันท ส่วนอื่น กำลังกระพริบตา สติระลึก จะพ้นไปจากลักษณะของรูปเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหวได้อย่างไร

ถ. ขณะที่แฉ่งแขน ไม่มีความแข็งอะไรเลย ไม่มีความอ่อน

ส. ไม่เป็นไร เย็นก็ได้

ถ. ทาน ศีล ภavana ทั้ง ๓ สิ่งนี้ย่อมเกื้อกูลเป็นเหตุปัจจัยกัน ไขใหม่ คือ ขณะที่สติเจริญขึ้น ทำให้การบำเพ็ญทานเพิ่มขึ้น เมื่อการบำเพ็ญทานเพิ่มขึ้น ก็เป็นปัจจัยให้สติเพิ่มขึ้น หรือศีลก็เหมือนกัน จะเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า

ส. ถูกต้อง

ถ. การรักษาศีล ถ้ารักษาได้เคร่งครัดขึ้นก็เป็นปัจจัยให้เกิดสติมากขึ้น

ส. แต่อย่าลืมว่า จิตใจสำคัญ และตัวกิเลสก็สำคัญมาก เพราะคุณธงชัย ต้องการรักษาศีลเพื่อให้สติเกิดมาก

ถ. ไม่ใช่อย่างนั้น

ส. ถ้าไม่ใช่อย่างนั้นก็ทิ้งไปเลย จะไปปรุงแต่งให้รักษาศีลเป็นอย่างไร าก็แล้วแต่เรื่องของเขา เราไม่เอาอะไรมาชี้ดคั่น หรือมาหวัง ทำไปตามเหตุตามปัจจัย เพราะฉะนั้น เรื่องข้างหน้าไม่คิด เอาขณะเดี๋ยวนี้นี้ที่กำลังปรากฏ กำลังเป็น เป็นแล้ว เกิดขึ้นแล้วขณะนี้ ตามเหตุตามปัจจัย

ถ. ที่เคลลี วันแรกที่เรามาถึงมีการเดินขบวน ดิฉันเห็นผู้หญิงคนหนึ่งกำลัง จะเดินเข้าไปข้างใน ตำรวจก็โบกมือไม่ให้เข้ามา ขณะนั้นดิฉันระลึกที่สภาพรู้ ที่ตำรวจกำลังห้ามผู้หญิงคนนั้นโดยรู้ทันที่ว่า เป็นลักษณะการห้าม ไม่ให้ผู้หญิงคนนั้น เข้าไป

ส. กายวิมูญติ

ถ. ก็มาคุยกันว่า จะต้องเห็นรูปก่อน ใช่ไหม

ส. ไม่ได้บอกว่า ก่อน

ถ. เป็นอารมณ์ของกายภายนอก ใช่ไหม

ส. ยัง เห็นทางตาเท่านั้น ยังไม่กระทบกายภายนอกเลย เห็นสิ่งที่ปรากฏ

ถ. เป็นสภาพรู้ในอาการของคนนั้นได้ไหม ว่าเขากำลังห้าม ไม่ให้เข้าไป

นี่เป็นสภาพนามธรรม

ส. ถ้าสตรียะลึกว่า ขณะนั้นเป็นเพียงสภาพรู้

ถ. โดยไม่ได้ระลึกเลยว่า เห็นเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา และจึงจะรู้

ส. นัยยาว ใช่ไหม

ถ. ขณะนั้นระลึกในอาการที่เห็นว่า เขากำลังไม่ให้ผู้หญิงคนนั้นเข้าไป ในบริเวณนั้น

ส. แต่ไม่เกี่ยวข้องกับตา ถ้าระลึกในสภาพรู้

ถ. ระลึกที่สภาพนั้นสภาพเดียวก็ได้ ใช่ไหม

- ส. รู้ว่าเป็นลักษณะที่รู้
- ถ. อย่างนี้เข้าในลักษณะที่ว่า รูปเป็นปัจจัยให้เกิดนาม ไซ้ไหม
- ส. ต้องอ้างมาเลยว่าโดยปัจจัยอะไร
- ถ. อย่างนั้นก็แค่ระลึกเท่านั้น ก็ถูกต้องแล้ว
- ส. จะต้องรู้ลักษณะของนามธรรมเพิ่มขึ้น แม้เวลานี้เห็นแล้วรู้ว่าเป็นอะไร ก็รู้ว่า ที่รู้นั้นก็เป็นนามธรรมอีกอย่างหนึ่งซึ่งไม่ใช่เห็น
- ถ. รู้ในอาการ
- ส. รู้ในลักษณะของนามธรรมเพิ่มขึ้น
- ถ. ละเอียดมาก
- ส. ดีที่รู้ว่าละเอียด จะได้รู้ว่าต้องระลึกจนทั่ว จนละเอียดจริง ๆ
- ถ. ก็เพียรที่จะระลึกรู้ แต่ดูเหมือนมีตัวตนอยู่ในนั้นนิด ๆ
- ส. แน่นนอน เพราะยังไม่ได้ดับตัวตน จึงเห็นว่า ตัวตนอยู่ตรงนั้นที่จะต้อง คลาย เพราะฉะนั้น ตัวตนที่จะคลาย คือ คลายตรงที่เป็นตัวตนอันนั้น
- ถ. โดยมากเราจะนึกว่า ตัวตนคือตัวนี้
- ส. ไซ้ แต่ความจริงทั้ง ๕ ขันธ์ เวทนา ความรู้สึก ยึดถือไว้ว่าเป็นตัวตน สัญญา ความจำ ก็เป็นตัวตน เพราะฉะนั้น จนกว่าจะครบ ๕ ขันธ์ ถ้าไม่ครบก็ ไม่หลุด
- ถ. เราคิดแต่ว่าตัวใหญ่ตัวนี้เป็นตัวตน
- ส. แต่ความจริงทั้งหมด ทั้งตัวใหญ่ ตัวเล็ก ตัวน้อยทั้งหมด

สนทนาธรรมที่โรงแรมนารายณ์ นครกฐาณเขต ประเทศเนปาล

วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖

- ถ. มีจิตที่มุ่งอยากจะให้ผู้อื่นได้รับรู้บ้าง เราควรจะทำอย่างไรดี
- ส. ถ้ามีทางที่จะชักชวนเขาได้ เราก็ทำ แต่ถ้าไม่เหมาะแก่โอกาส เขาอาจจะเบื่อเรา ต้องคอยโอกาส แต่ถ้ามีทางที่จะฟังวิทยุได้ เราก็เปิด เขาจะฟัง

หรือไม่ฟังก็ตามแต่ ทีละเล็กทีละน้อย ก็ต้องไปเรื่อย ๆ เขาคงจะไม่ถึงกับวิ่งหนีไปอะไรอย่างนั้น แต่ถ้าอยู่กันคนละบ้านก็ยาก

ถ. พยายามบอกว่า ให้พบกันตอน ๖ โมงเช้า

ส. ก็ลองคุยว่ามีเรื่องอะไร อย่างเรื่องที่เรารู้สึกด้วยกัน สิ่งละอันพันละน้อย ก็มีที่ใคร ๆ ก็ฟังได้ และอาจจะขอความเห็น คำวิจารณ์จากเขาว่า เขารู้สึกอย่างไร จะได้ว่าเขาสนใจหรือไม่สนใจแค่ไหน ถ้าเขายังไม่สนใจ ก็ยากที่จะฝัน ทั้ง ๆ ที่หวังดี แม้แต่ญาติสนิทมิตรสหาย ก็ไม่มีทางเลย ขึ้นอยู่กับความสนใจของแต่ละคนจริง ๆ แต่ละคนอัธยาศัยไม่เหมือนกันจริง ๆ ต้องอาศัยความคุ้นเคยและการรู้จักใจว่า โอกาสไหน ช่วงไหนที่จะชักชวนได้ ช่วงที่เขากำลังรื่นเริงสนุกสนานก็ต้องปล่อยไป ไม่อย่างนั้นเขาก็หนีเรา

ผู้ฟัง ปัญหานี้ดีมาก เพราะเคยคุยกันในห้องว่า หลังจากที่ได้ศึกษาธรรม รู้สึกว่าชีวิตเปลี่ยนแปลงไปมาก กลายเป็นคนที่ไม่ค่อยจะสนใจอะไร อยู่ง่าย กินง่าย สนุกก็สนุกคล้ายฝัน ๆ ทำให้คนที่เขาเคยเห็นชีวิตเราแต่ก่อนร่าเริง กลับมองว่า การศึกษาธรรมทำให้เป็นคนทีอะไร ๆ ก็ได้ ง่ายเกินไป สำหรับทุกสิ่งทุกอย่าง ผมก็บอกว่า ความสบายใจอยู่ที่ตัวของเรา และเราได้รับประโยชน์ ผมคิดว่าเป็นทางที่ถูก

ผู้ฟัง เราก็ต้องพยายามค่อย ๆ ไป

ส. ทำทางอื่นไม่ได้เลย จะกระโดดข้ามก้าวยาว ๆ ก็ไม่ได้ คือ ความไม่รู้ที่มีอยู่ทั้งหมด ต้องอาศัยความรู้เท่านั้นจึงจะละได้ และความรู้ต้องเริ่มจากการฟัง โดยละเอียด และพิจารณาโดยละเอียด สติปัฏฐานจะเกิดมากเกิดน้อยอย่างไร ไม่เป็นปัญหา เรามาถูกทางแล้ว และเรารู้ว่าตัวตนอยู่ที่ไหน เมื่อรู้ว่าตัวตนอยู่ที่ไหน จึงเห็นว่า กว่าที่จะละตัวตนได้หมดต้องอีกนานเท่าไร เพราะคอยแอบคอยแทรกอยู่เรื่อย ๆ ทุกอารมณ์

เมื่อเข้ามีผู้ถามว่า อารมณ์ทุกอย่างสติจะระลึกได้ไหม ก็บอกเขาว่า ได้ ไม่ว่าอารมณ์อะไร เขาบอกว่า เวลาเป็นภวังค์ที่อารมณ์ไม่ปรากฏ เจริญสติปัฏฐานได้ไหม ก็บอกว่า ไม่ได้แน่นอนในเวลานั้น เพราะว่าไม่มีอารมณ์ของโลกนี้ที่จะปรากฏให้สติ

ระลึก เขาบอกว่า เวลาที่หลับแล้วฝัน สติเกิดได้ไหม ก็บอกเขาว่า ถ้ามีเหตุปัจจัยสติก็เกิดได้ เขาก็ถามว่า เวลาที่สติเกิดในขณะที่ฝันจะตื่นทันทีใช่ไหม ก็บอกว่า ได้ จะตื่นทันทีก็ได้ เพราะถ้าสัมปชัญญะบริบูรณ์ก็ตื่นทันที เมื่อสติระลึก สัมปชัญญะก็บริบูรณ์ด้วยการตื่นขึ้นและรู้ในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ แต่ไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นอย่างนี้ทุกครั้ง เพราะบางครั้งฝันว่าสติเกิด และความฝันอื่นก็ต่อมา

เพราะฉะนั้น ธรรมทุกอย่างไม่มีกฎเกณฑ์ แล้วแต่ว่าจะอะไรจะเกิดในขณะนั้น เมื่อสติเกิดในฝันจะตื่นทันทีก็ได้ เมื่อฝันว่าสติเกิดและจะฝันต่อไปอีกก็ได้ เพราะว่าสภาพธรรมทุกอย่างที่เกิด เราไม่สามารถรู้ล่วงหน้าได้ และไม่มี การขีดค้นบัญญัติว่า ต้องอย่างนี้ ๆ ออกมาเป็นตัวเลข เพราะความวิจิตรของจิต แล้วแต่ว่าขณะนั้นอะไรจะเกิดขึ้น ก็ระลึกได้ในสภาพที่เป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม เขาก็บอกว่า ต่อไปนี้เขาจะต้องพูดเรื่องนามธรรมและรูปธรรมให้มาก ๆ เพราะถ้าไม่พูดเรื่องนามธรรมหรือรูปธรรมมาก ๆ ก็ไม่มีทางที่สติจะระลึก แต่ก็ลำบากสำหรับเขา เพราะเขาคงจะอยู่คนเดียวในมาเลเซีย คงต้องหากลุ่มที่สนใจ แม้จะเป็นกลุ่มเล็กแต่ก็สนทนาเรื่องนามธรรมรูปธรรมได้

ถ. นอนเฉย ๆ ถ้าเรามีสติปัฏฐาน เขาก็จะไปได้สบาย แต่ได้คำตอบว่าเป็นโมหะ แต่ก่อนเรื่องสติปัฏฐาน ดิฉันไม่รู้จักว่านามธรรมเป็นอย่างไร รูปธรรมเป็นอย่างไร วันนี้ได้คำตอบสมบูรณ์แล้ว

สุ. แทนที่จะเฉย เราก็รู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ศึกษาในสภาพที่เป็นนามธรรมในขณะนั้นว่า เป็นนามธรรมชนิดหนึ่งซึ่งต่างจากเห็น และรู้ ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เพราะฉะนั้น เรื่องแยะเรื่องทั้งความเป็นตัวตนต้องมีการไปเรื่อย ๆ แต่ละคนก็แต่ละแบบ

ถ. ตอนฝันเจริญสติปัฏฐานได้หรือ

สุ. ได้ มโนทวารวิจิตร ตามการสะสม ตามเหตุปัจจัย และจะตื่นทันทีก็ได้ จะไม่ตื่นทันทีก็ได้ เป็นเรื่องราวของฝันต่อไป

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. เพราะว่าผัสสก็คือการรู้อารมณ์ทางมโนทวาร สติปัฏฐาน คือ การระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางมโนทวาร แต่ความผัสรับอารมณ์อย่างรวดเร็ว ถ้าสติปัฏฐานมีปัจจัยจะเกิดในขณะนั้นก็เกิด และก็ผัสต่อไปได้

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ก็แล้วแต่บุคคล คือ คนนั้นจะต้องรู้ว่าสติปัฏฐานคืออะไร ต่างกับหลงลืมสติอย่างไร ต่างกับสติขั้นทาน ขั้นศีลอย่างไร และเมื่อรู้แล้ว ถ้าสติปัฏฐานจะเกิด ก็เพราะมีปัจจัยจึงเกิด และเมื่อเกิดแล้วจะตื่นทันที หรือจะผัสต่อไป ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ถ. นี่ตื่นทันที

ส. ตื่นทันทีก็ได้ อะไรก็ตาม ทุกอย่างได้ทั้งนั้น เกิดเพราะมีเหตุปัจจัยทั้งนั้น ถ้าไม่มีเหตุปัจจัยจะเกิดอย่างนั้นไม่ได้

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ถ้าเข้าใจว่าผัส คือ มโนทวารวิถี สติปัฏฐานก็คือมโนทวารวิถี ถ้ามีปัจจัยจะเกิดก็เกิด และจะผัสต่อไปก็ได้ จะตื่นก็ได้

เล่าต่อว่า คนที่ถามก็บอกว่า เดียวนี้เขาตื่นเช้า และกินนอนต่อ และสติจะเกิดสลบในระหว่างที่นอนก็รู้ได้ สักประเดี๋ยวก็ ๆ อยู่ อ้าว เสียง ได้ยิน ประเดี๋ยวก็มีอย่างอื่นปรากฏ

ก็เป็นเรื่องธรรมดาที่ว่า เมื่อเข้าใจเรื่องสติปัฏฐานแล้ว ก็ไม่มีอะไรไปกัน ไม่ว่าจะนอน จะพูด จะคิด ก็คือมีสิ่งทีสลบจากทางตา เป็นทางหู เป็นทางจมูก เป็นทางลิ้น เป็นทางกาย อยู่ตลอดเวลา อย่างขณะที่พูด สติอาจจะระลึกที่กาย ที่อ่อนที่แข็ง ไม่มีทางที่จะเป็นไปไม่ได้ ปกติที่สุด แต่ความรู้ที่จะเพิ่มขึ้น จะต้องมีการพิจารณาสังเกตจนกว่าจะค่อย ๆ รู้ขึ้นในลักษณะที่กำลังปรากฏที่เป็นรูปธรรมที่เป็นนามธรรม เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง ที่มีปัจจัยจึงเกิดเป็นไปอย่างนั้นทั้งนั้น ของแต่ละบุคคล

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ได้เหมือนกันทุกคน แต่ก็ เป็นสภาพธรรม จึงได้เป็นปัจจัยจัดตั้ง ใน ... ธรรมัตถะ ปัจจัยจัดตั้ง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ คือ ผู้ปฏิบัติจะรู้แจ้งด้วยตนเอง คนอื่นรู้ไม่ได้ ใครกำลังฝัน สติเกิด คนนี้ตื่นขึ้น หรือกำลังนอนเล่นอยู่ เสี่ยงปรากฏในขณะนี้ สติใครจะระลึกก็เป็นปัจจัยจัดตั้ง คนอื่นไม่สามารถรู้ได้โดยนอกจากตัวเอง

เรื่องราวต่าง ๆ เป็นแต่เพียงชั่วขณะที่จิตคิดถึงเรื่องนั้น ถ้าจิตไม่คิดถึงเรื่องนั้น เรื่องนั้นก็ไม่มี แต่มีเพราะจิตเกิดขึ้นคิด และเรื่องนั้นจะดี หรือเรื่องนั้นจะไม่ดี อยู่ที่สภาพของจิต ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่ดี ย้อนกลับมาระลึกว่า จิตที่คิดเรื่องนั้นเป็นจิตที่ไม่ดี แค่นี้เราก็ละแล้ว ไซ้ใหม่ เพราะเป็นโทษ เป็นภัย เป็นการสะสมสภาพของจิตที่ไม่ดี

ถ้าเราสามารถมีสติแต่ละขั้นได้ ก็เป็นกุศล อย่างที่ว่าเรื่องไม่ดี นึกถึงจิตว่า ที่เรื่องไม่ดีปรากฏ ก็เพราะจิตที่ไม่ดีกำลังนึกถึงเรื่องที่ไม่ดี เพียงแค่นี้ แม้ยังไม่ถึงสติปัฏฐาน ก็เป็นประโยชน์แล้ว

ถ. ก็จะหยุดคิดถึงทันที ไซ้ใหม่

ส. ถ้าสติเกิด เพราะวันหนึ่ง ๆ สิ่งที่ไม่ดีต้องมี และเรื่องที่ไม่ดีจากสิ่งไม่ดีที่ปรากฏก็ต้องมี แต่ถ้าคิดว่า ที่เรื่องไม่ดีปรากฏเพราะจิตไม่ดีกำลังคิดเรื่องที่ไม่ดี แทนที่จะนึกว่า เรื่องไม่ดี ๆ อย่างนั้น เป็นทุกข์อย่างนั้น โกรธอย่างนั้น ไม่ชอบอย่างนั้น ก็กลับมานึกถึงจิตว่า นี่เป็นจิตที่ไม่ดี ที่กำลังมีเรื่องไม่ดี

ถ. เพราะมีเหตุมีปัจจัยมา

ส. เพราะคิด เหตุปัจจัยดับแล้ว หหมดแล้ว แต่การที่เราคิดต่อ เราคิดต่อ นี่เราคิดได้ ๒ อย่าง คือ เราจะคิดอย่างดี ขณะใดที่เรื่องดีปรากฏให้ทราบ ว่า จิตที่ดี ๆ กำลังคิดเรื่องดี ๆ แต่เวลาที่เรื่องไม่ดีปรากฏ จะทางตา หรือทางหูก็ตามแต่ เราก็ทราบว่า ในขณะที่จิตที่ไม่ดีกำลังคิดเรื่องนั้น เรื่องที่ไม่ดีจึงมีในขณะที่นั้น เราก็ปิดเรื่องที่ไม่ดีออก เพราะว่าจิตในขณะที่นั้นเป็นกุศลแล้วจึงไม่รับเรื่องที่ไม่ดี

เพราะฉะนั้น ถึงแม้สิ่งที่ไม่ดีจะปรากฏ ทางตาให้เห็น ทางหูให้ได้ยิน ไม่คิดถึงสิ่งที่ไม่ดีได้ เพราะดับแล้ว ไม่ฟังเสียงที่ไม่ดีได้ เพราะดับแล้วเหมือนกัน แต่จิตที่ เกิดต่อ กุศลหรืออกุศล ถ้าต่อด้วยเรื่องที่ไม่ดีก็หมายความว่า อกุศลจิตกำลังพัลวัน

อยู่กับสิ่งที่เห็นไม่ดี ได้ยินไม่ดี แต่ถ้าจิตที่ดี ตัดไปเลย หหมดไปเลย ไม่มีอะไร ดับไปหมดแล้ว

เพราะฉะนั้น เราสามารถรู้จิตของเราได้จากเรื่องที่เราคิด ถ้าเราคิดในเรื่องของบุญกุศล ขณะนั้นจิตเป็นกุศลเพราะมีเรื่องของบุญกุศล แต่ขณะไหนที่ไม่ใช่เรื่องของบุญกุศล ขณะนั้นก็ทราบถึงสภาพของจิตว่า จิตขณะนั้นไม่ใช่บุญ ไม่ใช่กุศล และเราก็เก็บจิตประเภทที่ไม่ดีไว้เต็มเลย ใครก็เอาออกไปไม่ได้

๑๒๕๐

สนทนาธรรมที่โรงแรมนารายณ์ นครกฐาณนุ ประเทศเนปาล

วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖

ถ. ถ้าเราคิดถึงเรื่องบุญกุศลที่ได้ทำไว้แล้ว แต่เป็นการคิดเฉย ๆ ก็ยังเป็นประโยชน์ ใช่ไหม

สุ. ต้องละเอียดขึ้นอีก ก็ยังดีกว่าคิดเรื่องที่ไม่ดี นี่ประการที่ ๑ แต่เมื่อคิดแล้วเกิดความสำคัญตนบ้างไหม นี่สำคัญที่สุด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยละเอียดว่า มานะเป็นเจตสิกประเภทหนึ่งซึ่งยกตนข่มคนอื่น หรือว่ามีความสำคัญในตัวตนขึ้นมา ไม่ใช่ความเห็นผิด แต่ความสำคัญตนมี เราเนี่ย ตัวใหญ่ ๆ โต ๆ มีได้ เพราะฉะนั้น เวลาที่คิดถึงกุศลต้องระวัง โดยสติจะต้องระลึกต่อไปว่า ในขณะที่คิดสำคัญตนไหม

บางคนอาจจะมาสรรเสริญเป็นยอว่า ท่านผู้นี้กระทำกุศลไว้มากอย่างนั้น อย่างนี้ และบางทีเราก็อาจจะอ่านใจของคนทีพูดได้ว่าพูดทำไม คือ ทุกอย่างนี้ออกมาจากใจ ซึ่งเมื่อคนนั้นเจริญสติปัฏฐานระลึกรูปภาพของจิตก็รู้ว่า จิตประเภทไหนทำให้วาจาอย่างนี้ออกมาได้ พร้อมกันนั้นก็ยังระลึกว่า เมื่อได้ยินคำอย่างนี้แล้ว จิตของผู้ฟังเองรู้สึกอย่างไร พลอยเบิกบาน พุชชีน หรือก็เป็นเรื่องที่ผ่านมาแล้ว หรือลึกยิ่งไปกว่านั้น คือ ไม่มีตัวตนเลย เพราะฉะนั้น การทำกุศลจะบริสุทธิ์ขึ้นอีกเวลาที่ ไม่หวังผล

ตอนต้น ๆ คนที่ฟังวิทยุใหม่ ๆ มักจะถามกันมากกว่า ทำอย่างนี้เป็นบุญไหม ทำอย่างนี้ได้บุญไหม หวังแต่ว่าจะเป็นบุญหรือเปล่า จะได้บุญหรือเปล่า แต่ที่จะเป็น การทำกุศลจริง ๆ ที่บริสุทธิ์จริงๆ คือ ไม่ต้องคำนึงถึงว่า ถ้าเราถวายของแก่ใช้แล้ว ชาตินี้หน้าเราจะได้ของแก่ใช้แล้ว นี่คือหวังเพื่อตัวตน ยังมีตัวตนที่ไม่อยากจะได้ของแก่ ไม่อยากจะได้ของใช้แล้ว ไม่อยากจะได้ของไม่มีค่า คือตัวตนยังไม่หมด

แม้เป็นของใช้แล้วไม่สะอาด แต่ว่าเป็นประโยชน์ต่อคนอื่น ก็ล้างขัดเช็ดถูให้ดี เพื่อเขาจะได้ใช้ประโยชน์ และเราก็กินเพื่อเขาได้ประโยชน์โดยที่ขณะนั้นไม่ได้คิดว่าชาติหน้าเราจะได้อะไร เพราะไม่มีตัวตนที่จะไปหวังว่า ตัวเราจะต้องได้ของดี ๆ เราจึงยอมให้

ถ้าคิดว่า ให้ไปแล้วเราจะไม่ได้ของดี เราก็กินยอมให้ นี่เพราะอะไร ก็เพราะว่า ตัวตนไม่อยากจะได้อะไร เพราะฉะนั้น ควรให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่ได้คิดว่าเมื่อเราให้เขา เขาจะให้เรา แต่การให้ที่ดีที่สุดควรจะเป็นว่า ให้เพราะเห็นว่าเป็นประโยชน์และควรให้ ไม่สามารถที่จะยับยั้งการให้ได้ ในเมื่อเราเห็นว่าเขาต้องการและมีประโยชน์สำหรับเขา ก็ให้ไปเลย เราจะได้อะไร ๆ ไม่ต้องคำนึงถึง นี่คือการละความเป็นตัวตนที่ว่าเราจะได้อะไรไม่ดี ไม่ต้องเป็นห่วงตัวเองว่าจะได้อะไร เมื่อเป็นประโยชน์แก่เขาก็ให้ไปเลย และก็ให้ด้วยความเคารพ ไม่ใช่เหมือนโยนให้ หรือทิ้งให้ หรือถือว่าผู้รับเป็นผู้ที่ต่ำกว่า

บางคนให้แล้วยังผูกพันว่า เราเป็นผู้ให้ เขาเป็นผู้รับ ก็จะต้องมีการปฏิบัติตอบแทนซึ่งกันและกันจนวนเวียนต่อไปอีกมากมาย ซึ่งนั่นไม่ใช่กุศลที่แท้เมื่อเกิดแล้วก็ดับไป ไม่ใช่เรา แต่ผู้ให้กลับไปผูกพันว่า เมื่อให้แล้วคนนั้นต้องตอบแทนอย่างนั้น ๆ

ถ. ถ้าเราให้แล้ว ทำบุญแล้ว แต่เราลืมหมด

ส. ก็ไม่เป็นไร

ถ. แต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านทรงจำได้หมด

ส. จำนี่ สัญญา ความจำต้องมี เพียงแต่ว่าวิตกเจตสิกจะตรึงนึกถึงเรื่องนั้นหรือเปล่า แต่ถ้าไม่จำไว้ วิตกเจตสิกก็ตรึงนึกถึงเรื่องนั้นไม่ได้ เพราะสัญญาเป็นสภาพจำ จำทุกอย่าง แต่ที่เกิดดับมากมาย ที่จะนึกถึงเรื่องไหน ก็เพราะวิตกเจตสิกหรือสติเจตสิก ถ้าเป็นกุศล สติเจตสิกจะนึกออกทันทีว่า เราเคยตั้งใจไว้ว่าจะถวายทาน แต่บางคนก็ลืมไปเลย แม้แต่เวรัญชพรหมณียังลืมถึง ๓ เดือน คือ นิมนต์พระผู้มีพระภาคประทับที่เมืองของเขา แต่ไม่ได้ถวายอาหารเลย จนกระทั่งพระภิกษุต้องไปเอาข้าวแดงของม้ามาตำมาโขลกให้พระผู้มีพระภาคเสวย แต่ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น

จนกระทั่งพระผู้มีพระภาคจะเสด็จหลังจากที่ประทับแล้ว ๓ เดือน เจริญชพรามณณ์ จึงนึกได้

เพราะฉะนั้น กุศลของบางคน เขาอาจจะคิด ตั้งใจ แต่ความหลงลืมก็มีได้ และเวลาที่สตินึกได้ ก็หมายความว่าถึงนึกถึงกุศลที่ว่าจะทำแต่ยังไม่ได้ทำ นี่บาปบุญ มาอีกแล้ว

ถ. เป็นกรรมของพระพุทธรองค์ เจริญชพรามณณ์ ...

สุ. ก็เป็นเรื่องของเจริญชพรามณณ์ ทุกคนก็ลืมกันทั้งนั้น เกิดขึ้นเพราะ เหตุปัจจัย และกิเลสไป คือ อย่าไปผูกพันไว้มากกับจิตแต่ละขณะ ...

ถ. ถ้าไปทำอะไรมา และได้อะไรที่ดีกว่าคนอื่นเขาหน่อย และเรามาเล่า เพื่อแสดงว่า การทำบุญจะได้แบบนี้ เพียงเล่าเท่านั้นจริง ๆ ไม่ได้มีมานะ แบบนี้จะมีไหม

สุ. สภาพธรรมทั้งหลายเกิดและดับเร็วมาก ผู้ที่รู้คือตัวเอง จึงเป็นปัจจัยตั้ง คนอื่นรู้ไม่ได้จริง ๆ จะไปถามใครเขาก็ไม่รู้ เมื่อสภาพธรรมนั้นดับไปแล้ว แม้แต่ตัวเอง จะตามไปรู้ก็ไม่ได้ นี่คือสภาพที่เป็นปัจจัยตั้ง เพราะฉะนั้น ต้องเป็นผู้ที่ละเอียด ที่สตรระลึกละเอียด เพราะถ้ามีมานะแฝงสักนิดหนึ่งและดับไป เราอาจไม่รู้สึกรู้สึ แต่การที่จะดับกิเลสได้อย่างพระอนาคามีที่จะเป็นพระอรหันต์ได้ ก็เพราะท่านดับมานะ เพราะฉะนั้น จึงเป็นความละเอียดของท่านที่จะต้องรู้ว่า สภาพที่เป็นมานะเกิดแทรกแซงขณะไหน อย่างไร ถ้าไม่รู้ ก็ดับไม่ได้เหมือนกัน

สำหรับผู้ที่เป็นปุถุชน และยังไม่ละเอียด ก็จะต้องเพิ่มความละเอียดขึ้น ทัวขึ้น โดยละความเห็นผิดเท่านั้น แต่ยังละมานะไม่ได้ และรู้ตามความเป็นจริงว่า มานะก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งต้องมีหิริคือความรังเกียจก่อน จึงจะละมานะได้ แต่ถ้ายังไม่รังเกียจมานะ คิดว่าดี ต้องมีมานะ ชอบที่มีมานะ ก็ไม่มีวันละมานะได้

ถ. พูดถึงเจตนาที่เราพูดไป ...

ส. ขณะหนึ่งซึ่งสติจะต้องระลึกว่า มีมานะแทรกหรือเปล่า ถ้าเป็นผู้ตรง และสติระลึกจึงจะรู้ได้ แต่ถ้าสติไม่ระลึก ก็รู้ไม่ได้ ก็รู้แต่เจตนาที่เป็นกุศล และเป็นเรื่องปัจจัยตั้งด้วย

ถ. การลืมมีโมหะเกิดขึ้นด้วย

ส. เป็นโมหมูลจิตที่ลืม คือ ขณะใดที่อารมณ์ไม่ปรากฏให้รู้ ขณะนั้นเป็นโมหมูลจิต เหมือนที่คุณสัจจาเล่าก็ชัด คือ ไม่ได้หลับ แต่ไม่รู้ ขณะนั้นต้องเป็นโมหะ เพราะถ้าเป็นกุศล จะต้องศึกษาลักษณะของสิ่งที่ปรากฏและรู้ เพราะฉะนั้น การเจริญปัญญาไม่ใช่ให้เฉย ๆ ไป ถ้าให้เฉย ๆ ไป ปัญญาไม่มีทางเกิดได้เลย

ถ. ขณะที่จิตไม่ดีเกิดขึ้น และระลึกในสภาพที่เป็นอกุศล ทำให้เราเฉย ๆ ไม่หวั่นไหว ยอมรับในสภาพของอกุศลวิบากนั้น ถือว่าเป็นการละคลายไหม

ส. ถือว่าเป็นการบรรเทาได้ โดยมากถ้าละคลายจริง ๆ เราใช้พยัญชนะนี้ หละหลวม ถ้าละคลายจริง ๆ ต้องเป็นเรื่องสติปัญญาเท่านั้นที่จะคลาย เพราะมีคำอื่นอีก เช่น คำว่า บรรเทา ระวัง พวกนี้ แต่จะใช้ก็ได้ ไม่ผิด ถ้าเราเข้าใจความหมาย คือ กุศลเกิดก็ยังดีกว่าปล่อยให้ออกุศลเกิดสะสม ชับซ้อน ท่วมทับ เพราะฉะนั้น จึงต้องมีกุศลหลาย ๆ ชั้น

ถ. ถ้าอย่างนั้นก็ไม่ใช้สติปัญญา

ส. ถ้าขณะใดไม่รู้สภาพที่เป็นนามธรรม ไม่รู้สภาพที่เป็นรูปธรรม ขณะนั้นไม่ใช่สติปัญญา ชัดเส้นตายตัวได้ ขณะใดที่ไม่ได้ศึกษา สังเกต พิจารณาเพื่อจะรู้ ขณะนั้นไม่ใช่สติปัญญา ไม่ใช่ระลึกทันที รู้ทันที เป็นสติปัญญา แต่ระลึกแล้วกว่าจะรู้ ช่วงที่กว่าจะรู้ คือ ความหมายของไตรสิกขา ที่จะต้องศึกษาพร้อมสติ

ผู้ฟัง การระลึกเรื่องอกุศล อย่างการฆ่าสัตว์ ระลึกถึงแล้วจิตใจเศร้าหมอง ถือว่าอกุศลเป็นปัจจัยให้เกิดอกุศล เพราะฉะนั้น เพื่อไม่ให้อกุศลเจริญงอกงามขึ้น ถ้าจะมีการระลึกถึงสิ่งเก่า ๆ ก็ควรจะระลึกถึงเรื่องที่เป็นกุศล

ส. ถ้ามีความเข้าใจถูกเป็นปัจจัย ก็ระลึกเป็นกุศลได้ ถ้าไม่เข้าใจก็ต้องเป็นอกุศลอยู่วันยังค่ำ บังคับจิตไม่ได้เลย แต่ปัญญา สภาพรู้ จะเป็นปัจจัยทำให้ขณะนั้น

เกิดกุศลแทนที่จะเป็นอกุศล ถ้าบอกอย่างนี้แล้วให้ไปบังคับกัน ไม่มีทางสำเร็จ แต่ต้องให้เกิดปัญญาที่จะรู้ว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล จึงเป็นปัจจัยให้กุศลจิตเกิดได้

ชีวิตประจำวันมากมายไปด้วยอกุศล โดยที่ไม่รู้ตัว แต่ถ้ารู้ว่าอะไรเป็นอกุศล ความรู้นั้นจะค่อย ๆ ละอกุศลไปที่ละน้อย ตามกำลังของการสะสมว่า เคยสะสมมาพร้อมที่เมื่อฟังธรรมแค่นี้แล้วจะละได้แค่ไหน หรือว่าจะละได้บ่อย หรือว่าจะไม่บ่อย แต่ถ้าใครยังดี้อมาก หมายความว่าฟังเท่าไร ๆ ก็ไม่ยอมละอกุศลของตน ก็เป็นบริษัทที่ว่ายาก

ผู้ฟัง มีความรู้สึกรุนแรงอยู่ครั้งหนึ่ง ตั้งแต่ยังไม่รู้จักอาจารย์ ดิฉันเคยโกรธมาก ทั้งชีวิตไม่เคยมีใครทำความเจ็บใจให้เท่านี้ ดิฉันสวดพาหุง จดชื่อเขาและนั่งทับเลย ในตำราเขาให้แผ่เมตตา แผ่ไม่ได้ เอาเป็นเอาตายทุกที อาฆาตเลย

ส. พาหุงเป็นอย่างไร

ผู้ฟัง ที่สวดถวายพรพระ แม้แต่ทางประเทศ เวลาเกิดสงครามในสมัยโบราณ ในตำราบอกว่า จะต้องสวดบนกำแพงเพื่อเอาชนะศัตรู พาหุงก็คือการชนะ ๘ อย่าง ดิฉันท่องได้เก่ง รู้คำแปลด้วย ดิฉันก็นั่งทับชื่อเขา ให้แผ่เมตตา แต่แผ่ไม่ลง

ส. หมายความว่า สวดแล้วนั่งทับชื่อเขา เพื่ออะไร

ผู้ฟัง เพื่อแผ่เมตตา

ส. แผ่โดยตรงไม่ได้ ต้องไปนั่งทับ และสวดพาหุง

ผู้ฟัง เพื่อจะเอาชนะเขา ก็ผิดอีกแหละ พาหุงเป็นคาถาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าชนะศัตรู ...

ส. เพื่อจะเอาชนะ ไม่ใช่เพื่อเมตตา

ถ. บุคคลที่ทำอะไรไม่ดี เราถอยออกมา แต่ใจเราก็กังเคียดแค้น

ส. เป็นปัจจัยตั้งอีก คือ เราก็กังว่า เรายังมีกิเลส ยังมีโลภะ ยังมีโทสะ แต่อย่างน้อยที่สุด เราก็กังอุตส่าห์ถอยออกมา ก็ยังดีกว่าไปรบให้ชนะ

ผู้ฟัง ดิฉันอยากจะเล่าต่ออีกสักนิด เป็นความรู้สึกที่ไม่มีใครสอน ท่องไปไม่ใช่น้อย เป็นปี และมีความรู้สึกกว่า เรื่องอะไรเราจะไปนั้นเขา กรรมทุกคนก็มี

คิดได้เอง ถอยกลับเป็นไมโกรธ สบายเลย เป็นครั้งแรกในชีวิตที่เห็นว่ากรรมมี ดิฉัน ยังไม่ได้ฟังท่านอาจารย์ เพียงแต่นี้ว่า เราจะหมดสิ้นถ้าเราไม่ไปยุ่งกับเขา กรรมของ เขามี ก็ตัดขาด ไม่ไปยุ่งอีกเลย ไม่คิดถึงทั้งในด้านดีและด้านร้าย

ส. สติปัฏฐานดีที่สุด เวลาโกรธ เราก็รู้ว่าเรายังมีกิเลส มีปัจจัย เพราะฉะนั้น เวลาสิ่งที่ไม่น่าพอใจปรากฏ ก็เป็นปัจจัยให้โกรธเกิดขึ้น ไม่ใช่เราเลย พิจารณาจิตของเราแทนที่จะเป็นเรื่อง นี่คือสติปัฏฐาน แต่วันหนึ่ง ๆ สติปัฏฐานไม่ใช่ จะเกิดได้ตลอดทุกสถานการณ์ ก็สลับกันไปอย่างนี้ จนกว่าจะถึงวันที่รู้ชัดจริง ๆ ว่า ไม่ใช่ตัวตน ต้องมีอกุศลเกิดขึ้นให้เห็น ซึ่งดีกว่าไม่มีอกุศลเกิดขึ้นให้เห็น เพราะจะคิดว่าตัวเองไม่มีกิเลส

ถ. ... อย่างนี้จะเป็นสติหรือไม่

ส. ถ้าขณะใดเป็นกุศล ขณะนั้นก็สติขั้นหนึ่ง มีทั้งสติขั้นทาน มีทั้ง สติขั้นศีล มีทั้งสติขั้นความสงบ มีทั้งสติปัฏฐาน

สนทนาธรรมที่โรงแรมนารายณ์ นครกาฐมาณฑุ ประเทศเนปาล

วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖

ถ. ... เราได้ยินเฉย ๆ ไซ้ไหม

ส. นั่นคือหลงลืมสติ ขณะที่ลืมสติ มีการศึกษาพร้อมสติอย่างไรจึงจะรู้ว่า ลักษณะ ...

ถ. ก็ในเมื่อเกิดนิมิตเดียว

ส. นิมิตเดียวนั้นแหละ ปัญญาจะต้องประจักษ์แจ้งความเกิดดับของ นิมิตเดียวนั้น จึงจะชื่อว่ารู้แจ้ง

ถ. ขณะที่สติเกิด ก็เหมือนกับว่า เราได้ฟังเฉย ๆ ถ้าจะพิจารณาเป็นรูป หรือเป็นนาม ก็แยกไม่ออกอยู่แล้ว

ส. นี่แยกไม่ออก แต่คนที่แยกออกมีไหม

ถ. ก็ต้องมี

ส. ไม่ใช่องค์เดียวด้วย พระสาวกทั้งหลายเลย ไม่อย่างนั้นจะไม่มี การเป็น พระอริยบุคคล ปุถุชนจะเป็นพระอริยบุคคลไม่ได้ถ้าไม่ประจักษ์แจ้งในลักษณะของ สภาพธรรม คุณคงจะคิดว่าอย่างไร

ถ. ผมคิดว่าชั่วโมงบินน้อยไป คือ จำนวนครั้งที่สติเกิด ...

ส. หมายความว่า ขณะที่เห็นสั้นจนเกินกว่าที่จะพิจารณารู้ได้

ถ. ก็ไม่เชิง ผมคิดว่าสติผมยังเกิดน้อยไป

ส. หมายความว่า ผู้ที่รู้ได้มี แม้อารมณีนั่นจะสั้นหรือเล็กน้อยสักเท่าไรก็ตาม ถูกไหม

ถ. ถูก

ส. ไม่อย่างนั้นการเจริญสติปัฏฐานก็เป็นโมฆะ คือ ไม่มีประโยชน์เลย ถ้าไม่สามารถไปถึงจุดนั้นได้

ถ. ปัจจุบันอารมณ์ หมายถึงขณะที่ตาเห็นรูปหรือหูได้ยินเสียง ใช่ไหม

ส. คือ อารมณ์ที่กำลังปรากฏนั่นเองเป็นปัจจุบัน ยังไม่ดับ จึงปรากฏ ถ้าเจริญสติปัฏฐาน และเข้าใจลักษณะของสภาพธรรม ก็ธรรมดา ๆ ทุกอย่างเหมือน ที่เคยรู้ แต่เวลาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมใช้คำศัพท์ต่าง ๆ เรากลายเป็นสงสัย กลายเป็นไม่รู้ แต่เมื่อรู้แล้ว ก็คือรู้ของธรรมดา ๆ อย่างนี้ ผิดกันที่ภาษาและความหมายที่ทรงใช้เพื่อให้เราเข้าใจในสิ่งที่เราไม่เคยเข้าใจแม้ว่ามีอยู่ในชีวิตประจำวัน

อย่างอารมณ์ปัจจุบัน คำว่า ปัจจุบัน ทุกคนก็รู้ ธรรมดาที่สุด คือ ไม่ใช่อดีต ไม่ใช่อนาคต หมายความว่าสิ่งที่กำลังมี กำลังปรากฏ แต่เวลาเป็นธรรมเกิด อารมณ์ ปัจจุบันเป็นอย่างไร ก็เราเคยเข้าใจอยู่แล้วว่า ปัจจุบัน คือ สิ่งที่เรากำลังมี ทำไมจึงสงสัยในอารมณ์ปัจจุบัน

ทำให้เห็นว่า เพราะไม่เข้าใจในลักษณะของสภาพธรรม เพราะฉะนั้น เมื่อมี คำอะไรที่เข้ามา ก็ทำให้ดูเหมือนว่าเราไม่เข้าใจในสิ่งที่เราเคยรู้เคยเข้าใจแล้ว ใช้คำ เหมือนเดิม อย่างอารมณ์ปัจจุบัน อารมณ์ คือ สิ่งที่กำลังกำลังรู้ เพราะฉะนั้น หมายถึง สิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ใครจะแปลคำว่าปัจจุบันโดยนัยอื่นไม่ได้ทั้งนั้น

เว้นเสียแต่ว่าจะอธิบายให้คลาดเคลื่อน ทำให้งงไปกันหมดว่า อารมณ์ปัจจุบัน เป็นอย่างไร แต่ถ้าเป็นของธรรมดา ตรงกับที่เคยเข้าใจ ตรงกับที่ทุกคนเคยรู้ว่า ปัจจุบัน คือ สภาพธรรมหรือสิ่งที่กำลังปรากฏ จะไม่สงสัยเลย

พระธรรมที่ทรงแสดง ก็ทรงแสดงตามธรรมดา ถ้าเอาคำว่าอารมณ์ปัจจุบัน มาแปลให้ไขว่เขวผิดปกติไป ก็ทำให้เราไม่เข้าใจคำนั้น แต่ถ้าเราไม่เคยได้ฟังคำไขว่เขว มาก่อน เวลาที่พูดถึงอารมณ์ปัจจุบันก็รู้ว่า ขณะนี้ที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ข้อปฏิบัติใดก็ตาม ซึ่งไม่ตรงกับปริยัติที่เรียนมาทั้งหมด ข้อปฏิบัตินั้นไม่ถูกแน่นอน

ถ. ขณะที่สติเกิด จะโยนิโสมนสิการอย่างไร

ส. ไครโยนิโส

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. คุณธงชัยก็มาติดอยู่ที่ว่าเหมือนเดิม ๆ ดิฉันจึงได้ถามว่า ผู้ที่รู้แจ้ง ถึงความเกิดดับแม้ว่ากำลังแข็งอย่างนี้ มีไหม ถ้ามี ซึ่งต้องมี และคุณธงชัยซึ่งยังไม่ถึง ขั้นที่จะประจักษ์แจ้งความเกิดดับของแข็ง ก็ต้องอบรมเจริญไป จนกว่าจะรู้ลักษณะ ของนามธรรมและรูปธรรมทั่ว

ถ. บางที่เราพิจารณาแข็งเพียงอย่างเดียว แต่รู้แข็ง ...

ส. ก็พิจารณาต่อไป เมื่อรู้ตัวเองว่ายังไม่รู้อะไร ยังไม่ได้พิจารณาอะไร สติจะได้รู้ในสิ่งที่ยังไม่เคยรู้ ยังไม่เคยพิจารณา จนกว่าจะรู้ มีอยู่คำเดียว คือ จนกว่า จะรู้ และเมื่อรู้ขึ้นแล้ว ก็ยังไม่พออีก จนกว่าจะเป็นพระอรหันต์

ถ. การเจริญสติ หมายถึงการรู้สิ่งที่ปรากฏ ถูกไหม

ส. การที่สตรระลึกรู้ว่า มีสภาพธรรมกำลังปรากฏ

ถ. ถ้าเป็นสติปัฏฐาน คือ พิจารณานามรูป อย่างนั้นใช่ไหม

ส. พิจารณาลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ เพื่อรู้ว่าลักษณะนั้นเป็นอะไร จึงไม่ใช่เรา จุดประสงค์เพื่อให้รู้ว่าไม่ใช่เรา แต่เมื่อไม่ใช่เราแล้ว เป็นอะไร ถ้าไม่รู้ จริง ๆ ก็ต้องเป็นเรา จนกว่าจะรู้จริง ๆ ว่า สิ่งนั้นเป็นอะไร

แข็งนี้ดับไหม เมื่อปริยัติว่าดับ ปฏิบัติก็ต้องตรงกับปริยัติ เพราะฉะนั้น ถ้าข้อปฏิบัติใดไม่ตรงกับปริยัติ ข้อปฏิบัตินั้นผิด และเมื่อระลึกรู้ที่แข็งแล้วยังไม่ดับ จะทำอย่างไร จะให้คนอื่นมาโยนิโสให้ไม่ได้ เพราะไม่ใช่เป็นไปเพราะโยนิโส แต่เป็นไปเพราะจะต้องระลึกเนื่องๆ บ่อยๆ จนกว่าจะรู้

